

**Een nieuwe kwetsbaarheid.
De lagere inkomensklassen in België (1985-2016).**

**Een analyse op basis van
het CeSO-rapport 'De lage middenklasse in België'.**

Matthias Somers.

MINERVA
progressieve
denktank

MINERVA
progressieve
denktank

**Een nieuwe kwetsbaarheid.
De lagere inkomensklassen in België (1985-2016).**

**Een analyse op basis van
het CeSO-rapport 'De lage middenklasse in België'.**

Matthias Somers.

In opdracht van Denktank Minerva en Decenniumdoelen onderzocht het Centrum voor Sociologisch Onderzoek (K.U.Leuven) de positie van de lage middenklasse in België. Dat beschrijvend onderzoek werd uitgevoerd door Laure-lise Robben, Aaron Van den Heede en Wim Van Lancker.

In deze analyse voor rekening van Denktank Minerva worden enkele belangrijke resultaten uit dat onderzoek uitgelicht, toegelicht, en geïnterpreteerd. Het rapport zelf vindt u in bijlage bij deze analyse.

De nieuwe kwetsbaarheid. De lagere inkomensklassen in België (1985-2016).

Onze samenleving is in beweging, en draait steeds meer rond de absoluut centrale idee van 'betaald werk', en dat gaat voor een steeds grotere groep mensen gepaard met een nieuwe kwetsbaarheid. Dat is het plaatje dat het onderzoeksrapport 'De lage middenklasse in België' laat zien. De stabiliteit van de middenklasse in België is deels valse schijn, en een steeds grotere groep binnen de maatschappij heeft het moeilijk om de eindjes aan elkaar te knopen. De kansen voor de lagere inkomensklassen om zich een eigen woning te verwerven zijn dramatisch geslonken, en daarmee ook hun bescherming tegen een verdere afkalking van hun levensstandaard bij tegenslag. Meer dan vroeger worden de lagere inkomensklassen gekenmerkt door een fundamentele kwetsbaarheid, een nieuwe precariteit.

Tegelijk moeten we vaststellen dat het overheidsbeleid weinig oog heeft voor die nieuwe kwetsbaarheid, om niet te zeggen dat bepaalde in de feiten breed gedragen beleidskeuzes die kwetsbaarheid zelfs nog vergroten — denk maar aan de interactie tussen de neerwaartse druk op de laagste inkomens enerzijds en de opwaartse druk op de woningprijzen anderzijds. Het resultaat is een samenleving waarin een grote groep de vruchten plukt van de omslag van een kostwinnersmodel naar een tweeverdienersmodel, maar ook steeds meer mensen uit de boot dreigen te vallen.

Het verhaal is genoegzaam bekend: globalisering en technologisering richten een ravage aan onder de middenklasse in de Westerse landen, de 'oude' industriële basis van de wereldeconomie. Indien jobs al niet verdwijnen richting nieuwe economieën, worden ze wel geautomatiseerd. Het resultaat: de middenklasse kalft af, de samenleving polariseert. Het verhaal is genoegzaam bekend, maar daarom nog niet zonder meer correct. Niet in elk land staat de middenklasse in dezelfde mate onder druk, bewuste beleidskeuzes kunnen in belangrijke mate de impact van als ongrijpbaar voorgestelde fenomenen sturen. Bovendien verdonkere maant een eenzijdige focus op globalisering en technologisering andere mogelijke verklaringen voor verschuivingen in de maatschappij die hun invloed hebben op de positie van de middenklasse.

Is het trouwens wel zinvol om in beschouwingen over de impact van sociaal-economische veranderingen op de samenleving te vertrekken van de impliciete aanname dat we kunnen spreken van 'de' middenklasse, alsof de middenklasse één homogene groep vormt? Het is niet vergezocht te veronderstellen dat maatschappelijke veranderingen zich heel anders laten voelen aan gezinnen in de hogere middenklasse dan aan huishoudens die weliswaar niet in armoede leven, maar toch moeilijk aansluiting vinden bij een middenklasselevensstandaard. Het is ook geen nieuws dat de (hogere) middenklasse in België in belangrijke mate profiteert van beleidskeuzes die geacht worden 'blind' te zijn voor socio-economische positie, of het nu gaat om de toegang tot kinderopvang of om de ondersteuning van wooneigenaarschap. In zekere mate wordt deze beleidsfocus op de middenklasse gecompenseerd door 'sociale maatregelen' die specifiek gericht zijn op gezinnen in armoede. Maar dreigt de lagere middenklasse dan niet tussen wal en schip te vallen? Zijn zij een vergeten groep in het beleid?

Denktank Minerva en Decenniumdoelen gaven het Centrum voor Sociologisch Onderzoek (KULeuven) de opdracht om de lage middenklasse in België in kaart te brengen. Hoe groot is deze groep, en wie behoort er toe? Hoe verhoudt de lage middenklasse zich tot de laagste inkomensklasse in de samenleving? Hoe is dat geëvolueerd de laatste dertig jaar? En welke factoren hebben op deze veranderende samenstelling van de lage middenklasse en de verhouding tot de laagste inkomensklasse een beslissende invloed gehad? Laure-lise Robben, Aaron Van den Heede en Wim Van Lancker gingen met deze vragen aan de

slag. De resultaten van dit beschrijvende onderzoek vonden hun neerslag in het CeSO-rapport ‘De lage middenklasse in België’, dat hier gepresenteerd wordt. In deze inleidende tekst bij het rapport stel ik in vogelvlucht enkele belangrijke bevindingen voor.

De resultaten die ik er hier uitlicht, tonen de ingrijpende impact van een belangrijke shift in ons samenlevingsmodel. Heel wat evoluties binnen de lagere inkomensgroepen in de beschouwde periode (1985-2016) die in beeld komen in het onderzoek van Robben, Van den Heede en Van Lancker kunnen verklaard worden vanuit de steeds centralere plaats die ‘betaald werk’ inneemt in de vorm van onze maatschappij: dat toont zich vooral in de verschuiving van het kostwinnersmodel naar het tweeverdienersmodel, maar ook in de toenemende nadruk op de idee dat ‘werken moet lonen’ of, zoals dat in de beleidspraktijk dan weleens vertaald wordt, dat niet werken niet mag lonen.

Eerst moeten we echter duidelijkheid verschaffen over wat we precies verstaan onder de ‘lage middenklasse’ en de andere inkomensgroepen. In het rapport zelf wordt verder toegelicht waarom gekozen is voor deze inkomensbenadering in de bepaling van de verschillende sociale klassen. Belangrijk om weten is alleszins dat in deze bepaling van de inkomensklassen dus geen rekening wordt gehouden met vermogensbezit, dat veel sterker gepolariseerd is dan het inkomen.

Ter wille van het onderzoek wordt de bevolking verdeeld in vijf inkomensklassen op basis van hun netto beschikbare inkomen, dus het inkomen waarover zij beschikken na aftrek van belastingen en toekenning van sociale transfers. Uitgangspunt in de afbakening van de verschillende inkomensklassen is het mediaaninkomen: iedereen in België wordt als het ware gerangschikt op basis van zijn inkomen, waarbij het inkomen van de persoon die zich precies in het midden van deze rangschikking bevindt, het mediaaninkomen is; de ene helft van de bevolking beschikt over een lager inkomen, de andere helft over een hoger inkomen. Op basis van dit inkomen worden dan de verschillende inkomensgroepen bepaald, van arm en lage middenklasse over kernmiddenklasse en hoge middenklasse tot rijk (cf. tabel 1).

Tabel 1: De 5 inkomensklassen

	Beschikbaar inkomen ten opzichte van het mediaaninkomen
Arm	< 60%
Lage middenklasse	60% tot 80%
Kernmiddenklasse	80% tot 120%
Hoge middenklasse	120% tot 200%
Rijk	> 200%

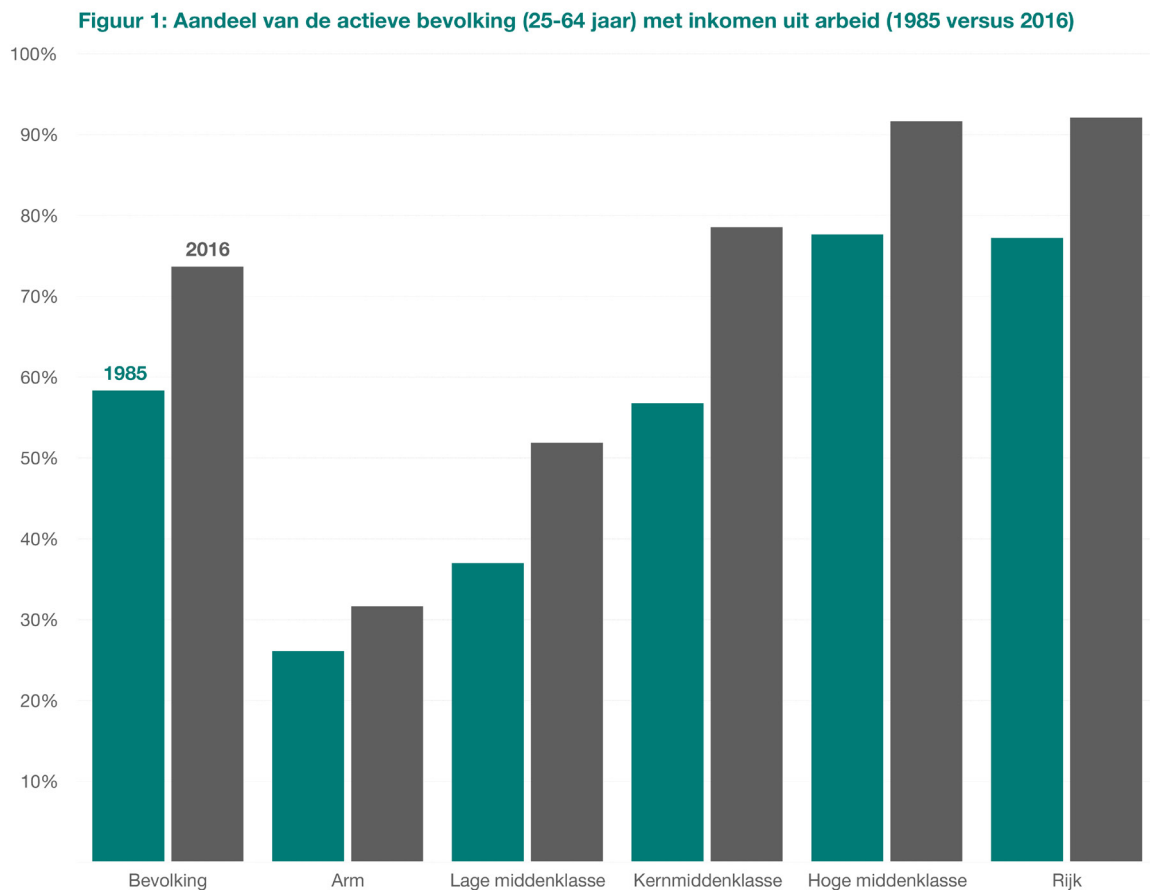
De afbakening van de laagste inkomensklasse, waarvan het beschikbaar inkomen lager ligt dan 60% van het mediaaninkomen in de samenleving, kan arbitrair lijken, maar uit budgetonderzoek blijkt dat deze inkomensgrens inderdaad het *minimum minimorum* weerspiegelt dat nodig is om een minimale levensstandaard te kunnen garanderen: wie niet over dat minimuminkomen beschikt, kan dus met recht en rede arm genoemd worden. Personen in de lage middenklasse weten wel over die minimale inkomensgrens te springen, al blijft hun inkomen te ver verwijderd van de mediaan om hen tot de kernmiddenklasse te kunnen rekenen.

Om deze rangschikking naar inkomen zinvol te maken, moet echter ook rekening gehouden worden met de gezinssamenstelling. Het gezinsinkomen van een koppel moet immers hoger zijn dan dat van een alleenstaande om zich van eenzelfde levensstandaard te kunnen verzekeren, maar ook weer niet dubbel zo hoog, omdat bepaalde kosten gedeeld kunnen worden: huisvestingskosten bijvoorbeeld zijn hier een bepalende factor. In de omrekening van gezinsinkomen naar het ‘equivalent’ inkomen dat toelaat de ganse bevolking volgens een eenduidig inkomensconcept te rangschikken, wordt daarom standaard gerekend dat

voor een bijkomende volwassene in een huishouden het beschikbare inkomen met de helft moet stijgen om een gelijke levensstandaard te bekomen; voor een kind moet het beschikbare inkomen met een factor 0,3 vermeerderd worden. Volgens deze omrekening hebben een alleenstaande met een inkomen van 1000 euro, een koppel met een gezamenlijk inkomen van 1500 euro, en een alleenstaande met één kind en een inkomen van 1300 euro dus allen eenzelfde 'equivalent beschikbaar inkomen': alle leden van deze verschillende gezinnen bevinden zich op dezelfde plek in een verdeling naar inkomensklasse; zij kunnen zich met het inkomen waarover zij beschikken verzekeren van een gelijke levensstandaard.

Een goed begrip van dit concept staat ons meteen toe de impact te begrijpen van de verschuiving van een kostwinnersmodel naar een tweeverdienersmodel op de levensstandaard van verschillende gezinstypes. En het is precies deze verschuiving die zich duidelijk laat aflezen uit de resultaten van het onderzoek van Robben, Van den Heede en Van Lancker.

In 1985 had minder dan zes op tien mensen op actieve leeftijd (25-64 jaar) een inkomen uit arbeid, in 2016 drie op vier (cf. figuur 1). En misschien nog opvallender: zelfs in de kernmiddenklasse haalde in 1985 slechts 57% zijn of haar inkomen uit arbeid; nu is dat 79%. Ondanks deze enorme stijging van de tewerkstelling voor personen op actieve leeftijd in de afgelopen dertig jaar, is het inkomen uit arbeid in hun beschikbare budget afgenomen, en spelen sociale transfers nu een grotere rol in de aanvulling van het gezinsbudget dan in 1985.

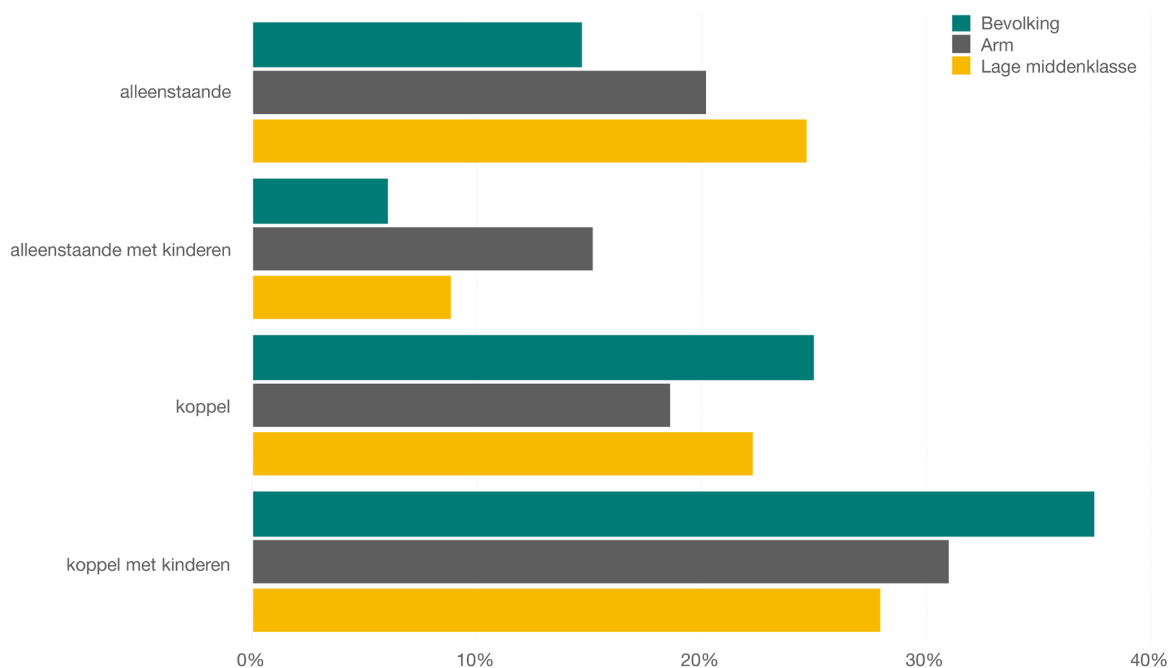
Voor deze gigantische omslag kan de massale instroom van vrouwen in betaald werk verantwoordelijk gehouden worden. In de eerste plaats natuurlijk doordat vrouwen met hun intrede op de arbeidsmarkt de totale tewerkstellingscijfers enorm hebben opgetrokken, maar ook omdat zij vanuit hun betaald werk nu ook zelfstandig rechten opbouwen op pensioeninkomen en vervangingsinkomen: deze shift helpt dus

twee fenomenen te verklaren die anders op gespannen voet met elkaar kunnen lijken te staan, de sterke toename van de tewerkstellingscijfers enerzijds en de afname van het arbeidsinkomen in het gezinsbudget anderzijds.

Belangrijk voor ons hier is wat de massale intrede van vrouwen op de arbeidsmarkt betekent voor het kostwinnersmodel. In dat model volstaat één inkomen, traditioneel dat van de man, om een gezin te onderhouden en tot de kernmiddenklasse te behoren; de vrouw mag (moet...) thuis blijven om voor de kinderen te zorgen. Naarmate in meer gezinnen ook de vrouw aan het werk gaat, naarmate het kostwinnersmodel dus plaats moet ruimen voor het tweeverdienersmodel, stijgt ook het inkomen waarover meer en meer gezinnen beschikken, en dus ook de levensstandaard die men als 'middenklasse' kan bestempelen. Of nog: in het tweeverdienersmodel ligt het equivalent beschikbaar mediaaninkomen heel wat hoger dan in het kostwinnersmodel. Maar dat heeft natuurlijk wel wat gevolgen voor de relatieve levensstandaard van wie in dat nieuwe samenlevingsmodel om welke reden dan ook over maar één inkomen uit arbeid kan beschikken: de levensstandaard van een middenklasse met een dubbel inkomen is voor hen steeds meer onhaalbaar, een steeds verder verwijderd droombeeld. Zij hebben het in deze nieuwe maatschappij steeds moeilijker om 'mee' te zijn, niet alleen omdat hun beschikbaar inkomen relatief gezien achterblijft op dat van de middenklasse, maar ook omdat de gestegen levensstandaard van die middenklasse een opwaartse druk zet op de prijzen van bepaalde essentiële voorzieningen. In wat volgt zullen we dit mechanisme bijvoorbeeld aan het werk zien in zijn effecten op het woningbezit.

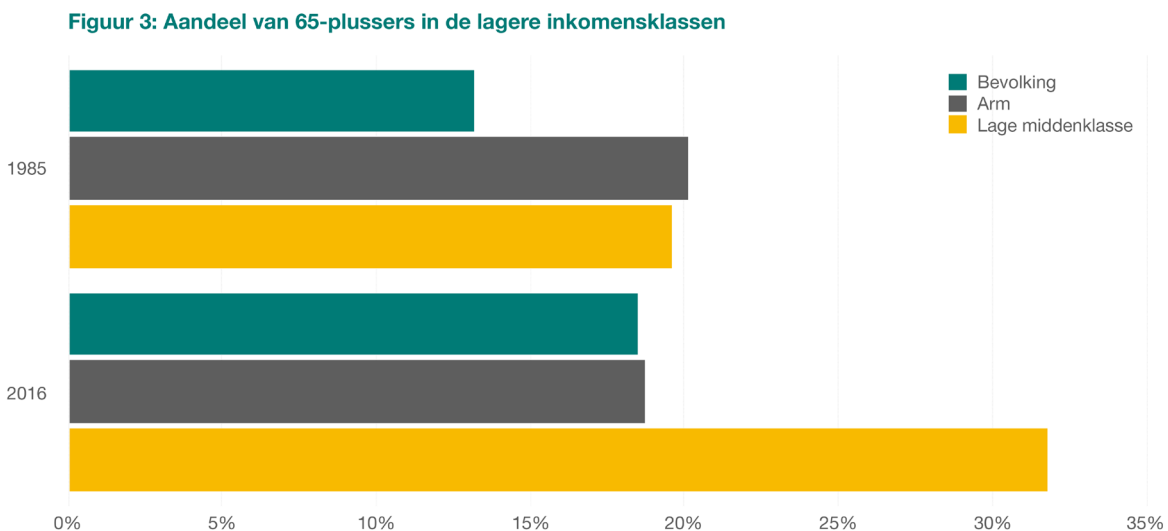
De maatschappelijke omslag van een kostwinners- naar een tweeverdienersmodel staat volledig haaks op een tweede evolutie waar we aandacht voor moeten hebben: de groei van het aantal huishoudens gevormd door alleenstaanden. Het aandeel huishoudens gevormd door alleenstaanden is tussen 1985 en 2016 verdubbeld, het aandeel alleenstaande ouders met kinderen is in dezelfde periode zelfs meer dan verdubbeld. En het mag niet verbazen: precies deze groepen zijn sterk oververtegenwoordigd in de lagere inkomensklassen. Zeker voor een alleenstaande ouder met kinderen is de toestand zorgelijk: terwijl zij maar zes procent van de totale bevolking uitmaken, bedraagt hun aandeel in de armste inkomensklasse meer dan vijftien procent (cf. figuur 2).

Figuur 2: Aandeel van verschillende huishoudtypes in de lagere inkomensklassen (2016)

De shift van kostwinners- naar tweeverdienersmodel oefent een neerwaartse druk uit op de inkomenspositie van wie geen of geen dubbel inkomen uit arbeid kan verwerven, zoals alleenstaanden en alleenstaande ouders met kinderen; zij hebben het steeds moeilijker om aan te sluiten bij de levensstandaard van de middenklasse en zijn sterk oververtegenwoordigd in de laagste inkomensklassen. Omgekeerd heeft deze verschuiving in het samenlevingsmodel er echter wel voor gezorgd dat ouderen veel minder dan vroeger getroffen worden door armoede. In 1985 was armoede onder ouderen nog bijzonder problematisch: meer dan één op vijf personen in armoede, een volstrekt disproportioneel aandeel, was ouder dan 65 jaar. Het aandeel ouderen in de totale bevolking is in de decennia die volgden natuurlijk stelselmatig gestegen; toch is hun aandeel in de armste inkomensklasse gedaald.

Deels is de sterke daling van het armoederisico bij ouderen het gevolg van de bewuste beleidskeuze om de pensioenminima te verhogen, precies in respons op het probleem van armoede bij ouderen, maar belangrijker is het feit dat nu, in tegenstelling tot de situatie in 1985, heel wat meer vrouwen in de groep 65-plussers zelf een langere periode loonarbeid hebben verricht en dus ook zelf pensioenrechten hebben opgebouwd. Ook hier werkt de verschuiving van kostwinners- naar tweeverdienersmodel dus sterk door. Het gevolg van deze shift is dat ouderen zijn doorgestroomd naar de lagere middenklasse, waar ze nu sterk oververtegenwoordigd zijn (cf. figuur 3).

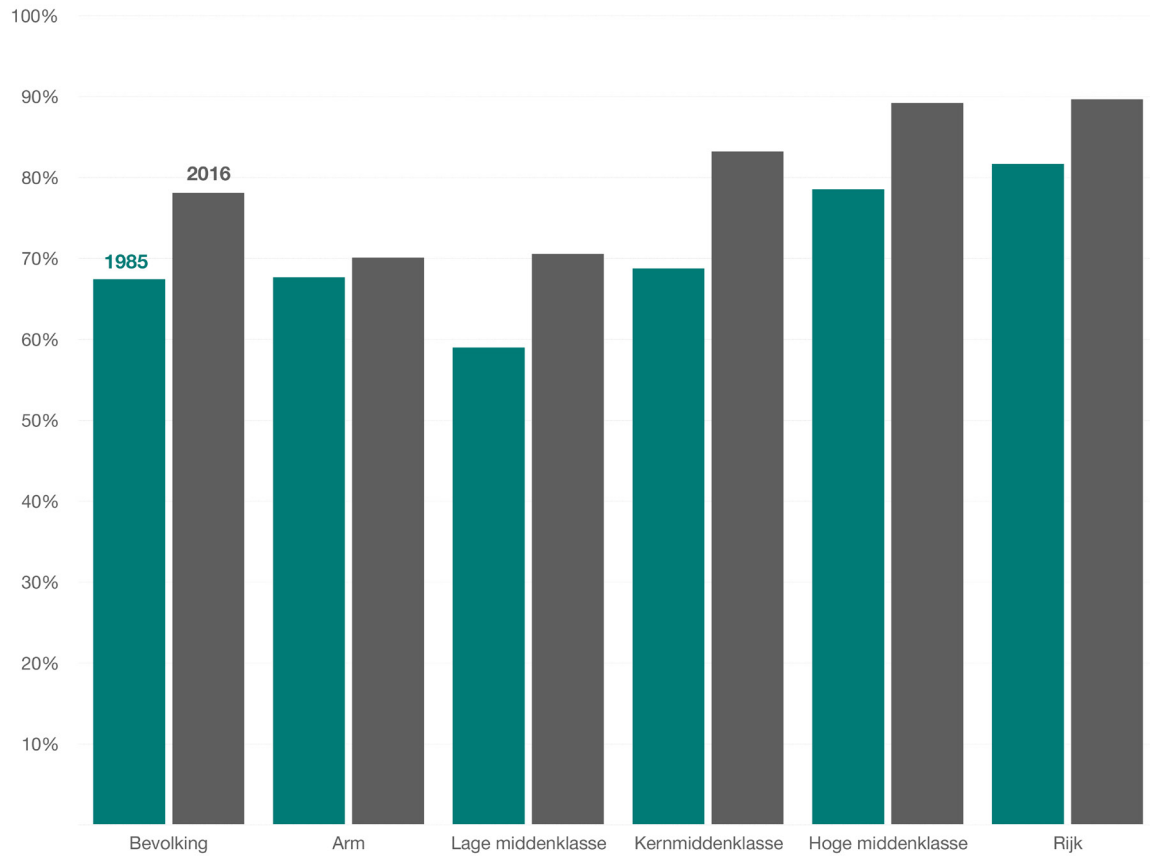
Het is belangrijk er hier op te wijzen dat de levensstandaard van ouderen die tot een bepaalde inkomensklasse behoren niet noodzakelijk vergelijkbaar is met de levensstandaard van personen op actieve leeftijd binnen diezelfde inkomensklasse. Dat geldt zeker voor de lagere inkomensklassen, en wordt erg duidelijk wanneer we kijken naar het antwoord op de vraag of iemand een eigen woning bezit, dan wel huurt.

In België wordt sterk ingezet op het woningbezit: de eigen woning vormt veruit de belangrijkste vorm van vermogensopbouw voor brede lagen van de bevolking. Het woningbezit is wijdverspreid, en wordt ook beschouwd als een soort vierde pensioenpijler, een bescherming van de levensstandaard na inkomensverlies door pensionering. Het woningbezit wordt door het overheidsbeleid ook expliciet aangemoedigd, precies vanuit dit idee dat het een bescherming tegen neerwaartse sociale mobiliteit vormt. In 2016 woonde dan ook bijna drie op vier mensen in de eigen woning, een lichte stijging ten opzichte van 1985.

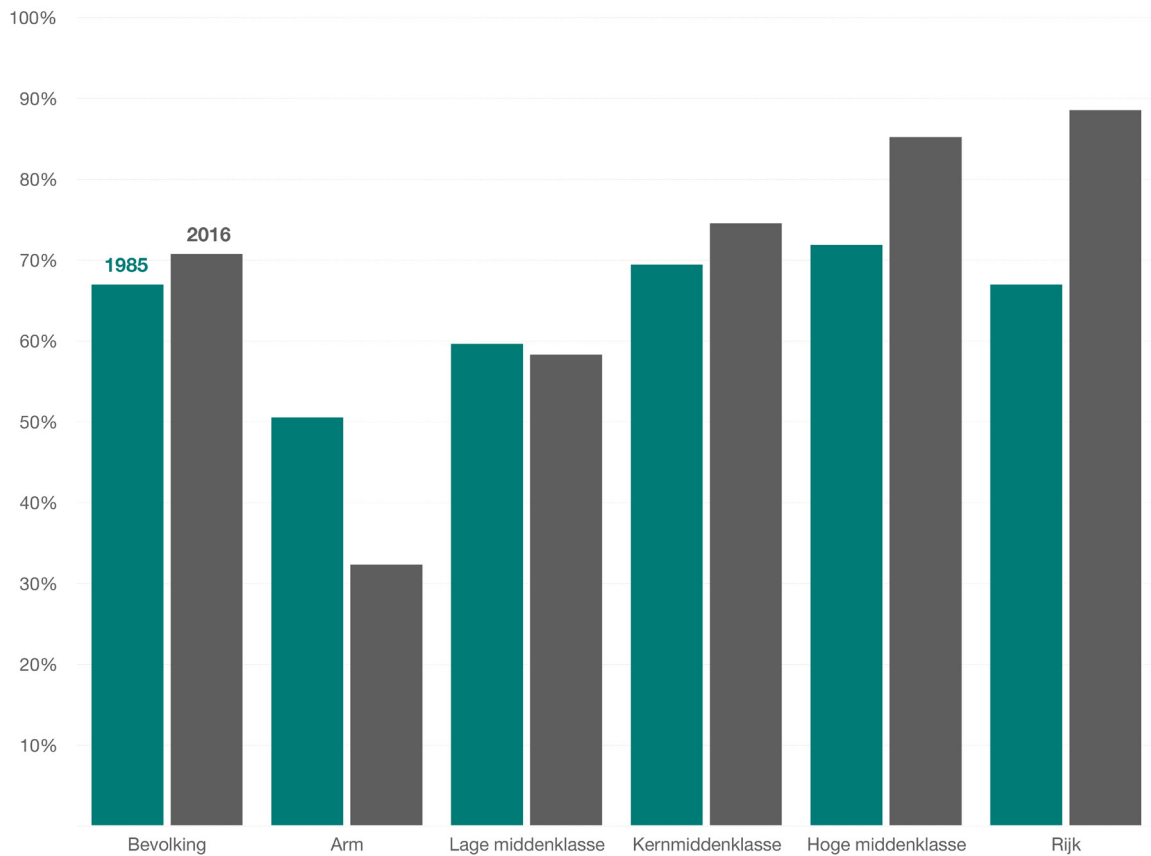
Wie die woningen bezit, is echter grondig veranderd op dertig jaar tijd (cf. figuur 4 en 5).

Figuur 4: Aandeel woningeigenaars (65+) in de verschillende inkomensgroepen (1985 versus 2016)

Figuur 5: Aandeel woningeigenaars (bevolking op actieve leeftijd) in de verschillende inkomensgroepen

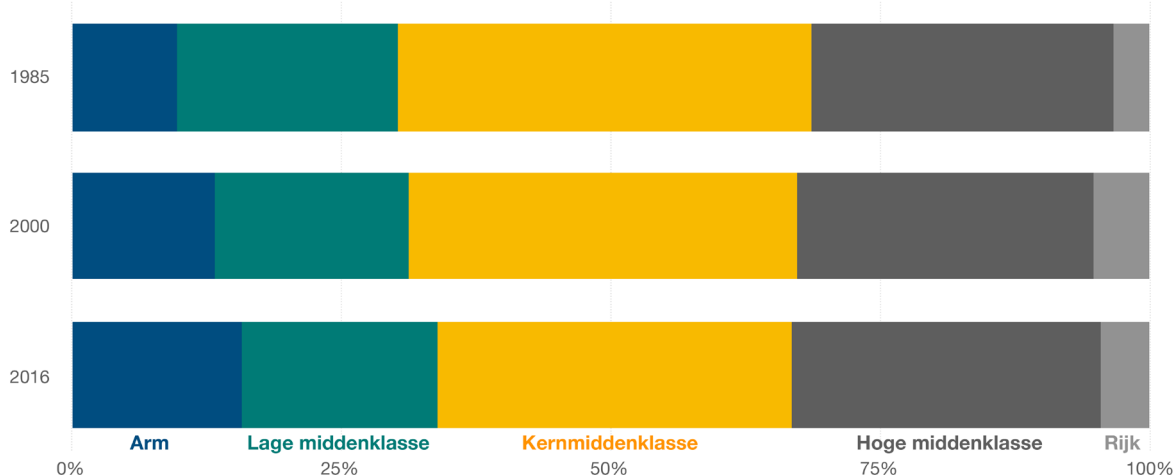
Bij 65-plussers is het woningbezit inderdaad relatief goed gespreid: dat was zo in 1985, dat is nog meer zo in 2016. Zelfs in de armste inkomensgroep bezit meer dan zeven op tien 65-plussers een eigen woning, en dat loopt op tot bijna negen op tien voor de rijkste inkomensgroep. Bij de bevolking op actieve leeftijd zien we echter een heel ander beeld: daar is het woningbezit voor mensen die tot de armste inkomensklasse behoren tussen 1985 en 2016 geïmplodeerd, van meer dan de helft naar minder dan één op drie. Zij slagen er niet meer in om een woning te verwerven. En ook bij de lage middenklasse boert het woningbezit achteruit; minder dan zes op tien mag zich eigenaar noemen. Bij de kernmiddenklasse, de hoge middenklasse, en de rijken is het woningbezit er wél sterk op vooruit gegaan: bij de laatste groep zelfs met meer dan twintig procentpunt.

Eerder dan van een gelijkmatige spreiding van het woningbezit, is hier dus meer en meer sprake van een sterke polarisatie. En dat betekent ook dat de generaties die nu op actieve leeftijd zijn en tot de lagere inkomensklassen behoren, niet meer op dezelfde manier beschermd worden tegen tegenslag door het bezit van een eigen woning als de voorgaande generaties: zij zijn veel kwetsbaarder voor een verdere afkalving van hun levensstandaard dan vroegere generaties. Bijzonder verontrustend in die context is daarbij het gegeven dat uit een cohorte-analyse blijkt dat iemand die in de jaren '80 geboren is, vijf procentpunt méér kans heeft om in armoede te belanden dan iemand uit de babyboom-generatie: ook hier zien we de polarisatie en verhoogde kwetsbaarheid toenemen bij de nieuwe generaties.

Deze nieuwe kwetsbaarheid van de lagere inkomensklassen is natuurlijk een nefaste ontwikkeling, zeker omdat de kernmiddenklasse in België wel degelijk onder druk staat.

Behoorde in België halfweg de jaren '80 nog bijna vier op tien mensen tot de kernmiddenklasse, nu is dat nog maar één op drie. Ten dele ging deze afname van de kernmiddenklasse gepaard met een toename van het aandeel van de hogere inkomensgroepen in de samenleving, maar lang niet volledig. Integendeel: het aandeel van de lagere inkomensgroepen in de samenleving —die nu dus minder beschermd zijn tegen een verdere afkalving van hun levensstandaard dan vroeger— is tussen 1985 en 2016 dubbel zo snel toegenomen als het aandeel van de hogere inkomensgroepen. Deze groei van de lagere inkomensklassen is volledig toe te schrijven aan de helaas spectaculaire toename van het aandeel mensen met een inkomen onder de armoedegrens: van tien procent naar zestien procent van de bevolking op dertig jaar tijd (figuur 6).

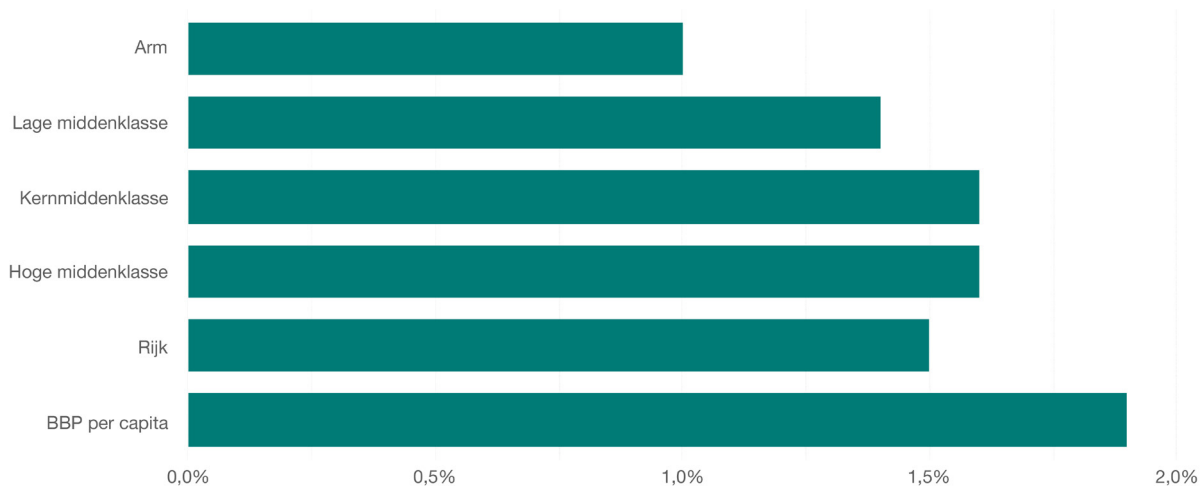
Figuur 6: Aandeel van de inkomensgroepen in de totale bevolking

Bovendien hinkt het inkomen van wie tot de armste klasse van de samenleving behoort ook steeds verder achterop op dat van de andere inkomensgroepen. Niet alleen zijn steeds meer mensen arm, ze zijn verhoudingsgewijs ook steeds armer: de inkomenskloof tussen mensen in armoede en de rest van de samenleving wordt steeds dieper. Opvallend genoeg geldt deze vaststelling niet voor 65-plussers, maar is de ont koppeling van het inkomen van wie in armoede leeft met het inkomen van de andere inkomensklassen in de maatschappij geheel en al te wijten aan de onderscheiden manieren waarop de inkomens van personen op arbeidsleeftijd evolueerden de laatste dertig jaar.

Het mediaaninkomen binnen de armste groep van de bevolking op actieve leeftijd groeide in reële termen, dus gecorrigeerd voor inflatie, tussen 1985 en 2016 met gemiddeld 1% per jaar, amper de helft van het groeiritme van de mediaaninkomens in de andere inkomensklassen. Het bruto binnenlands product per hoofd van de bevolking groeide in dezelfde periode zelfs met gemiddeld bijna 2% aan (cf. figuur 7): gezinsinkomens houden geen gelijke tred met de economische groei, en de laagste inkomens het minst van al. Het biedt al één verklaring voor het feit dat het woningbezit in de laagste inkomensgroepen in elkaar gezakt is, waarmee een belangrijke vorm van bescherming verdwenen is.

Figuur 7: Gemiddeld groeiritme mediaaninkomen per inkomensklasse (25-64 jaar) (1985-2016)

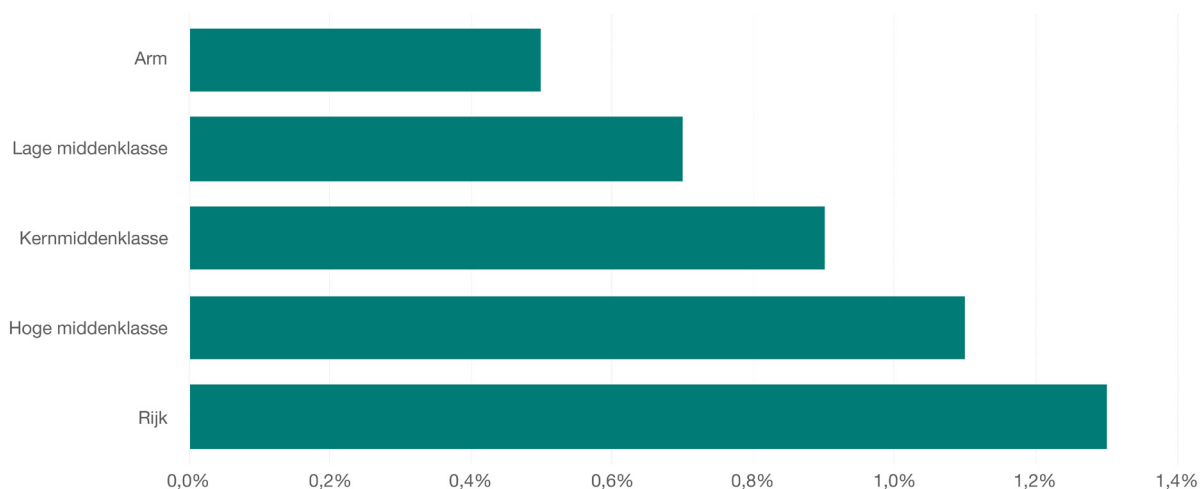
Welke verklaring moeten we zoeken voor dit tragere groeiritme van het inkomen van de laagste inkomensklasse en, zij het in iets mindere mate, van de lage middenklasse, ten opzichte van de inkomensevolutie van de kernmiddenklasse en hogere middenklasse?

We wezen al op de impact van de maatschappelijke omslag van een kostwinnersmodel naar een tweeverdienersmodel. Wanneer het gezinsbudget van de middenklasse in steeds grotere mate steunt op het inkomen van twee (werkende) partners, zal het ook steeds moeilijker worden voor wie er alleen voor staat en voor wie niet kan steunen op een (dubbel) inkomen uit arbeid om die verhoogde middenklasselevensstandaard bij te benen.

De inkomens uit arbeid zelf evolueren echter ook niet gelijkmatig over de verschillende inkomensgroepen heen, zelfs niet op individueel niveau, dus wanneer we even de veranderende gezinssamenstelling (gezinsverdunding) en tewerkstellingspatronen (van kostwinners- naar tweeverdienersmodel) buiten beschouwing laten. Dit zien we duidelijk wanneer we de evolutie over de laatste dertig jaar van de gemiddelde netto uurlonen voor voltijdse werknemers per inkomensklasse met elkaar vergelijken (figuur 8). Die vertonen een erg ongelijk patroon: hoe lager op de inkomensladder, hoe trager de uurlonen erop vooruit gingen; hoe hoger op de inkomensladder, hoe sneller de uurlonen stegen. Op basis van arbeidsinkomen zagen de hogere inkomensgroepen hun inkomen en dus ook hun consumptiemogelijkheden per werkende veel

sterker stijgen dan de laagste inkomensklassen. Ook wie werkt, maar toch tot de laagste inkomensklassen behoort, krijgt het zo steeds moeilijker om aan te haken bij de levensstandaard die de middenklasse erop na kan houden.

Figuur 8: Gemiddeld groeiritme uurlonen per inkomensklasse (25-64 jaar) (1985-2016)

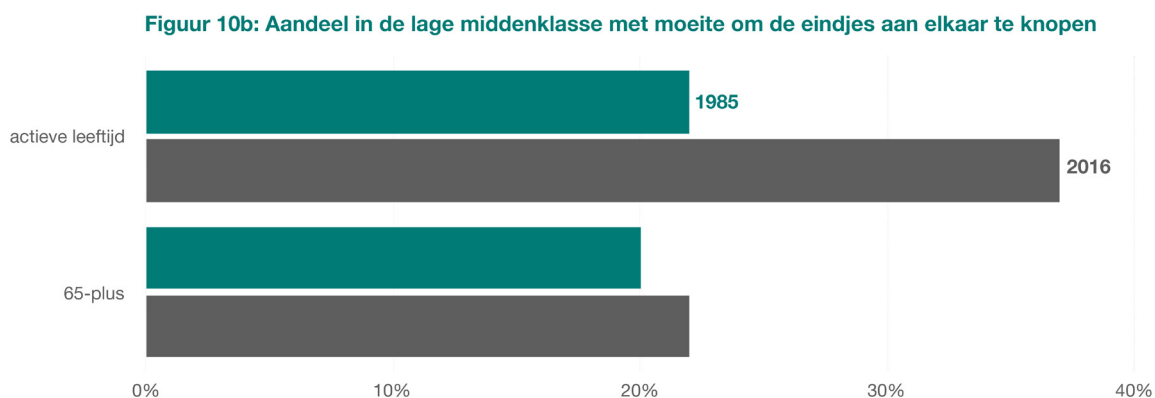
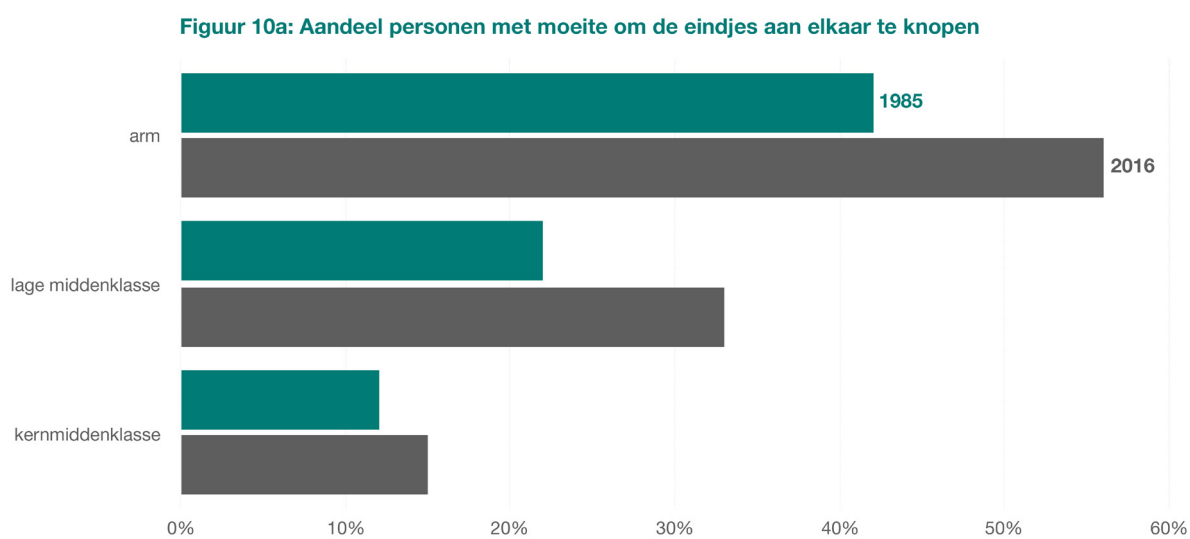
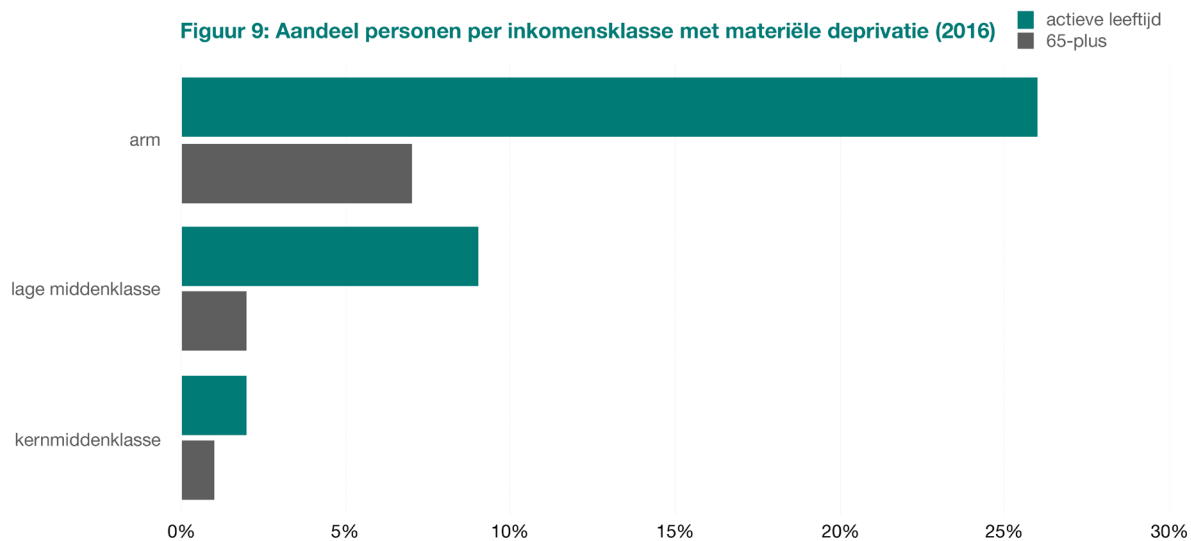

Die ongelijke loonevolutie heeft ontegensprekelijk ook te maken met de veranderende vraag naar werkrachten binnen onze economie: wie kortgeschoold is, raakt steeds moeilijker aan de bak, en wie wel werk vindt, verdient relatief gezien steeds minder dan hooggeschoolden. Dat uit zich zeer sterk in de veranderende samenstelling van de verschillende inkomensklassen. In de laatste drie decennia is het aandeel kortgeschoolden (ouder dan 25 jaar) in België gehalveerd, maar terwijl in 1985 nog drie op tien personen in de rijkste inkomensklasse kortgeschoold was, is dat in 2016 nog maar drie op honderd. Omgekeerd is de helft van de laagste inkomensklasse en van de lage middenklasse kortgeschoold, terwijl zij maar iets meer dan een kwart van de bevolking uitmaken. Het spiegelbeeld hiervan bij de hooggeschoolden: meer dan acht op tien personen in de rijkste inkomensgroep is hooggeschoold, terwijl in totaal minder dan vier op tien personen zo'n diploma kan voorleggen. Scholingsgraad bepaalt meer dan vroeger de positie op de sociale ladder.

De laagste inkomensgroepen in de samenleving verliezen dus steeds meer de voeling met een middenklasse die in sterke mate steunt op dubbele inkomens verworven op de arbeidsmarkt. Wie daar niet op kan rekenen, bijv. omdat ze alleenstaand zijn, of omdat er geen werk gevonden wordt, heeft een probleem. Maar zelfs huishoudens in de lagere inkomensklassen waar wél gewerkt wordt, verliezen terrein: hun lonen blijven steeds verder achter op de lonen van wie hoger op de sociale ladder staat.

Het gevolg is dat personen op arbeidsleeftijd in de lagere inkomensgroep het steeds moeilijker krijgen. Tussen 2005 en 2016 steeg het aandeel mensen in armoede die materieel gedepriveerd zijn met de helft: van een lijst van negen basisgoederen of -diensten kunnen zij er zich minstens vier niet veroorloven. En hier blijkt heel erg duidelijk wat al eerder werd aangegeven, toen het ging om woningbezit: de levensstandaard van een gepensioneerde binnen een bepaalde inkomensklasse kan erg ver verwijderd zijn van de levensstandaard van iemand op actieve leeftijd binnen diezelfde inkomensklasse. Zo is materiële deprivatie veel minder een probleem bij 65-plussers dan bij personen op arbeidsleeftijd: meer dan een kwart van die laatsten in de laagste inkomensklasse, en bijna één op tien personen in de lagere inkomensklasse, heeft ondertussen te kampen met materiële deprivatie (figuur 9). Eenzelfde beeld keert terug wanneer mensen bevraagd worden naar hun vermogen om de eindjes aan elkaar te knopen. In de lagere inkomensgroepen stijgt het aandeel personen die aangeven moeite te hebben om rond te komen, maar als we dit weer

opsplitsen naar leeftijd, zien we opnieuw dat de sterke stijging van het aandeel personen die zeggen niet rond te kunnen komen quasi volledig toe te schrijven valt aan de positie van personen op arbeidsleeftijd die, in de lagere inkomensgroepen, veel precairder geworden is (figuur 10).

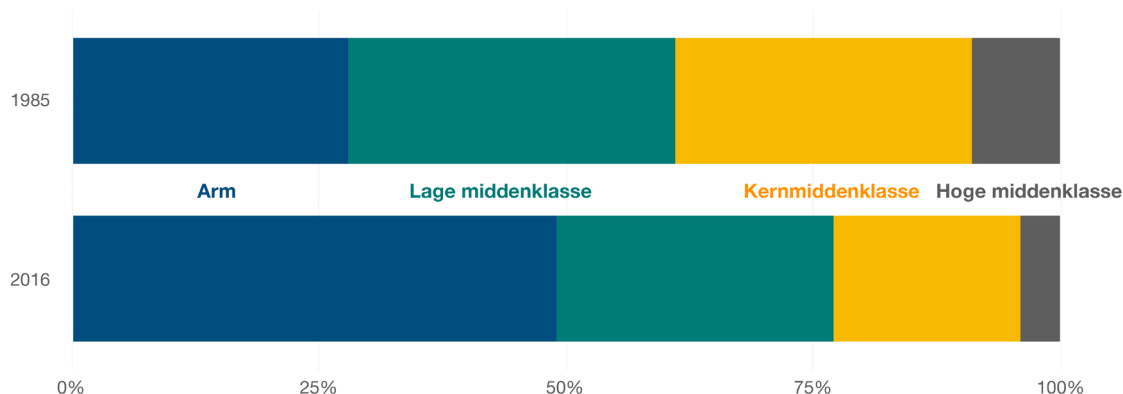

Kort gezegd: hoe meer arbeid een centrale plaats opeist in de organisatie van onze samenleving, hoe moeilijker mensen op arbeidsleeftijd op de onderste treden van de sociale ladder het krijgen.

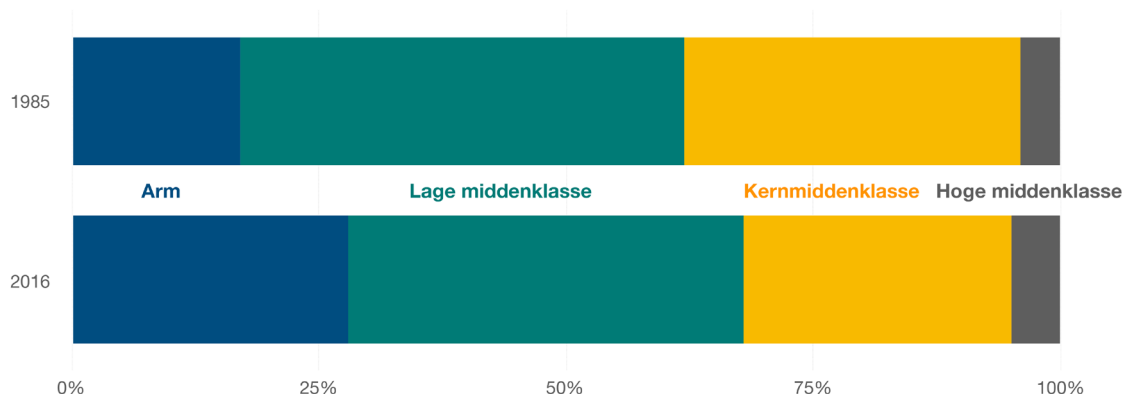
Een stijgend aandeel van de bevolking behoort tot de lagere inkomensklassen, de kloof tussen de laagste inkomensgroep en de rest van de samenleving verdiept zich, de lagere inkomensklassen hebben het steeds moeilijker om rond te komen en zijn steeds minder beschermd tegen een verdere afkalving van hun levensstandaard dan vroeger ... : schiet de overheid tekort?

Het is alleszins opmerkelijk te noemen dat de overheid er veel minder dan vroeger in slaagt om door herverdeling mensen op actieve leeftijd uit de lagere inkomensklassen op te tillen naar de middenklasse: in 1985 trok overheidsherverdeling nog bijna driekwart van het aantal mensen dat vóór herverdeling tot de laagste inkomensklasse zou behoren uit armoede, en bijna vier op tien mensen die tot de lagere middenklasse zouden behoren vóór herverdeling, steeg dankzij die herverdeling minstens één inkomensklasse omhoog. Hoe anders is het beeld in 2016: nu wordt nog maar de helft van wie vóór herverdeling arm zou zijn, door herverdeling opgetild uit armoede naar een hogere inkomensklasse. Voor de lage middenklasse is het beeld zo mogelijk nog problematischer: daar duwt herverdeling bijna evenveel mensen een klasse omlaag als dat het mensen een klasse omhoog tilt (figuur 11).

Figuur 11a: Klasse na herverdeling van mensen in armoede vóór herverdeling

Figuur 11b: Klasse na herverdeling van mensen in lage middenklasse vóór herverdeling

Dat wil niet zeggen dat de overheid minder zou herverdelen dan vroeger, wel dat door de veranderende socio-demografische kenmerken van de bevolking en de veranderende economische context de manier waarop er herverdeeld wordt veel minder effectief geworden is. De ongelijkheid tussen gezinnen vóór herverdeling is de afgelopen dertig jaar sterk toegenomen: enerzijds door de omwenteling van een kostwinnersmodel naar een tweeverdienersmodel, wat een erg grote impact heeft op de relatieve levensstandaard van wie niet kan rekenen op twee inkomens uit arbeid, en anderzijds door de groeiende loondivergentie tussen lagere en hogere inkomens. Dat betekent dat de herverdelingsmachine steeds harder moet draaien

voor eenzelfde resultaat, of dat de ongelijkheid na herverdeling zal groeien als er niet méér herverdeeld wordt. Omgekeerd blijven de vervangingsinkomens voor mensen op actieve leeftijd steeds sterker achter op de levensstandaard van de middenklasse, mede vanuit de idee dat werken lonend moet zijn, of beter, dat niet werken niet mag lonen. De steeds prominentere plek die ‘betaald werk’ in ons samenlevingsmodel inneemt, gaat dus tegelijk gepaard met een groeiende kwetsbaarheid van mensen op de onderste treden van de sociale ladder. Voor hen wordt de situatie steeds precairder.

Het totaalplaatje geeft het beeld van een samenleving in beweging, die steeds meer rond de absoluut centrale idee van ‘betaald werk’ draait. De stabiliteit van de middenklasse in België is deels valse schijn, en een steeds grotere groep binnen de maatschappij heeft het moeilijk om de eindjes aan elkaar te knopen. De kansen voor de lagere inkomensklassen om zich een eigen woning te verwerven zijn dramatisch geslonken, en daarmee ook hun bescherming tegen een verdere afkalving van hun levensstandaard bij tegenslag. Meer dan vroeger worden de lagere inkomensklassen gekenmerkt door een fundamentele kwetsbaarheid, een nieuwe precariteit.

Tegelijk moeten we vaststellen dat het overheidsbeleid weinig oog heeft voor die nieuwe kwetsbaarheid, om niet te zeggen dat bepaalde in de feiten breed gedragen beleidskeuzes die kwetsbaarheid zelfs nog vergroten — denk maar aan de interactie tussen de neerwaartse druk op de laagste inkomens enerzijds en de opwaartse druk op de woningprijzen anderzijds. Het resultaat is een samenleving waarin een grote groep de vruchten plukt van de shift naar een tweeverdienersmodel, maar ook steeds meer mensen uit de boot dreigen te vallen.

MINERVA
progressieve
denktank

MINERVA
progressieve
denktank

De lage middenklasse in België

Studie op vraag van Denktank Minerva en Decenniumdoelen

December 2018

Laure-lise Robben, Aaron Van den Heede, Wim Van Lancker

A large, stylized grey graphic element consisting of several thick, overlapping lines that form a partial 'E' or 'L' shape, located in the bottom left corner of the page.

CESO

Centrum voor Sociologisch Onderzoek
Centre for Sociological Research

MINERVA
progressieve
denktank

De lage middenklasse in België

Studie op vraag van Denktank Minerva en Decenniumdoelen

December 2018

Laure-lise Robben, Aaron Van den Heede, Wim Van Lancker

Team Sociaal Beleid en Sociaal Werk
Centrum voor Sociologisch Onderzoek
Parkstraat 45 bus 3601
3000 Leuven
<http://www.spsw.be>

INHOUD

Lijst van figuren en tabellen	5
Inleiding	7
1 Data , Definities en Methode.....	8
1.1 Afbakening middenklasse: een theoretisch kader	8
1.2 Databronnen	9
1.3 Selectie van de meetmomenten	11
1.4 Methode.....	12
2 De middenklasse in België	14
2.1 Omvang en evolutie van de lage middenklasse	14
2.2 Evolutie van de inkomens	15
2.3 Regionale verschillen	17
3 Profielschets van de lage middenklasse in België.....	19
3.1 Sociodemografische kenmerken	19
3.1.1 Het relatieve belang van sociodemografische veranderingen	25
3.2 Levensstandaard	27
4 Cohortes	33
5 Dynamieken en Transitie	37
5.1 Overheidsherverdeling.....	37
5.2 Sociale mobiliteit.....	42
5.2.1 Transitie.....	42
5.3 Levensloopgebeurtenissen	45
6 Conclusie.....	49
7 Referenties	51
8 Bijlagen	54
8.1 Sensitiviteitsanalyse	54
8.2 Gedetailleerde verdeling van drie inkomensklassen	55
8.3 Volledige tabellen van de inkomensgroepen.....	56
8.3.1 Inkomensgroepen naar omvang	56
8.3.2 Inkomensgroepen naar opleidingsniveau (+25-jarigen)	57
8.3.3 Prevalentie opleidingsniveau (+25- jarigen)	59
8.3.4 Inkomensgroepen naar leeftijd	60
8.3.5 Prevalentie leeftijdsgroepen.....	62
8.3.6 Inkomensgroepen naar het al dan niet hebben van een Belgische nationaliteit (+25-jarigen).....	62
8.3.7 Prevalentie Belgische nationaliteit (+25- jarigen).....	63
8.3.8 Inkomensgroepen naar geboorteland	63
8.3.9 Inkomensgroepen naar immigratiejaar	65
8.3.10 Inkomensgroepen naar huisvesting (gehele bevolking)	65
8.3.11 Prevalentie huisvesting (gehele bevolking)	68

8.3.12	Inkomensgroepen naar huisvesting voor de actieve leeftijd	68
8.3.13	Prevalentie huisvesting (25-64).....	69
8.3.14	Inkomensgroepen naar huisvesting (65+)	69
8.3.15	Prevalentie huisvesting (65+)	70
8.3.16	Inkomensgroepen naar inkomens vanuit tewerkstelling (25-64- jarigen)	70
8.3.17	Prevalentie inkomens vanuit tewerkstelling (25-64- jarigen)	71
8.3.18	Inkomensgroepen naar huishoudtypes.....	72
8.3.19	Prevalentie huishoudtypes.....	77
8.3.20	Inkomensgroepen naar subjectieve armoede.....	78
8.3.21	Prevalentie subjectieve armoede.....	78
8.3.22	Inkomensgroepen naar jaarlijkse vakantie.....	79
8.3.23	Prevalentie jaarlijkse vakantie.....	79
8.4	Mobiliteitsmatrices (25-64 jaar).....	80
8.5	Mobiliteitsmatrices (65+ jaar).....	81
8.6	Regressies.....	82

LIJST VAN FIGUREN EN TABELLEN

<i>Figuur 1: Evolutie van de mediane netto beschikbare inkomens en BBP per hoofd van de bevolking, 1985-2016 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC, SEP, ECHP).</i>	16
<i>Figuur 2: Jaarlijkse % groei mediane netto beschikbare gezinsinkomens per inkomensgroep, voor actieven (linkerzijde) en gepensioneerden (rechterzijde), 1985-2016 (Bron: eigen cijfers o.b.v. EU-SILC, SEP, ECHP).</i>	16
<i>Figuur 3: Inkomensgroepen naar regio, 2016 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)</i>	17
<i>Figuur 4: Inkomensgroepen naar regio, 1985 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. SEP)</i>	18
<i>Figuur 5: Middenklasse naar inkomen uit arbeid op actieve leeftijd (25-64) (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP en EU-SILC).</i>	23
<i>Figuur 6: Inkomensgroepen naar de samenstelling van de netto beschikbare gezinsinkomens in 1985 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP)</i>	24
<i>Figuur 7: Inkomensgroepen naar de samenstelling van de netto beschikbare gezinsinkomens in 2016 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)</i>	24
<i>Figuur 8: Eigenaars naar leeftijdsgroep, o.b.v. eigen berekeningen SEP, EU-SILC.</i>	27
<i>Figuur 9: Reële evolutie van het gemiddeld netto uurloon per inkomensgroep (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP en EU-SILC).</i>	29
<i>Figuur 10: Middenklasse naar ernstige materiële deprivatie, een gebrek hebben aan vier of meer items (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)</i>	30
<i>Figuur 11: Aandeel personen die zich geen jaarlijkse vakantie buitenshuis kunnen veroorloven, naar inkomensklasse (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC)</i>	31
<i>Figuur 12: Middenklasse naar de moeilijkheid om eindjes te kunnen knopen (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC)</i>	32
<i>Figuur 13: Cohorte en leeftijdseffect van de voorspelde kans om tot de lage middenklasse te behoren. Eigen berekeningen op basis van SEP, ECHP en EU-SILC. Voorspelde kansen op basis van logistische regressies. Regressie-coëfficiënten in bijlage.</i>	33
<i>Figuur 14: Cohorte en leeftijdseffect van de voorspelde kans om tot de groep armen te behoren. Eigen berekeningen op basis van SEP, ECHP en EU-SILC. Voorspelde kansen op basis van logistische regressies. Regressie-coëfficiënten in bijlage.</i>	34
<i>Figuur 15: Cohorte en leeftijdseffect van de voorspelde kans om tot de kernmiddenklasse te behoren. Eigen berekeningen op basis van SEP, ECHP en EU-SILC. Voorspelde kansen op basis van logistische regressies. Regressie-coëfficiënten in bijlage.</i>	34
<i>Figuur 16: Cohorte en leeftijdseffect van de voorspelde kans om aan te geven de eindjes niet aan elkaar te kunnen knopen, lage middenklasse. Eigen berekeningen op basis van SEP, ECHP en EU-SILC. Voorspelde kansen op basis van logistische regressies. Regressiecoëfficiënten in bijlage.</i>	35
<i>Figuur 17: Cohorte en leeftijdseffect van de voorspelde kans om tot de lage middenklasse te behoren. Eigen berekeningen op basis van SEP, ECHP en EU-SILC. Voorspelde kansen op basis van logistische regressies. Regressie-coëfficiënten in bijlage.</i>	35
<i>Figuur 18: Omvang van de inkomensklassen voor- en na de overheidsherverdeling in 1985 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP)</i>	38
<i>Figuur 19: Omvang van de inkomensklassen voor- en na de overheidsherverdeling in 2016 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)</i>	38
<i>Tabel 1: Overzicht databronnen</i>	12
<i>Tabel 2: Definiëring inkomensgroepen</i>	13
<i>Tabel 3: Aandeel van de vijf inkomensgroepen in België, 1985-2016 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP, EU-SILC).</i>	14
<i>Tabel 4: Evolutie inkomensaandeel (Bron: eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP en EU-SILC)</i>	17

<i>Tabel 5: Samenstelling van de inkomensklassen naar leeftijd (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC)...</i>	<i>19</i>
<i>Tabel 6: Middenklasse naar opleidingsniveau bij +25- jarigen (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC)..</i>	<i>20</i>
<i>Tabel 7: Middenklasse naar het hebben van een Belgische nationaliteit (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP, EU-SILC) .....</i>	<i>20</i>
<i>Tabel 8: Middenklasse naar geboorteland (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC).....</i>	<i>21</i>
<i>Tabel 9: Middenklasse naar immigratiejaar (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC 2017) van personen met een migratieachtergrond.....</i>	<i>21</i>
<i>Tabel 10: Middenklasse naar huishoudtype (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC) .....</i>	<i>22</i>
<i>Tabel 11: Eigen berekeningen o.b.v. SEP 1985 en EU-SILC 2017 .....</i>	<i>26</i>
<i>Tabel 12: Middenklasse naar huisvesting (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP en EU-SILC) voor de actieve leeftijd (25-64 jaar).....</i>	<i>28</i>
<i>Tabel 13: Inkomensklassen voor en na herverdeling voor 1985, voor actieve leeftijd (25-64) (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP) .....</i>	<i>39</i>
<i>Tabel 14: Inkomensklassen voor en na herverdeling voor 2005, voor actieve leeftijd (25-64) (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC).....</i>	<i>39</i>
<i>Tabel 15: Inkomensklassen voor en na herverdeling voor 2016, voor actieve leeftijd (25-64) (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC).....</i>	<i>40</i>
<i>Tabel 16: Mobiliteitsmatrix 2006-2009, actieve leeftijd (25-64) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC).....</i>	<i>43</i>
<i>Tabel 17: Mobiliteitsmatrix 2009-2012, actieve leeftijd (25-64) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC).....</i>	<i>43</i>
<i>Tabel 18: Mobiliteitsmatrix 2013-2016, actieve leeftijd (25-64) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC).....</i>	<i>43</i>
<i>Tabel 19: Mobiliteitsmatrix 2006-2009, (65+) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC) .....</i>	<i>43</i>
<i>Tabel 20: Mobiliteitsmatrix 2009-2012, (65+) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC) .....</i>	<i>44</i>
<i>Tabel 21: Mobiliteitsmatrix 2013-2016, (65+) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC) .....</i>	<i>44</i>
<i>Tabel 22: Aantal jaren in inkomensklasse (25-64 jaar, Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC). .....</i>	<i>45</i>
<i>Tabel 23: Transities naar levensloopgebeurtenissen, 25-64 (2009-2016, o.b.v. eigen berekeningen EU-SILC)....</i>	<i>48</i>

In een ludieke bundel beschrijft Benjamin Lee de problemen van de middenklasse als ‘Middle class problems: Real problems, but not real actual problems, just middle class ones’. Het gaat om een brede waaier van ongemakken waar de middenklasse mee geconfronteerd kan worden, zoals ‘*I think I’ve forgotten how to ski*’. Lee lacht met het comfortabele leven van de middenklasse, waarin men alledaagse ‘tragedies’ nauwelijks lijkt te kunnen relativiseren. Van echte problemen is geen sprake; eerder de gewenning van het comfortabele leven waar weinig tot niets aan lijkt te veranderen. Herman Hesse omschreef deze comfortabele positie in *Steppenwolf* (1963, p. 27): “*For what I always hated and detested and cursed above all things was this contentment, this healthiness and comfort, this carefully preserved optimism of the middle classes, this fat and prosperous brood of mediocrity.*”

Herman Hesse lijkt wel België voor ogen te hebben gehad. Eerdere analyses tonen immers dat ons land een grote, stabiele middenklasse heeft die mede dankzij een uitgebreide welvaartsstaat een hoge levensstandaard kan aanhouden (Kuypers & Marx, 2016; Marx & Verbist, 2018). Lapidair: de Belgische middenklasser betaalt veel belastingen, maar krijgt er ook veel voor terug. In andere Europese en niet-Europese landen daarentegen zien we dat de middenklasse het in de voorbije decennia zwaar te verduren heeft gekregen: de middenklasse is er gekrompen, kent een minder sterke groei van de levensstandaard en een stijging van de subjectieve onzekerheid (Gornick & Jäntti, 2013; Salverda et al., 2014). Het is echter zeer de vraag of de middenklasse wel zo’n homogene groep is als vaak wordt aangenomen. België wordt dan wel gekenmerkt door een grote en stabiele middenklasse, maar leeft iedereen die zich in die middenklasse bevindt wel zo comfortabel? Kan iedereen de eindjes aan elkaar knopen, of geldt dit enkel voor een meer welvarend segment van deze groep? De middenklasse *an sich* is een omschrijving die allerlei ongelijkheden kan maskeren.

Op vraag van denktank Minerva en Decenniumdoelen focussen we in deze studie op wat we de ‘lage middenklasse’ noemen, een groep van mensen waarvan we kunnen verwachten dat ze een grote kans hebben om tussen wal en schip te vallen. Te rijk om arm te zijn, te arm om de comfortabele levensstandaard van de ‘echte’ middenklasse te kunnen aanhouden. Over de term alleen al kan worden gedebatteerd: spreken we over een groep die lid is van de middenklasse of over een groep die tussen de ‘armen’ en de ‘echte middenklasse’ valt? Sommigen spreken over de lage middenklasse, anderen over de ‘near poor’ of bijna-armen (Newman & Chen, 2007). Eigenlijk is dat de vraag die voorligt in dit rapport: lijkt de groep die zich bevindt tussen armoede enerzijds en de middenklasse anderzijds eerder op de groep armen op vlak van kenmerken, levensstandaard en sociale mobiliteit, of leunen ze meer aan bij de stabiele levensstandaard van de middenklasse? En hoe is dat geëvolueerd over de voorbije dertig jaar?

In wat volgt duiden we eerst het methodologisch kader waarbij we stilstaan bij de afbakening van de middenklasse, de gehanteerde definiëring van de verschillende inkomensgroepen, de databronnen en meetmomenten, alsook de specifieke methode op basis waarvan we werken. Daarna bespreken we de omvang, inkomens en evolutie van de lage middenklasse in België. In het derde deel werpen we een blik op de kenmerken van de lage middenklasse: wie zijn die mensen, en hoe zijn de kenmerken veranderd over de tijd heen? We kijken hier naar verscheidene sociodemografische kenmerken enerzijds, en anderzijds naar de inkomens, de tewerkstelling en de levensstandaard. We bekijken steeds in welke mate de kenmerken van de lage middenklasse verschillen van de armen dan wel van de hogere inkomensgroepen.

Het vierde deel omvat een beperkte cohorte-analyse, waarin we de verandering van de positie in de inkomensverdeling over negen generaties heen volgen. In het vijfde en laatste deel hanteren we een meer dynamisch perspectief. We gaan na in welke mate de huishoudens in of uit een klasse bewegen, welke rol herverdeling daarbij speelt, en welke levensloop gebeurtenissen de kans om af te zakken of op te klimmen naar de lage middenklasse beïnvloedt. Elk hoofdstuk wordt samengevat in een begeleidend kader en we vatten de voornaamste resultaten ook nog eens samen in de conclusie.

1 DATA, DEFINITIES EN METHODE

1.1 AFBAKENING MIDDENKLASSE: EEN THEORETISCH KADER

Op welke manier de middenklasse gedefinieerd moet worden is een oud en nog steeds levendig academisch debat. In de wetenschappelijke literatuur worden diverse methodes gebruikt om de middenklasse af te bakenen. Hier concentreren we ons kort op de subjectieve methode, de sociologische methode en de inkomensmethode.

Een eerste manier om de middenklasse af te bakenen is om mensen zelf te laten kiezen tot welke groep ze behoren. Men kan mensen vragen of ze zichzelf in staat achten om de eindjes aan elkaar te knopen, of hen laten bepalen wie naar hun gevoel te arm is om tot de middenklasse te behoren. Het probleem met deze methode is dat deze inschattingen subjectief zijn, en sterk afhankelijk van het referentiekader dat men hanteert. Iemand die gewoon is er een hoge levensstandaard op na te houden, kan geneigd zijn te zeggen dat het moeilijk is om rond te komen, terwijl de objectieve levensstandaard hoog ligt (Pressman, 2015). Om evoluties over de tijd heen in te schatten is deze methode dan ook ongeschikt. Men kan mensen rechtstreeks bevragen of ze zich tot de lage, midden, dan wel hoge klasse rekenen in de samenleving. Het probleem hierbij is dat de overgrote meerderheid van de mensen, inclusief de hoogste inkomens, geneigd zijn om zichzelf als een middenklasser in te schatten. Dat is relevante informatie, maar weinig bruikbaar voor het opzet van dit rapport.

Meer sociologische benaderingen gaan uit van iemands positie op de arbeidsmarkt. Erikson and Goldthorpe (1992) ontwierpen een zeer invloedrijk klassenschema om mensen in te delen in klassen naargelang hun positie op de arbeidsmarkt en de status en mogelijkheden die daarmee samenhangen (Goldthorpe & McKnight, 2006). Het probleem van deze benaderingswijze is dat het niet eenduidig is op welke manier inactieven een plaats kunnen krijgen in dit schema. Bovendien verandert de aard van de jobs sterk over een periode van dertig jaar, waardoor het onduidelijk wordt welke indeling op basis van arbeidsmarktstatus geschikt is voor vergelijkingen over een lange periode.

De meest frequent gehanteerde wijze om de middenklasse te definiëren is de inkomensbenadering. Personen worden hier ingedeeld in verschillende inkomensklassen, waarbij men ervan uitgaat dat het beschikbare inkomen zowel de materiële als immateriële welvaart van mensen bepaalt. De hamvraag is natuurlijk welke grenzen gebruikt worden voor het afbakenen van de middenklasse. Naar het voorbeeld van Nobelprijswinnaar Robert Solow kan men dit bepalen door gebruik te maken van de inkomenskwintielen. Elk kwintiel omvat 20% van de bevolking. Door te kijken naar het tweede, derde en vierde kwintiel, definieert men de middenklasse als de middelste 60% van de inkomensverdeling. Een kritiek op deze inkomensbenadering is het gegeven dat de middenklasse op deze manier de som blijft van deze kwintielen, zonder te kunnen vaststellen of deze groeit of krimpt (Atkinson & Brandolini, 2013; Pressman, 2015). Voor een vergelijking over de tijd is dit dus minder geschikt. Een andere manier is het toepassen van een interval rond percentages van het mediaan beschikbare gezinsinkomen. Op die manier kan men de groepen enerzijds identificeren op basis van hun inkomen maar anderzijds ook vergelijkbaar maken over de jaren heen. Vaak vertrekt men van de premisse dat "*middle-class living standards begin when poverty ends*" (Ravaillon, 2010, p. 446). In de Europese Unie (EU) zou men dit kunnen linken aan de Europese 'at-risk-of-poverty'-grens, vastgelegd op 60% van het mediane equivalente netto gezinsinkomen binnen een land (zie verder). De middenklasse is in deze benadering de groep die zich in een comfortabele positie bevindt om niet in de armoede te vallen (Atkinson & Brandolini, 2013). Het kiezen voor deze grenzen vraagt om voldoende reflectie, zeker in het bespreken van de lage middenklasse. Terwijl Atkinson and Brandolini (2013) een afbakening van 60-75% van de mediaan hanteren, trekt Pressman (2007) dit op naar een interval van 75-125% en breiden Grabka and Frick (2008) dit verder uit naar 70-200% van de mediaan. Newman & Chen (2007) bekritisieren het gebruik van de 60%-armoede grens bij het definiëren van de lage middenklasse, omdat men deze groep in dat geval de 'bijna- armen' kan noemen. In de meest recente literatuur (Gornick & Jantti, 2013; Vaughan-Whitehead, Vazquez-Alvarez, & Maitre, 2016) hanteert men grenzen tussen

60% en 80% van de mediaan om de lage middenklasse, en 80% tot 120% om de kernmiddenklasse te definiëren. Dat is ook de aanpak die we hanteren in dit rapport.

Maar is het inkomen alleen voldoende om een definitie te kunnen plakken op de lage middenklasse? De feitelijke levensstandaard van een huishouden wordt namelijk niet enkel bepaald door de loonbrief, maar ook door het roerend en onroerend vermogen. Een huishouden met een inkomen dat feitelijk onder de armoedegrens ligt, kan mogelijks nog steeds beschikken over een spaarboekje. Of men kan de mogelijkheid hebben om inkomsten te verkrijgen door zijn of haar eigendom(men) te verhuren of te verkopen. Heeft een persoon bij het tijdelijk terugvallen van het inkomen andere financiële bronnen om op terug te vallen, dan kan hij of zij er wel in slagen om de eigen bestaanszekerheid te verzekeren. Bij het afbakenen van de lage middenklasse kan men dus beter het gehele plaatje van de beschikbare middelen trachten te bestuderen. De middenklasse kan dus ook bekeken worden via het bezit van vermogen en (de niet- hypothecaire en hypothecaire) schulden. Terwijl monetaire armoede verwijst naar het beschikken over onvoldoende inkomen om de eindjes aan elkaar te knopen, betekent “vermogensarmoede” dan het risico om de eigen levensstandaard niet te kunnen waarborgen wanneer het inkomen opeens zou wegvallen (Atkinson & Brandolini, 2013). Dit is niet onbelangrijk in België, waar het mediaan netto gezinsvermogen één van de hoogste in Europa is. Hoewel er een duidelijke correlatie is tussen het inkomen en het vermogen, vinden we verschillende huishoudens toch op een andere positie op beide verdelingen. Denk hierbij aan gepensioneerden, die een laag inkomen kunnen combineren met een hoog netto vermogen (Marx & Kuypers, 2017). De meeste enquêtegegevens met informatie over de inkomens van mensen onderschatten echter de werkelijke waarde van de vermogens waardoor we geen vermogensperspectief op de middenklasse kunnen hanteren doorheen de tijd (Vermeulen, 2014). We komen er waar mogelijk wel op terug.

1.2 DATABRONNEN

Om de middenklasse zoals hierboven gedefinieerd in kaart te brengen maken we gebruik van representatieve enquêtes die gedetailleerde informatie over de inkomens van personen en gezinnen bevatten. In tegenstelling tot landen zoals Duitsland (GSOEP)¹ en het Verenigd Koninkrijk (BHPS)² beschikken we voor België niet over een langlopende enquête die ons toelaat om op een consistente manier de evolutie van de verschillende inkomensgroepen in kaart te brengen. Om die reden combineren we in dit rapport verschillende enquêtegegevens waarbij we de inkomensinformatie zo goed als mogelijk harmoniseren om ze vergelijkbaar te maken over de tijd heen.

De oudste beschikbare databron is het *Sociaal Economisch Panel* (SEP). Dit is een representatieve inkomensbevraging van Belgische huishoudens die werd georganiseerd door het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck van de Universiteit Antwerpen. Er zijn vier meetmoment beschikbaar: 1985, 1988, 1992 en 1997. Een tweede databron is het *European Community Household Panel* (ECHP). Dit is een representatieve bevraging van huishoudens in verschillende Europese landen, gecoördineerd door Eurostat met als doel op Europees niveau vergelijkbare gegevens omtrent inkomens en levensomstandigheden te verkrijgen. Het ECHP is gebaseerd op bestaande nationale surveys; in België is dat de Panel Studie van Belgische Huishoudens (PSBH) die in 1992 van start ging onder leiding van onderzoeksteams van de Universiteiten van Antwerpen en Luik. Van het ECHP zijn zeven meetmoment beschikbaar, van 1994 tot en met 2001. Een derde en laatste databron die we in dit rapport gebruiken is de meer bekende *European Union Statistics on Income and Living Conditions* (EU-SILC) databank. Ook dit is een representatieve enquête gecoördineerd door Eurostat maar uitgevoerd onder auspiciën van de nationale instituten voor de statistiek (*Statbel* voor België), met als doelstelling de inkomens en levensomstandigheden van Europese burgers en huishoudens te kunnen monitoren en vergelijken. Vanaf 2003

---

¹ Het Duitse Sociaal Economisch Panel, opgesteld door het *Deutsches Institut für wirtschaftsforschung* (DIW) (Meer informatie: www.diw.de/en/soep)

² BHPS of *The British Household Panel Survey* van *the Institute for Social and Economic Research* in de Universiteit van Essex (Meer informatie: www.iser.essex.ac.uk/bhps/).

is de EU-SILC enquête gelanceerd in een beperkt aantal Europese landen (waaronder België), vanaf 2005 zijn de data jaarlijks beschikbaar voor alle lidstaten van de EU. Het meest recente meetmoment waarvan we gebruik kunnen maken in dit rapport is 2017. We baseren onze analyses op Belgische individuen die in private huishoudens leven. In de SEP zijn echter ook een aantal observaties opgenomen van mensen die in instituties wonen terwijl dat niet het geval is voor de ECHP en de EU-SILC. Daarom houden we voor de SEP-golven geen rekening met institutionele bewoners.

Hoewel de drie databronnen de inkomens en levensomstandigheden van de Belgen in kaart brengen, zijn ze niet zomaar met elkaar vergelijkbaar. De twee belangrijkste problemen voor het opzet van dit rapport zijn, ten eerste, dat de *definitie* van het gezinsinkomen kan verschillen; en ten tweede dat de *referentieperiode* van het gezinsinkomen kan verschillen. In de SEP worden de *maandelijkse* inkomsten bevestigd terwijl de referentieperiode van de ECHP en de EU-SILC het inkomen van het voorbije *jaar* is. Bovendien, en daaraan gerelateerd, omvat het standaard inkomensconcept van de SEP geen gegevens over onroerende inkomsten en niet-maandelijkse arbeidsinkomsten zoals een 13^e maand of vakantiegeld. Deze componenten worden in de mate van het mogelijke wel meegenomen in de ECHP en EU-SILC. Ook deze inkomensconcepten zijn echter niet perfect vergelijkbaar. In de EU-SILC worden bijvoorbeeld niet-monetaire componenten van het inkomen uit arbeid en interestlasten meegenomen, in de ECHP niet (Eurostat, 2005). Om hier zo goed mogelijk aan tegemoet te komen maken we voor de SEP-golven van 1988, 1992 en 1997 gebruik van een aangevuld inkomensconcept waarbij ook de onroerende inkomsten en niet-maandelijkse private inkomens zijn opgenomen. Voor de golf van 1997 vullen we het inkomensconcept ook aan met inkomsten zoals de 13^e maand en het vakantiegeld. De maandelijkse inkomsten vermenigvuldigen we met 12 om een jaarlijks inkomen te bekomen, en we voegen daarna de bijkomende inkomenscomponenten toe. Dit levert ons een zo vergelijkbaar mogelijk inkomensconcept op voor de periode 1985-2016. Het voordeel van een maandelijkse referentieperiode is dat mensen zich makkelijker hun inkomen van de voorbije maand kunnen herinneren dan het inkomen van het voorbije jaar. Het nadeel is dat niet-recurrerende inkomsten minder makkelijk meegenomen kunnen worden. Een vergelijking tussen ECHP en SEP leert bijvoorbeeld dat in een jaarlijkse bevraging meer inkomens vergeten worden, met name inkomens uit werkloosheids- en invaliditeitsuitkeringen, en dat het totale volume aan inkomsten niet noodzakelijk groter is dan met een maandelijkse bevraging (Van Hoorebeeck, Van den Bosch, Van Dam, & Cantillon, 2003). We komen daar verderop nog op terug.

Een ander verschil tussen EU-SILC en SEP enerzijds en ECHP anderzijds is dat voor de eerste twee databronnen negatieve waarden mogelijk zijn voor de inkomensvariabelen, met name voor zelfstandigen. Om dit vergelijkbaar te maken zetten we alle negatieve inkomens standaard op nul. In een zelfde beweging begrenzen we de topinkomens: omdat de waarden aan de top van de inkomensverdeling erg onderhevig zijn aan schommelingen en extreme waarden de resultaten kunnen beïnvloeden, stellen we alle gezinsinkomens die hoger zijn dan het 99^e percentiel gelijk aan de waarde van het 99^e percentiel. Zo kunnen we deze observaties toch in de analyse houden, maar worden de gemiddelde inkomens er niet door vertekend. Het is tenslotte belangrijk op te merken dat ook binnen eenzelfde databron, en gebruik makend van een coherente inkomensdefinitie, de resultaten niet altijd perfect vergelijkbaar zijn. Binnen de EU-SILC, bijvoorbeeld, werd de weegprocedure veranderd in de 2012-golf, waardoor zowel de puntschatting als de standaardfouten van de variabelen werden beïnvloed. Sommige experts argumenteren om die reden dat de resultaten voor en na de 2012-golf eigenlijk niet zomaar vergelijkbaar zijn (Statbel, 2013).

Samengevat zijn we in staat om op basis van de drie databronnen de inkomens- en levensomstandigheden van de Belgische bevolking in kaart te brengen over een periode van dertig jaar. Het is echter belangrijk om in het achterhoofd te houden dat omwille van methodologische keuzes de gebruikte inkomensconcepten en de manier van bevraging de resultaten tussen de verschillende databronnen, maar soms ook binnen eenzelfde databron, niet perfect vergelijkbaar zijn. Om die reden concentreren we ons in dit rapport op de grote trends die over de tijd heen kunnen onderscheiden en vermijden we om specifieke jaar-op-jaar verschillen te interpreteren.

1.3 SELECTIE VAN DE MEETMOMENTEN

Een bijzonder probleem waar we mee geconfronteerd worden is de keuze van de meetmomenten. Het is immers zo dat er voor de jaren negentig twee databronnen voorhanden zijn (SEP en ECHP) maar dat beide bronnen erg uiteenlopende en zelfs tegenstrijdige resultaten rapporteren (Horemans, Pintelon, & Vandenbroucke, 2011). Zo blijkt uit de SEP gegevens dat de armoede in België in de jaren negentig laag was maar stijgend, terwijl uit de ECHP gegevens het omgekeerde blijkt. Slechts één van de twee bronnen kan juist zijn. Onderzoek toont aan dat er goede redenen zijn om de betrouwbaarheid van de ECHP in twijfel te trekken (Proost, Van Dam, & Van den Bosch, 1996; Van Hoorebeeck et al., 2003).

Zowel de individuele als de gezinsinkomens liggen gemiddeld hoger in de ECHP dan in SEP. Zoals hierboven reeds gesteld zijn er bovendien meer componenten van het inkomen die ontbreken in de ECHP-sample dan in de SEP, met name inkomenscomponenten zoals werkloosheidsuitkeringen en invaliditeitsuitkering die uiteraard belangrijk zijn voor de laagste inkomensgroepen (Van Hoorebeeck et al., 2003). Het gevolg is dat de groep armen veel groter is in de ECHP dan in de SEP. Een vergelijking met een externe bron, de fiscale statistiek, leert dat de verschillen tussen ECHP en de fiscale statistiek relatief groot zijn. Voor de SEP daarentegen is de afwijking ten opzichte van de fiscale statistiek eerder klein (Proost et al., 1996). Deze vertekening van de laagste inkomensgroepen omwille van meetfouten daalt echter doorheen de jaren. Om die reden gebruiken we in deze studie van SEP-golven vanaf 1985 tot en met 1997, en de ECHP-golven van 1999 tot 2001. We selecteren golf 1999 en niet 1998, omdat de inkomensbevraging verwijst naar het jaar voordien.

De ECHP is gebaseerd op de PSBH maar werd door Eurostat *ex post* geharmoniseerd om een onderlinge vergelijking tussen landen mogelijk te maken, en ook daar zijn problemen opgedoken. Eurostat hanteerde voor de ECHP bijvoorbeeld een bijschattingsprocedure (imputation procedure) om ontbrekende inkomens toch in te vullen (Eurostat, 2001). Dat is een normale gang van zaken, maar de bijschattingen van het kapitaalinkomen vertonen voor België een sterk afwijkend patroon (ECHP Working Group, 1999; Van Hoorebeeck et al., 2003). Voor EU-SILC daarentegen is de vertekening van de puntschattingen omwille van de bijschattingsprocedure zeer beperkt (Eurostat, 2007). Om die reden houden we in het inkomensconcept dat we hanteren in dit rapport geen rekening met de imputatie van kapitaalinkomens voor de ECHP-golven om de vergelijkbaarheid over de tijd heen verder te verbeteren. In bijlage 8.1 voegen we een sensitiviteitsanalyse toe waarbij we de evolutie van de inkomens op basis van onze gebruikte harmonisatie van de inkomens vergelijken met de gegevens uit de Luxembourg Income Study (LIS) databank. LIS verzamelt microdata omtrent de inkomens- en levensstandaard van landen over de hele wereld, maar past een eigen harmonisatiemethode toe om de inkomensmeting op basis van verschillende surveys over verschillende landen doorheen de tijd vergelijkbaar te maken. LIS wisselt voor België zowel SEP als ECHP brongegevens af (1985-1992 SEP; 1995 ECHP; 1997 SEP; 2000 ECHP). Onze resultaten komen sterk overeen met de door LIS geharmoniseerde gegevens.

Voor de EU-SILC gegevens, ten slotte, vertrekken we vanaf de EU-SILC golf 2006, met inkomens voor het jaar 2005. De eerste SILC-golf in 2003 was in feite een pilootstudie met een afwijkend sample design waardoor de resultaten niet te vergelijken zijn. De golven 2004 en 2005 laten we ook buiten beschouwing omdat de betrouwbaarheid van deze resultaten in vraag wordt gesteld. Zo zijn de schattingen van de laagste inkomens aan grote, onverklaarbare schommelingen onderhevig, en was de meting van arbeid op zelfstandige basis onbetrouwbaar (Statbel, 2015).

Tabel 1 geeft een overzicht van de databronnen, meetmomenten en aantal observaties die we opnemen in onze studie.

Bron	SEP	SEP	SEP	SEP	ECHP	ECHP	ECHP	EU-SILC	EU-SILC	EU-SILC
Enquêtejaar	1985	1988	1992	1997	1999	2000	2001	2006	2007	2008
Inkomensjaar	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007
Observaties	18.304	11.109	10.743	12.230	5.281	4.996	4.569	14.329	15.493	15.108

Bron	EU-SILC	EU-SILC	EU-SILC	EU-SILC	EU-SILC	EU-SILC	EU-SILC	EU-SILC	EU-SILC
Enquêtejaar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Inkomensjaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Observaties	14.721	14.754	14.300	13.951	14.623	14.346	14.209	13.773	14.028

Tabel 1: Overzicht databronnen

1.4 METHODE

Zoals eerder vermeld verdelen we de Belgische bevolking in verschillende inkomensgroepen. We doen dit aan de hand van het netto beschikbare huishoudinkomen. We vertrekken daarbij van de veronderstelling dat individuen binnen een huishouden de inkomens samenleggen om een zekere eenheid in uitgaven en inkomsten te kunnen vormen (Cantillon & Buysse, 2016). Het hier gehanteerde inkomensconcept bekomen we door alle inkomens in een huishouden op te tellen. We gaven reeds aan dat de beschikbare inkomenscomponenten kunnen verschillen per gegevensbron, maar voor alle bronnen omvat het gezinsinkomen minstens de inkomens uit arbeid (zowel contractueel als zelfstandig), private inkomens uit andere bronnen voor zover gemeten, inkomens uit onroerende goederen, en overdrachten van de overheid (zowel bijstandsuitkeringen, toelagen als sociale zekerheidsuitkeringen). Daarvan worden de betaalde belastingen afgetrokken. Het is een bekend gegeven dat de topinkomens in dergelijke enquêtes slecht worden vevat, daarvoor zijn analyses gebaseerd op fiscale gegevens beter geschikt (Decoster et al., 2017). Voor deze studie hoeft dat echter geen groot probleem te zijn: de focus ligt immers op de lage middenklassen. Wanneer we resultaten van de topinkomens (de groep 'rijken') in dit rapport bespreken doen we dat met de nodige voorzichtigheid.

Om de inkomens van huishoudens met een verschillende grootte onderling vergelijkbaar te maken wordt in het inkomensonderzoek vaak gebruik gemaakt van zogenaamde equivalentieschalen. Een inkomen van 1.000 euro laat immers een hogere levensstandaard toe voor een alleenstaande dan voor een koppel met twee kinderen. Om ervoor te zorgen dat gelijke gezinsinkomen ook een gelijkaardige levensstandaard weerspiegelen delen we het netto beschikbaar huishoudinkomen door de gemodificeerde OESO-schaal (Hagenaars & Zaidi, 1994). Het gezinshoofd krijgt een gewicht van 1, elke bijkomende persoon vanaf 14 jaar een gewicht van 0,5 en elk kind jonger dan 14 jaar een gewicht van 0,3. In het bovenstaande rekenvoorbeeld betekent dit dat het equivalente beschikbare gezinsinkomen van de alleenstaande 1.000 euro blijft (=1.000/1) terwijl het equivalente beschikbare gezinsinkomen van het koppel met twee kinderen zakt naar 476 euro (=1.000/2.1). De verschillen in levensstandaard worden hier nu duidelijk in weerspiegeld. In 2016 bedroeg het Belgische mediane equivalente beschikbare gezinsinkomen 22.784 euro op jaarbasis.

In lijn met de gangbare praktijk onderscheiden we vijf inkomensklassen: een groep mensen die in armoede leven, de lage middenklasse, de kernmiddenklasse, de hoge middenklasse, en de groep rijken. Mensen worden volgens de officiële Europese definitie als arm beschouwd (of beter: levend met een risico op armoede; we gebruiken armoede en armoederisico als synoniemen in dit rapport), wanneer hun netto equivalent beschikbaar gezinsinkomen minder bedraagt dan de armoedegrens, bepaald op 60% van het mediaan netto equivalente gezinsinkomen. In 2016 bedroeg deze armoedegrens 13.670 euro op jaarbasis of 1.139 euro per maand.

Deze armoedegrens is relatief en hangt bijgevolg af van het algemene welvaartsniveau van een land en wordt geacht een minimuminkomen te weerspiegelen dat nodig is om op een aanvaardbare manier te kunnen deelnemen aan de samenleving. We weten uit onderzoek met referentiebudgetten dat deze armoedegrens inderdaad een *minimum minimorum* weerspiegelt om een minimale levensstandaard in België te kunnen garanderen (Storms, Penne, Vandelanoot, & Van Thielen, 2015). Om die reden is dit ook voor het doel van deze studie een relevante afbakening. De lage middenklasse definiëren we als mensen met een netto equivalent beschikbaar gezinsinkomen tussen de 60% en 80% van het mediane inkomen. Het gaat dus om mensen die niet arm zijn maar een beschikbaar inkomen hebben dat toch als laag kan worden beschouwd ('neither poor nor middle class' cf. Pressman, 2007). De kernmiddenklasse definiëren we als de groep mensen met een netto equivalent beschikbaar gezinsinkomen tussen 80% en 120% van het mediane inkomen. De hogere middenklasse situeren we tussen de 120% en 200% van het mediane inkomen. De hoogste inkomens ('rijken'), tenslotte, hebben een netto equivalent beschikbaar gezinsinkomen groter dan 200% van het mediane inkomen.

	ARMEN	LAGE MIDDENKLASSE (VERDER: LAGE MKL)	KERN MIDDENKLASSE (KERN MKL)	HOGE MIDDENKLASSE (HOGE MKL)	RIJKEN
PERCENTAGE VAN HET MEDIAAN INKOMEN	< 60%	60-80%	80-120%	120-200%	> 200%

Tabel 2: Definiëring inkomensgroepen

Uiteraard zijn dit in zekere zin arbitraire grenzen. Andere grenzen zullen dan andere resultaten opleveren, bijvoorbeeld over de compositie van de verschillende groepen. Sensitiviteitsanalyses met grenzen van 0-70% voor de armen, 70-90% voor de lage middenklasse en 90-130% voor de middenklasse leveren echter grosso modo dezelfde grote trends op (analyses niet ingesloten in dit rapport). Het zou evenwel kunnen dat de groep mensen die tot de lage middenklasse behoren uiteenvallen in twee duidelijk te onderscheiden groepen: bijna-armen en bijna-middenklassers. Als dat het geval is, dan is onze artificiële opdeling naar inkomensgroepen problematisch. In bijlage 8.2 tonen we de gedetailleerde verdeling van het aandeel mensen naar inkomen binnen de groep armen, lage middenklassers en middenklassers. We zien daarin geen evidentie voor een duidelijke opsplitsing naar inkomen binnen de groep lage middenklassers.

In het rapport hanteren we telkenmale bovenstaande opdeling naar inkomensklassen om de omvang, samenstelling, inkomenspositie, levensstandaard, en sociale mobiliteit van de lage middenklasse te bespreken over de tijd heen, in vergelijking met de andere inkomensgroepen. Waar nodig verduidelijken we de gebruikte variabelen in de tekst. Om de tekst niet te overladen met tabellen tonen we telkens een beperkte selectie van meetmomenten en beperken we ons tot de relevante bevindingen; de puntschattingen en betrouwbaarheidsintervallen voor alle meetmomenten zijn telkens terug te vinden in bijlage. Alle beschrijvende resultaten zijn gewogen met de cross-sectionele gewichten die vervat zitten in de enquêtegegevens.

2 DE MIDDENKLASSE IN BELGIË

2.1 OMVANG EN EVOLUTIE VAN DE LAGE MIDDENKLASSE

We bekijken vooreerst de omvang van de lage middenklasse en de andere inkomensgroepen, en hoe die is geëvolueerd in de voorbije dertig jaar. Tabel 3 toont de evolutie van het aandeel van de Belgische bevolking dat op elk meetpunt in de verschillende inkomensgroepen werd ingedeeld. Om de interpretatie te vergemakkelijken voegen we ook telkens de betrouwbaarheidsintervallen rond de puntschattingen toe. In bijlage 8.3 worden de resultaten voor alle meetmomenten gegeven.

JAAR	1985	1992	1997	2000	2005	2010	2016
ARM	9,8%	10,2%	12,6%	13,4%	14,7%	15,3%	15,9%
	[9,3-10,2]	[9,6-11,0]	[11,9-13,3]	[12,2-14,7]	[14,1-15,3]	[14,7-16,0]	[15,2-16,6]
LAGE MIDDENKLASSE	20,5%	19,9%	17,9%	17,9%	18,2%	18,2%	18,1%
	[19,9-21,1]	[19,0-20,8]	[17,1-18,8]	[16,6-19,3]	[17,6-18,9]	[17,5-19,0]	[17,4-18,8]
KERNMIDDENKLASSE	38,4%	38,2%	36,8%	36,1%	33,4%	33,4%	32,8%
	[37,7-39,1]	[37,2-39,2]	[35,8-37,8]	[34,4-37,9]	[32,6-34,2]	[32,5-34,2]	[31,9-33,7]
HOGE MIDDENKLASSE	28,0%	28,2%	27,6%	27,5%	28,3%	27,9%	28,7%
	[27,4-28,7]	[27,2-29,1]	[26,7-28,5]	[26,0-29,0]	[27,5-29,1]	[27,1-28,8]	[27,9-29,6]
RIJK	3,3%	3,5%	5,1%	5,2%	5,4%	5,2%	4,5%
	[3,1-3,6]	[3,1-3,9]	[4,6-5,7]	[4,5-5,9]	[5,0-5,8]	[4,8-5,6]	[4,1-4,9]

Tabel 3: Aandeel van de vijf inkomensgroepen in België, 1985-2016 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP, EU-SILC).

Vandaag behoort 18% van de Belgische bevolking tot de lage middenklasse. 16% is arm, terwijl 33% tot de kernmiddenklasse behoort. 29% behoort de hoge middenklasse, en ongeveer 4,5% is rijk. Het aandeel lage middenklassers bedroeg 21% in 1985, en daalde sindsdien tot 17% in 2000. Sinds de jaren 2000 blijft het aandeel stabiel op ongeveer 18%. De lage middenklasse is alles welbeschouwd behoorlijk stabiel gebleven qua omvang, zeker in vergelijking met de groep armen of met de kernmiddenklasse. Het aandeel van de bevolking met een armoederisico steeg immers van 10% in 1985 tot 16% vandaag. De kernmiddenklasse daarentegen nam af in omvang, van 38% in 1985 tot 33% vandaag. Ook hier zien we vanaf midden jaren 2000 een meer stabiel patroon. De omvang van de groep hoge middenklassers is zeer stabiel gebleven over de tijd heen, van 28% in 1985 over 27% in 2000 tot 29% vandaag. Het aandeel van de bevolking met de hoogste inkomens is tussen 1985 en 2005 gestegen van 3% tot ongeveer 5,5%, om dan weer te dalen tot 4,5% vandaag.

Voor alle duidelijkheid: we kijken hier voor elk jaar naar een dwarsdoorsnede van de bevolking. Dat de groep armen groter is geworden, zegt bijvoorbeeld niets over de individuele trajecten van mensen die in 1985 arm waren, of tot de lage middenklasse behoorden. Een meer dynamische aanpak hanteren we in hoofdstuk 5 van dit rapport. De tabel toont wel dat er vandaag relatief gezien meer mensen met een laag inkomen moeten rondkomen dan in 1985, en dat er minder mensen dan toen een netto equivalent beschikbaar gezinsinkomen hebben waarmee ze zich tot de kernmiddenklasse kunnen rekenen.

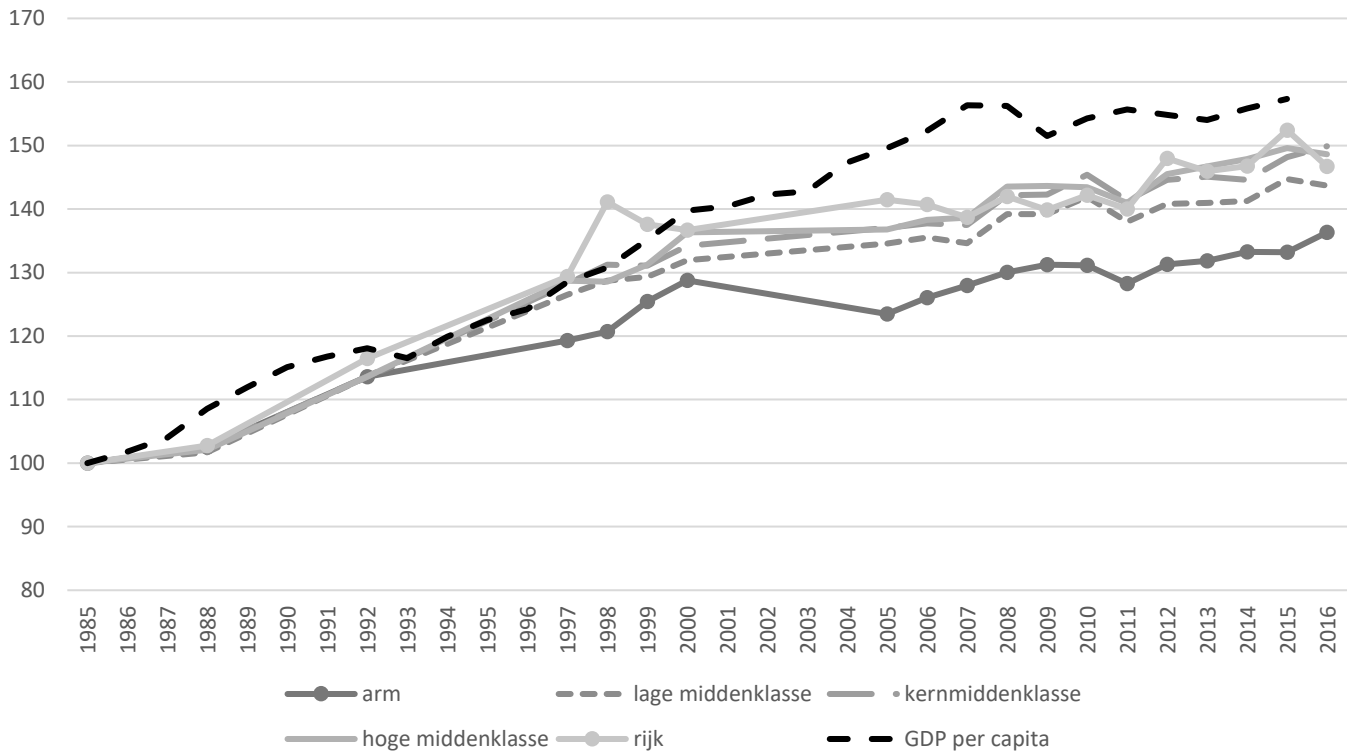
2.2 EVOLUTIE VAN DE INKOMENS

Om de levensstandaard van de lage middenklasse goed in te schatten is het niet voldoende om naar de omvang van de groep te kijken; het is eveneens noodzakelijk om de groei van de inkomens binnen de groep in ogenschouw te nemen. Dat laat ons toe om in te schatten in welke mate de verschillende groepen er op vooruit gegaan zijn in termen van koopkracht doorheen de tijd. Het is immers een veelgehoord argument dat een stijging van de ongelijkheid niet zo'n probleem hoeft te zijn als iedereen er maar op vooruit gaat.

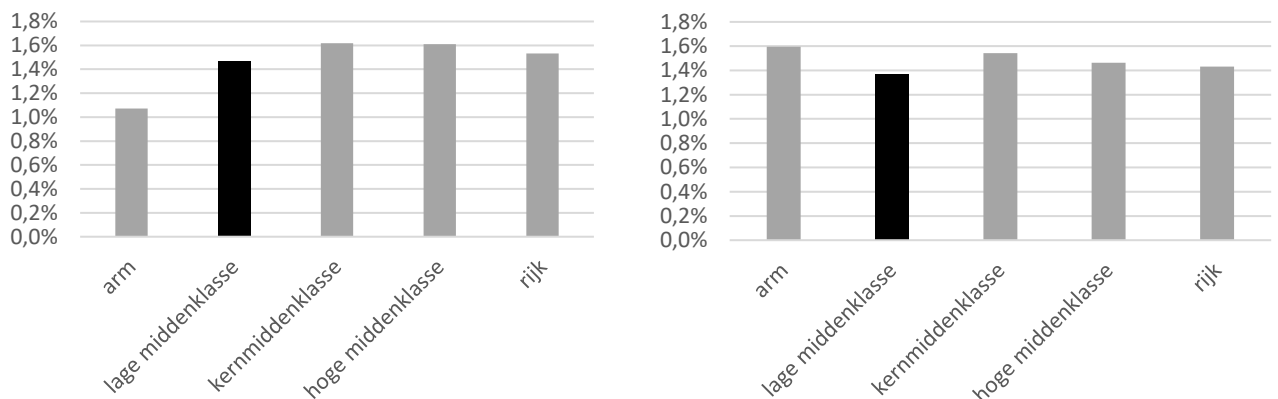
Figuur 1 toont de evolutie van de mediane inkomens binnen elke inkomensgroep en de evolutie van het bruto binnenlands product (BBP) per hoofd van de bevolking tussen 1985 en 2016. We tonen de evolutie in reële termen, gecorrigeerd voor inflatie. Een stijging van het inkomen in reële termen betekent in theorie dus een toename van de koopkracht. In theorie, omdat inflatie verschillende inkomens op een verschillende manier kan treffen (lage inkomens consumeren bijvoorbeeld een groter aandeel van hun inkomen) en omdat de consumptiepatronen en maatschappelijke standaarden over een periode van dertig jaar uiteraard sterk veranderd zijn. We normaliseren de inkomens en het BBP op 100 in 1985. Dat geeft ons een duidelijk beeld van de procentuele stijging van de inkomens en het BBP per hoofd over de voorbije dertig jaar.

Het BBP per hoofd van de bevolking is met 58% toegenomen. Dit komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse stijging van 1,9%. We zijn dus, als land, veel rijker geworden. Daar tegenover staat dat de inkomens van de kernmiddenklasse stegen met 50%, of een gemiddelde jaarlijkse toename van 1,6%. Met andere woorden, de stijging van de mediane inkomens was minder sterk dan de stijging van het BBP per hoofd van de bevolking. Drie zaken vallen op: 1) de groei van de inkomens van de lage middenklasse, de kernmiddenklasse, de hoge middenklasse én de rijken houden gelijke tred en zijn sterk aan elkaar verwant. De inkomens van de lage middenklasse groeiden met 46% of gemiddeld 1,53% per jaar, die van de hoge middenklasse met 49% of gemiddeld 1,64% per jaar. Dat betekent dat de inkomensgroei voor ongeveer 85% van de Belgische bevolking gelijkmatig verloopt; 2) de inkomens van de mensen in armoede hielden gelijke tred tot het midden van de jaren negentig, waarna ze aan een trager tempo begonnen te groeien; 3) de groei van het mediane netto beschikbare gezinsinkomen hield gelijke tred met de groei van het BBP tot eind jaren negentig, waarna het BBP sterker groeide dan het mediane gezinsinkomen. Die observatie strookt met eerder onderzoek dat aantoonde dat de stijging van de reële lonen de stijging van de productiviteit niet langer volgt sinds eind jaren negentig (Bormans & Abraham, 2018). Het is belangrijk om in het achterhoofd te houden dat het hier niet louter 'beleids effecten' betreft. De reële evolutie van de inkomens is het gevolg van verschillende factoren, met name de sociodemografische samenstelling van de inkomensgroepen (zie verder), de tewerkstellingspatronen binnen de inkomensgroepen (zie verder), de evolutie van de lonen en het beleid daaromtrent, en andere beleidsfactoren zoals de mate waarin de uitkeringen gelijke tred houden met de stijging van de welvaart.

In Figuur 2 maken we een onderscheid tussen de inkomensgroei voor mensen op actieve leeftijd (tussen 25 en 64 jaar) en mensen van 65 jaar of ouder. Het is opvallend dat de groei van het mediane equivalente gezinsinkomen zeer gelijkmatig is geweest voor ouderen, maar ongelijk is geweest voor mensen op actieve leeftijd. Bij de actieven groeiden de inkomens van de lage middenklasse jaarlijkse met ongeveer 1,4% over de voorbije dertig jaar, de inkomens van de armen met ongeveer 1% per jaar, en de inkomens van de hogere inkomensgroepen met 1,6%. Bij de gepensioneerden groeiden de inkomens van de armen met 1,6%, de inkomens van de andere groepen met ongeveer 1,5%. Ook hier zijn de verschillende groeiritmes het gevolg van het samenspel tussen sociodemografische veranderingen, arbeidsmarktpatronen en beleidswijzigingen. Als er bijvoorbeeld meer gepensioneerden zijn met volledige loopbanen die bovendien twee pensioenen kunnen delen op het niveau het huishouden, dan zal zich dat ook in deze cijfers weerspiegelen. Ook de opeenvolgende verhogingen van de minimumpensioenen bovenop de index kunnen hier een rol spelen.

Figuur 1: Evolutie van de mediane netto beschikbare inkomens en BBP per hoofd van de bevolking, 1985-2016 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC, SEP, ECHP).

Figuur 2: Jaarlijkse % groei mediane netto beschikbare gezinsinkomens per inkomensgroep, voor actieven (linkerzijde) en gepensioneerden (rechterzijde), 1985-2016 (Bron: eigen cijfers o.b.v. EU-SILC, SEP, ECHP).

In Tabel 4 tonen we, tenslotte, de evolutie van het aandeel in het totale inkomen van de verschillende inkomensgroepen. We zien dat het inkomenstaandeel van de lage middenklasse licht is afgenomen in de jaren tachtig en negentig, maar stabiel blijft in de jaren 2000. Het inkomenstaandeel van de groep armen is toegenomen met 2,3 procent punt; een stijging die kleiner is dan de stijging van het aandeel van de groep armen over de tijd heen. Het spiegelbeeld zien we in de kernmiddenklasse: daar is het inkomenstaandeel afgenomen, maar minder sterk dan de afname van het aandeel van de groep. Het inkomenstaandeel van de hoge middenklasse bleef stabiel. Het inkomenstaandeel van de groep rijken nam sterker toe dan de omvang van de groep.

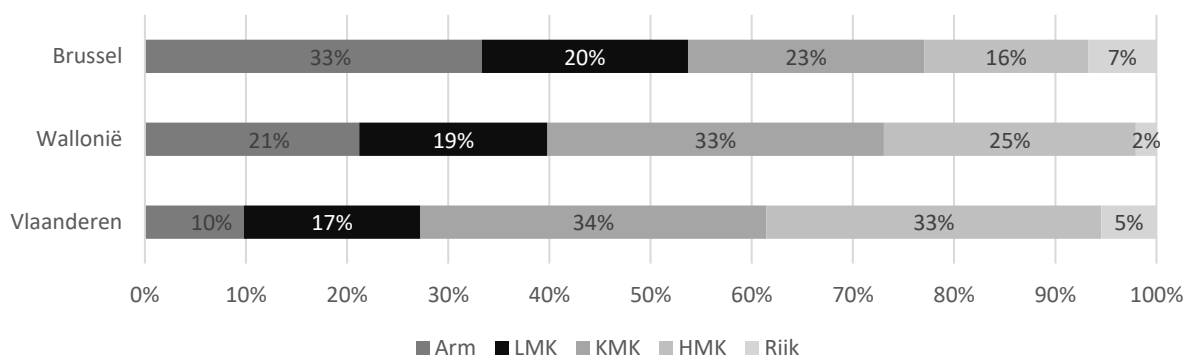
JAAR	1985	1992	1997	2000	2005	2010	2016
ARM	4,6%	4,7%	5,6%	6,0%	6,2%	6,5%	6,9%
LAGE MIDDENKLASSE	13,6%	13,2%	11,6%	11,6%	11,8%	12,0%	11,9%
KERNMIDDENKLASSE	35,9%	35,6%	33,7%	33,1%	30,7%	31,2%	31,0%
HOGE MIDDENKLASSE	38,7%	38,8%	37,6%	37,8%	38,7%	38,5%	39,8%
RIJK	7,3%	7,8%	11,4%	11,6%	12,6%	11,8%	10,3%

Tabel 4: Evolutie inkomensaandeel (Bron: eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP en EU-SILC)

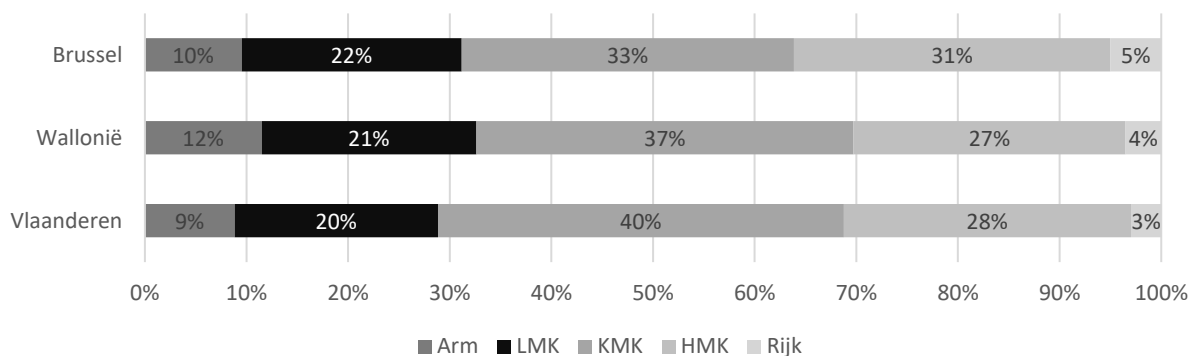
Zoals eerder aangegeven speelt het vermogen een belangrijke rol in het aanhouden of verbeteren van de levensstandaard. Dit heeft ook consequenties voor de positionering van een gezin in de inkomensverdeling. Een gezin met een laag beschikbaar gezinsinkomen maar met veel vermogen waaraan inkomen kan worden onttrokken indien nodig heeft uiteraard een andere levensstandaard dan een gezin met een zelfde laag inkomen maar zonder vermogen. Er zijn helaas geen betrouwbare gegevens voorhanden om de evolutie van het vermogensbezit doorheen de tijd in te schatten. Kuypers en Marx (2017) tonen wel dat het bezit van een eigen woning wijd verspreid is over de verschillende inkomensgroepen in België (we komen er verderop ook nog op terug), maar dat het bezit van financieel kapitaal zoals aandelen en dividenden geconcentreerd zijn bij de hoogste inkomens. Zij schatten in dat de omvang van de kernmiddenklasse zou afnemen ten voordele van de groep rijken en de lage middenklasse mocht het inkomen dat gegenereerd kan worden uit vermogen meegerekend worden om de inkomensgroepen te bepalen. Dat betekent dat een significante groep in de kernmiddenklasse een inkomen heeft rond de mediaan maar weinig vermogen (of schulden), terwijl een andere groep in de kernmiddenklasse een inkomen rond de mediaan combineert met veel vermogen.

2.3 REGIONALE VERSCHILLEN

Ten slotte is het ook nuttig om de regionale dimensie van de verdeling over inkomensklassen in te schatten. Figuur 3 en 4 tonen de aandelen van de lage middenklasse en de andere inkomensklassen in elke regio, voor de jaren 1985 en 2016. Opgelet, de afbakening gebeurt, zoals steeds in dit rapport, op basis van de Belgische inkomensverdeling. De meeste en belangrijkste instrumenten die de inkomens beïnvloeden (loonnorm, arbeidsovereenkomsten, sociale zekerheid, fiscaliteit) zijn immers federale bevoegdheden.

Figuur 3: Inkomensgroepen naar regio, 2016 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

Figuur 4: Inkomensgroepen naar regio, 1985 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. SEP)

Het valt meteen op dat de regionale verschillen groter zijn geworden in de voorbije dertig jaar. In 1985 behoorden ongeveer 20% van de Vlamingen, Walen en Brusselaars tot de lage middenklasse; in 2016 is dat voor Vlaanderen gedaald naar 17%. In 1985 behoorden 33% van de Brusselaars, 37% van de Walen en 40% van de Vlamingen tot de kernmiddenklasse, vandaag is dat respectievelijk 23%, 33% en 34%. Daartegenover staat dat 33% van de Brusselaars arm is, tegenover 21% van de Walen en 10% van de Vlamingen. In 1985 was het aandeel armen nog ongeveer gelijk in de drie gewesten. De krimp van de kernmiddenklasse is dus bijzonder uitgesproken geweest in Brussel. In Brussel zijn er eveneens meer mensen die zich tot de rijke groep mogen rekenen, terwijl die groep in Wallonië klein is. Dit strookt uiteraard met eerdere observaties dat de ongelijkheid in Brussel bijzonder groot is (Englert, Luyten, Mazina, & Missinne, 2017). In Vlaanderen is de kernmiddenklasse ook gekrompen, maar dan ten voordele van de hoge middenklasse.

SAMENVATTING

- De omvang van de lage middenklasse is behoorlijk stabiel gebleven in de voorbije dertig jaar, zeker in vergelijking met de groep armen en de kernmiddenklasse. In 1985 behoorde 21% van de Belgische bevolking tot de lage middenklasse; in de jaren 2000 is dat gestabiliseerd rond 18%. De groep armen is toegenomen van 10% tot 16%, de kernmiddenklasse is gedaald van 38% tot 33%.
- De regionale verschillen zijn erg groot, zeker ook wat de omvang van de groep armen en de kernmiddenklasse betreft. De regionale ongelijkheid is sterk toegenomen in de voorbije dertig jaar.
- De netto gezinsinkomens van 85% van de Belgische bevolking groeiden in de voorbije dertig jaar aan een relatief gelijkmatig tempo. De inkomens van de armen op actieve leeftijd groeiden trager; voor gepensioneerden is de groei gelijkmatig voor alle inkomensklassen.
- De groei van het mediane netto gezinsinkomen hield gelijke tred met de groei van het BBP tot eind jaren negentig, waarna het BBP sterker groeide dan het mediane gezinsinkomen.

3 PROFIELSCHETS VAN DE LAGE MIDDENKLASSE IN BELGIË

3.1 SOCIODEMOGRAFISCHE KENMERKEN

Om een gedetailleerde profielschets te verkrijgen bekijken we de lage middenklasse in België naar enkele sociaal-demografische en economische kenmerken, en hoe de samenstelling van de inkomensklassen veranderd is over de tijd heen. We focussen op de grote veranderingen in de samenleving: vergrijzing, gezinsverdunding en individualisering, scolarisatie, immigratie en de sterke toename van de tewerkstelling. De resultaten worden weergegeven in tabelvorm, waarin we zowel de samenstelling van de vijf inkomensklassen tonen als de verandering van de aandelen van de groepen in de bevolking (prevalentie). Beide gegevens zijn nodig om de tabellen correct te interpreteren.

Allereerst bekijken we in Tabel 5 per klasse de verandering naar leeftijdsgroepen. We maken een onderscheid tussen kinderen jonger dan 18 jaar, mensen op actieve leeftijd (18-64) en ouderen (65+). De prevalentie toont ons het aandeel van elke leeftijdsgroep in de bevolking voor 1985, 2005 en 2016. Het effect van de vergrijzing is hier duidelijk zichtbaar. De groep ouderen is toegenomen met 5 procentpunt, het aandeel van de kinderen nam af met 4 procentpunt. Dit heeft vanzelfsprekend de samenstelling van de verschillende inkomensklassen beïnvloed. Het is opmerkelijk dat de lage middenklasse sterk 'vergrijsd' is. Het aandeel ouderen in de lage middenklasse steeg van 20% in 1985 over 30% in 2005 tot 32% vandaag. Eenzelfde maar minder uitgesproken trend zien we in de kernmiddenklasse, terwijl het aandeel van de ouderen in de groep armen is afgenomen. Daar zien we een verschuiving naar meer mensen op actieve leeftijd. Stabiliteit zien we dan weer in de samenstelling van de hoge middenklasse en de rijken: die werden en worden ook vandaag nog voornamelijk bevolkt door mensen op actieve leeftijd.

	1985			2005			2016		
	<18	18-64	65+	<18	18-64	65+	<18	18-64	65+
Arm	27,4%	52,5%	20,1%	22,5%	52,1%	25,4%	24,0%	57,3%	18,7%
Lage MKL	26,5%	53,9%	19,6%	20,2%	49,5%	30,4%	20,1%	48,1%	31,8%
Kern MKL	24,0%	63,4%	12,6%	22,7%	63,3%	13,9%	19,7%	59,6%	20,8%
Hoge MKL	23,1%	69,6%	7,2%	21,0%	72,4%	6,6%	20,4%	70,1%	9,5%
Rijk	16,1%	75,3%	8,7%	18,3%	76,2%	5,5%	16,2%	77,3%	6,5%
Prevalentie	24,3%	62,5%	13,2%	21,5%	62,4%	16,1%	20,5%	61,0%	18,5%

Tabel 5: Samenstelling van de inkomensklassen naar leeftijd (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC)

Aansluitend werpen we een blik op het opleidingsniveau. We maken een onderscheid volgens de internationale ISCED 2011- onderwijsclassificatie tussen laaggeschoold (geen diploma of hoogstens een diploma lager secundair onderwijs), midden geschoold (hoogstens een diploma hoger secundair onderwijs of een diploma postsecundair niet- hoger onderwijs) en hooggeschoold (minstens een diploma hoger- of universitair onderwijs) (Eurostat, 2017). In Tabel 6 selecteren we respondenten vanaf 25 jaar en tonen we zowel de opleidingsniveaus binnen de verschillende inkomensgroepen als de aandelen in de bevolking. Algemeen zien we het effect van de scolarisatie en de democratisering van het hoger onderwijs. Dit zien we aan de verdubbeling van het aandeel hooggeschoolden over dertig jaar tijd (van 17% in 1985 tot 38% in 2016). Dienovereenkomstig zien we het aandeel laaggeschoolden sterk dalen van 61% in 1985 naar 28% in 2015. In internationaal perspectief is dat echter nog steeds een groot aandeel (Cantillon & Buysse, 2016).

	1985			2005			2016		
	Laag	Midden	Hoog	Laag	Midden	Hoog	Laag	Midden	Hoog
Arm	79,9%	14,0%	6,1%	54,5%	31,5%	14,1%	50,7%	32,6%	16,7%
Lage MKL	81,3%	14,5%	4,2%	50,6%	35,0%	14,4%	48,0%	35,6%	16,4%
Kern MKL	63,1%	24,3%	12,6%	33,0%	39,5%	27,6%	26,5%	38,9%	34,6%
Hoge MKL	40,7%	28,7%	30,7%	13,9%	32,6%	53,5%	9,7%	29,8%	60,4%
Rijk	29,4	27,8%	42,8%	6,5%	18,6%	74,9%	3,5%	16,0%	80,6%
Prevalentie	60,6%	22,8%	16,6%	31,5%	34,3%	34,2%	28,0%	33,6%	38,4%

Tabel 6: Middenklasse naar opleidingsniveau bij +25- jarigen (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC)

De samenstelling van de inkomensklassen toont hoe scalarisatie en de daarmee samengaande veranderingen op de arbeidsmarkt van laaggeschooldheid een nieuw sociaal risico heeft gemaakt. Er zijn veel minder laaggeschoolden dan dertig jaar geleden, maar die laaggeschoolden behoren nu veel vaker tot de lagere inkomensgroepen. Laaggeschoolden zijn nauwelijks nog vertegenwoordigd in de groep rijken en in de hogere middenklasse. Het profiel van de lage middenklasse en de armen is wat scholingsgraad betreft identiek. Ongeveer de helft van de 25-jarigen in deze groepen is laaggeschoold.

Toespitsend op de herkomst van de Belgische bevolking, bekijken we drie verschillende zaken.

Ten eerste gaan we na hoe het aandeel van personen met een Belgische nationaliteit veranderd is over de tijd heen (Tabel 7). Hier bekijken we hoeveel procent van de gehele bevolking enerzijds, en van de verschillende inkomensgroepen anderzijds, de Belgische nationaliteit bezit. Dit is de enige vergelijkbare variabele over het SEP, de ECHP en de EU-SILC heen inzake herkomst. We zien dat in een tijdspanne van 30 jaar het aandeel van de mensen met Belgische nationaliteit is afgenomen van 95% naar 89%.

	1985	2005	2016
Arm	92,3%	85,6%	76,9%
Lage MKL	92,0%	91,4%	88,6%
Kern MKL	94,8%	93,8%	92,5%
Hoge MKL	96,2%	95,8%	92,9%
Rijk	95,3%	85,7%	83,9%
Prevalentie	94,4%	92,3%	89,2%

Tabel 7: Middenklasse naar het hebben van een Belgische nationaliteit (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP, EU-SILC)

De lage middenklasse volgt deze algemene trend en zag het aandeel Belgen dalen met 4 procentpunt. Een zeer sterke daling van het aandeel Belgen zien we in de groep armen, van 92% in 1985 tot 77% in 2016. Terwijl de kern- en de hoge middenklasse een relatief stabiel aandeel blijft behouden, zien we ook een sterke afname van personen met een Belgische nationaliteit bij de rijken (van 95% in 1985 naar 84% in 2016). Een ander perspectief op immigratie krijgen we door het land van geboorte te bestuderen. Aangezien hier geen vergelijkbare gegevens beschikbaar zijn in de andere enquêtes, focussen we ons enkel op de EU-SILC-cijfers (Tabel 8). We kunnen het onderscheid maken tussen personen geboren in België, personen geboren binnen de Europese Unie (exclusief België) en personen die niet geboren zijn binnen de Europese Unie. Dit geeft ons een vollediger beeld van het effect van immigratie op de samenstelling van de verschillende inkomensklassen. De nationaliteitsverwerving

wordt immers sterk beïnvloed door het beleid. Denk maar aan de aanpassingen aan de nationaliteitswetgeving in 2000 (de zogenaamde ‘snel Belg-wet’³), gevolgd door een verstrenging in 2012⁴ (Timmerman et al., 2004).

	2005			2010			2016		
	Belg	EU	Niet-EU	Belg	EU	Niet-EU	Belg	EU	Niet-EU
Arm	77,2%	7,5%	15,4%	65,6%	11,1%	23,3%	63,4%	9,4%	27,2%
Lage MKL	85,5%	6,7%	7,7%	81,2%	8,0%	10,8%	80,6%	9,3%	10,0%
Kern MKL	90,0%	5,5%	4,5%	89,7%	6,4%	3,9%	88,1%	5,8%	6,1%
Hoge MKL	93,4%	4,3%	2,3%	91,8%	5,0%	3,3%	91,4%	6,2%	2,4%
Rijk	84,0%	10,6%	5,4%	85,5%	9,6%	4,9%	82,5%	13,1%	4,4%
Prevalentie	87,9%	6,0%	6,1%	84,9%	7,2%	7,9%	83,6%	7,4%	9,0%

Tabel 8: Middenklasse naar geboorteland (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

Terwijl er in 2005 nog bijna 88% van de bevolking in België werd geboren, is dit elf jaar later gedaald tot 84%. Zowel het aandeel personen die in Europa werden geboren (en niet in België) als het aandeel personen die buiten Europa werden geboren, zien we respectievelijk stijgen met 1 en 3 procentpunt. Bovendien zien we binnen de inkomensklassen grote verschuivingen. Wat de lage middenklasse betreft zien we een afname van 5 procentpunt van de in België geboren personen en een toename van personen geboren in Europa (bijna 3 procentpunt) en personen geboren buiten Europa (2 procentpunt). In de groep armen zien we een opmerkelijke daling van 14 procentpunt betreffende personen geboren in België. Dit gaat gepaard met net geen verdubbeling van de personen die niet geboren zijn in Europa.

Een derde en laatste indicator inzake de herkomst van de bevolking waarover we beschikken is het immigratiejaar volgens de meest recent beschikbare EU-SILC-enquête (Tabel 9). Deze jaartallen werden gegroepeerd in intervallen van tien jaar.

	<10j	>10j	>20	>30	>40	>50
Arm	42,0%	27,9%	9,5%	7,9%	8,8%	3,9%
Lage MKL	29,8%	29,8%	11,8%	9,5%	11,3%	7,8%
Kern MKL	32,6%	21,2%	16,2%	7,4%	14,1%	8,5%
Hoge MKL	38,9%	24,5%	12,0%	8,0%	8,2%	8,4%
Rijk	31,7%	37,3%	15,1%	5,9%	7,5%	2,4%
Prevalentie	36,1%	26,6%	12,3%	8,0%	10,5%	6,5%

Tabel 9: Middenklasse naar immigratiejaar (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC 2017) van personen met een migratieachtergrond

Tabel 9 toont dat één op drie personen van vreemde herkomst minder dan tien jaar geleden geëmigreerd is. Vooral in de groep armen zijn de recente nieuwkomers oververtegenwoordigd: van de 36% personen die buiten België geboren zijn in de groep armen is 42% aangekomen in de laatste tien jaar. De lage middenklasse

³ De ‘snel- Belgwet’ werd ingevoerd in 2000 door een paarsgroene regering Verhofstadt I. Via deze naturalisatie wet werden enkele procedures van naturalisatie vergemakkelijkt, wat resulteerde in een aanzienlijke stijging van het aantal naturalisaties (Lafleur, Marfouk, & Fadil, 2018; Timmerman, Lodewyckx, Vanheule, & Wets, 2004).

⁴ In 2012 werd de naturalisatiewetgeving herzien om aansluiting te vinden bij voorwaarden die op dat moment in Europa gangbaar waren. Voor België betekende dit een radicale hervorming in de manier waarop er over nationaliteitsvererving werd gesproken. Voor 2012 zag men integratie als vanzelfsprekendheid eens men de nationaliteit verwerft. Na 2012 moest men eerst kunnen aantonen dat ze geïntegreerd zijn, vooraleer er toegang werd toegestaan tot de nationaliteit (Lafleur et al., 2018).

weerspiegelt een ietwat afwijkend patroon met het laagste aandeel personen met vreemde herkomst die na 2006 in België aankwamen, met name 30 procent. In de hoge middenklasse is bijna 40% recent gearriveerd, maar het aandeel van de personen van vreemde herkomst is er klein (ongeveer 8%, zie tabel 8). Deze resultaten suggereren dat vooral recente immigranten starten aan de onderkant van de inkomensverdeling. We weten uit eerdere analyses van onder meer de OESO dat de integratie van nieuwkomers op de Belgische arbeidsmarkt dramatische proporties aanneemt (Pina, Corluy, & Verbist, 2015). De sterke samenhang tussen tewerkstelling op gezinsniveau en armoede lijkt hiervoor dus de belangrijkste verklaring.

Verder bekijken we de verdeling van de huishoudtypes in de verschillende klassen (Tabel 10). We maken hier een onderscheid tussen een alleenstaand persoon, een koppel, eenoudergezinnen, een koppel met kinderen, en een restcategorie. Deze laatste categorie omvat onder andere multi-generatiehuishoudens zonder of met afhankelijke kinderen en huishoudens waar meerdere gezinnen samen onder één dak leven.

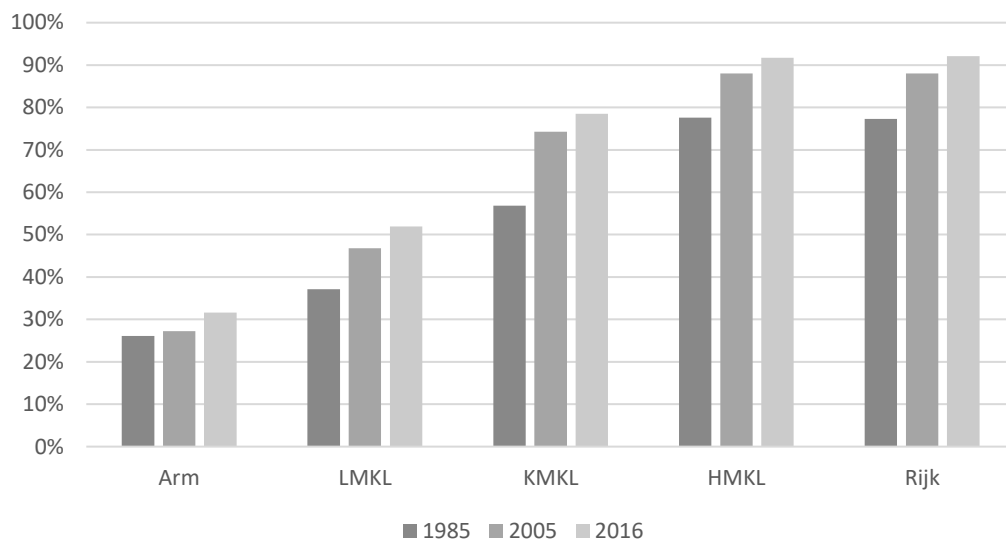
	1985					2016				
	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaande ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaande ouders	Koppel met kinderen	Andere
ARM	10,2%	21,0%	4,7%	36,9%	27,3%	20,2%	18,6%	15,2%	31,0%	15,0%
LAGE MKL	9,3%	21,7%	3,7%	43,1%	22,1%	24,7%	22,3%	8,9%	28,0%	16,1%
KERN MKL	7,8%	19,0%	2,7%	44,9%	25,6%	12,8%	26,4%	4,7%	39,7%	16,3%
HOGE MKL	4,3%	20,9%	1,3%	49,2%	24,3%	8,2%	28,2%	1,2%	44,4%	18,0%
RIJK	8,7%	35,7%	2,4%	38,8%	14,3%	9,5%	28,4%	3,8%	39,5%	18,7%
PREVALENTIE	7,4%	20,8%	2,7%	44,7%	24,3%	14,7%	25,0%	6,1%	37,5%	16,7%

Tabel 10: Middenklasse naar huishoudtype (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC)

Verhoudingsgewijs zijn de aandelen van de alleenstaanden en een oudergezinnen over dertig jaar tijd verdubbeld. Terwijl het aandeel van een koppel zonder kinderen met vijf procentpunt toeneemt neemt het aandeel van de koppels met kinderen aanzienlijk af met 7 procentpunt. Niet onbelangrijk in deze vergelijking is het aandeel van de 'andere' huishoudtypes. We zien in deze cijfers een bevestiging van enkele trends. Zo stellen we ook in onze data gezinsverdunding vast voor de beschouwde periode (Studiedienst van de Vlaamse Regering, 2016). Huishoudens worden gemiddeld kleiner, het aandeel van alleenstaanden en de alleenstaande ouders stijgt drastisch. In de lage middenklasse is het aandeel eenoudergezinnen en alleenstaanden bijna verdrievoudigd. Het aandeel alleenstaande ouders steeg van 4% in 1985 naar 9% in 2016, het aandeel alleenstaanden van 9% naar 25%. Terwijl het aandeel van de koppels zonder kinderen stabiel blijft, zien we een sterke afname van het aandeel koppels met kinderen (van 43% in 1985 tot 28% in 2016). Ook bij de armen zien we een verdubbeling van de alleenstaanden, alsook een verdrievoudiging van het aandeel eenoudergezinnen. Opnieuw daalt ook hier het aandeel van de koppels met kinderen met 6 procentpunt, een minder drastische verschuiving dan wat we zien bij de lage middenklasse. Toch blijft het kerngezin van het koppel met kinderen anno 2016 de grootste groep uitmaken voor alle inkomensklassen.

Tot slot bekijken we de rol van de veranderende arbeidsmarktpatronen. Het is goed gedocumenteerd dat de tewerkstelling in de voorbije decennia sterk gestegen is, en dat die stijging bijna volledig op het conto van vrouwen is te schrijven. Veel klassieke broodwinnersgezinnen zijn tweeverdieners geworden. Ook dat heeft uiteraard een impact op de samenstelling van de verschillende inkomensklassen. Figuur 5 toont het aandeel van de mensen op actieve leeftijd (25-64 jaar) die een inkomen uit arbeid ontvangen tussen 1985 en 2016. Het wordt meteen duidelijk dat de tewerkstelling sterk is gestegen. In de lage middenklasse van 37% tot 52%, in de kernmiddenklasse van 57% tot 78% en in de hogere inkomensgroepen van ongeveer 77% tot 90%. De groep

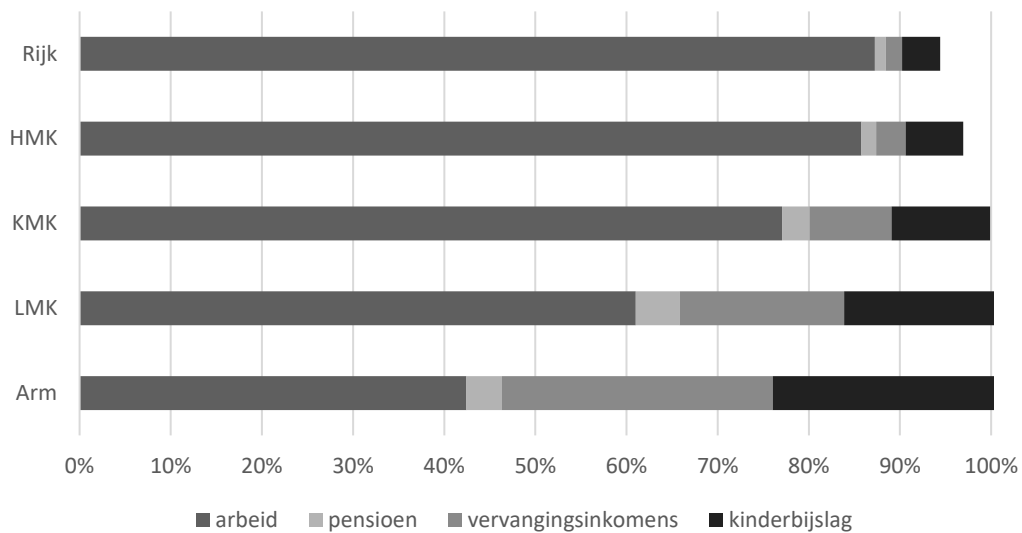
armen blijft duidelijk achterop hinken, en de tewerkstellingsgroei heeft nauwelijks voor een toename van het aandeel werkenden in deze inkomensgroep gezorgd (zie ook: Corluy & Vandenbroucke, 2013).

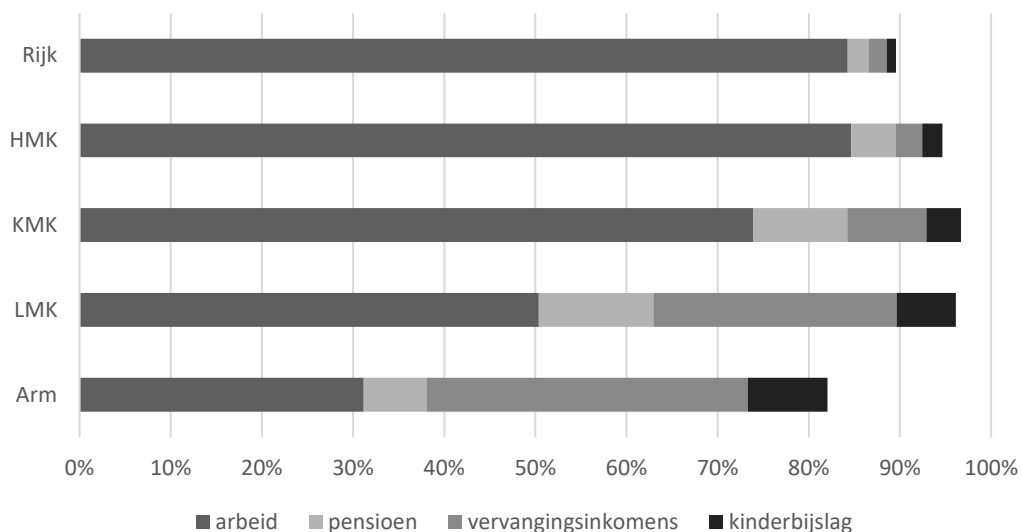
Figuur 5: Middenklasse naar inkomen uit arbeid op actieve leeftijd (25-64) (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP en EU-SILC)

Hieraan gerelateerd bekijken we de samenstelling van de netto beschikbare gezinsinkomens per inkomensklasse over de tijd heen. Omdat gepensioneerden over het algemeen alleen maar een pensioeninkomen hebben laten we hen ook hier buiten beschouwing; we focussen op de actieve leeftijd (25-64 jaar). Grafieken 6 en 7 tonen de relatieve aandelen van vier inkomenscomponenten: inkomen uit arbeid, pensioenen, vervangingsinkomens (werkloosheid, invaliditeit, ziekte, en sociale bijstand) en kinderbijslag. Let op: de grafiek toont niet hoeveel mensen deze inkomenscomponenten ontvangen, maar het relatieve aandeel van deze componenten in het gemiddelde netto beschikbare gezinsinkomen van de inkomensklasse. Het 'onverklaarde deel' bevat allerlei vormen van andere, private inkomsten.

Ondanks de gestegen tewerkstelling is het aandeel van het arbeidsinkomen in het totale inkomen afgenomen. In 1985 maakte het arbeidsinkomen ongeveer 60% uit van het totale inkomen, in 2016 is dat nog 50%. De verklaring is te vinden in de sterke stijging van het pensioeninkomen. In de lage middenklasse bedroeg dit aandeel nauwelijks 5% van het inkomen, vandaag is dat 13%. Aangezien we hier kijken naar mensen op actieve leeftijd betekent dit dat heel wat mensen die jonger dan 65 zijn vandaag een pensioen ontvangen. Het aandeel van de vervangingsinkomens is gestegen van 18% naar 27%; ook voor de lage middenklasse zijn vervangingsinkomens belangrijk om het inkomen aan te vullen. Het belang van de kinderbijslag is afgenomen. Eenzelfde patroon zien we bij de groep armen, maar daar is het onverklaarde deel van het inkomen sterk toegenomen. Een groot aandeel van de groep armen vandaag heeft geen inkomen uit arbeid of uitkeringen.

Figuur 6: Inkomensgroepen naar de samenstelling van de netto beschikbare gezinsinkomens in 1985 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP)

Figuur 7: Inkomensgroepen naar de samenstelling van de netto beschikbare gezinsinkomens in 2016 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

3.1.1 Het relatieve belang van sociodemografische veranderingen

Gezinsverduunning, immigratie, scalarisatie, stijgende tewerkstelling en vergrijzing zorgen ervoor dat het aanzicht van de samenleving en de samenstelling van de inkomensklassen in de voorbije drie decennia sterk veranderd zijn. Dat betekent dat ook de risicostructuur van de samenleving verandert. Een lage scholingsgraad, bijvoorbeeld, is vandaag veel meer dan vroeger geassocieerd met het risico om een laag gezinsinkomen te hebben. De arbeidsmarktkansen van laaggeschoolden zijn immers aan erosie onderhevig in een snel veranderende arbeidsmarkt. Scholingsgraad en tewerkstelling zijn dan ook sterk met elkaar verbonden. Een manier om meer inzicht te krijgen in het effect van de sociodemografische veranderingen op de omvang van de verschillende inkomensklassen is door middel van een zogenaamde shift-share analyse (zie Kuypers & Marx 2016; Pressman, 2007). Dat is eigenlijk een eenvoudige algebraïsche tegenfeitelijke redenering: wat zou de omvang van de verschillende inkomensklassen en de lage middenklasse in het bijzonder zijn mochten er in de voorbije dertig jaar geen sociodemografische veranderingen hebben plaatsgevonden?

Neem een lage scholingsgraad als voorbeeld. Het vertrekpunt van een shift-share analyse is dat de omvang van de verschillende inkomensklassen een functie is van de kans voor een persoon met een lage, midden of hoge scholingsgraad om tot een bepaalde inkomensklasse te behoren vermenigvuldigd met het gewogen aandeel van de drie groepen in de bevolking. Wanneer we deze berekening maken voor het jaar 2016 en in een volgende stap het gewogen aandeel van deze groep vervangen door het gewogen aandeel zoals het was in 1985, dan kunnen we inschatten of een constante scholingsgraad tot een sterkere daling of stijging van de omvang van de inkomensklassen zou hebben geleid.

Belangrijk: het betreft hier geen causale analyse maar een oefening waarbij een factor constant wordt gehouden en er voor de rest wordt uitgegaan dat alles op exact dezelfde manier zou hebben plaatsgevonden. Dat is uiteraard niet realistisch. We weten niet wat er echt zou zijn gebeurd mocht de scholingsgraad van de bevolking niet veranderd zou zijn. De techniek laat echter wel toe om het *relatieve belang* in te schatten van de verschillende sociodemografische veranderingen op de verdeling van de inkomensklassen vandaag. We doen dit voor de vijf grote veranderingen die we hierboven hebben beschreven. Tabel 11 toont de resultaten.

In de eerste kolom tonen we de werkelijke verandering in de omvang van de inkomensklassen tussen 1985 en 2016. Zoals hierboven reeds aangegeven is de groep armen met 6,2 procentpunt toegenomen, zijn de lage middenklasse en de kernmiddenklasse gedaald met respectievelijk 2,4 en 5,6 procentpunt, bleef de hoge middenklasse ongeveer constant en nam de groep rijken licht toe met 1,2 procentpunt. Mocht de scholingsgraad sinds 1985 (toen er veel meer laaggeschoolden waren) niet meer veranderd zijn, dan zou de groep mensen in armoede met 11,5 in plaats van 6,2 procentpunt zijn toegenomen; dat is bijna een verdubbeling. De groep mensen in de lage middenklasse zou niet afnemen maar toenemen, terwijl het aandeel van de hoge middenklasse sterk zou afnemen. Voor de kernmiddenklasse en de rijken is de impact zeer klein. De toegenomen scholingsgraad en de democratisering van het hoger onderwijs zijn duidelijk belangrijke factoren om de verdeling van de inkomensklassen vandaag te begrijpen. In het bijzonder illustreert dit dat een lage scholingsgraad vandaag veel meer dan vroeger een ticket is richting lage middenklasse en, vooral, armoede betekent.

De impact van de vergrijzing is veel beperkter. Mocht de leeftijdsstructuur (en dus de verdeling tussen jongeren, actieven en gepensioneerden) niet meer veranderd zijn sinds 1985 dan zou de lage middenklasse iets meer zijn gekrompen dan daadwerkelijk het geval was, en zou het aandeel van de hoge middenklasse iets sterker zijn toegenomen. Voor arm, rijk en kernmiddenklasse zou het weinig uitmaken. Mocht de gezinsstructuur sinds 1985 constant zijn geweest (en er dus minder alleenstaanden en alleenstaande ouders zouden zijn), dan zou de armoede minder sterk toegenomen zijn, de lage middenklasse zou sterker krimpen, terwijl de hoge middenklasse groter zou worden. De resultaten voor het aandeel personen met de Belgische nationaliteit zijn dan weer zeer beperkt. Mocht het aandeel van het aantal Belgen in de bevolking sinds 1985 constant gebleven zijn, dan zou het aandeel armen minder sterk gestegen zijn en zou het aandeel van de hoge middenklasse iets

sterker zijn toegenomen. Voor de lage middenklasse maakt dit geen verschil. Niet geheel onverwacht maakt tewerkstelling wel een groot verschil. Mocht het aandeel van de mensen met een inkomen uit arbeid constant gebleven zijn op het niveau van 1985 dan zou de groep armen met 9,4 procentpunt zijn toegenomen in plaats van de geobserveerde 6,2 procentpunt. De hoge middenklasse zou krimpen met 4,1 procentpunt. Tewerkstelling is ook in deze oefening de pendant van scholingsgraad. De stijging van de tewerkstelling heeft ervoor gezorgd dat mensen een plaats konden veroveren in de hoge middenklasse. Voor de lage middenklasse en de middenklasse is het effect echter beperkt.

Kortom, de vergrijzing is een proces geweest dat samenhangt met een grotere lage middenklasse ten koste van de hogere middenklasse. Hetzelfde geldt voor gezinsverdunding, maar dat proces hangt eveneens samen met een sterkere stijging van de armoede. In mindere mate geldt hetzelfde voor immigratie. De voornaamste bevinding is echter dat de gestegen scholingsgraad en de gestegen tewerkstelling egaliserende krachten zijn geweest: zij hebben de grootste invloed gehad op de verdeling van de Belgische bevolking over de inkomensklassen.

	WERKELIJKE VERANDERING 1985-2016	CONSTANTE SCHOLINGS- GRAAD	CONSTANTE LEEFTIJD- STRUCTUUR	CONSTANTE GEZINS- STRUCTUUR	CONSTANTE AANDEEL BELGISCHE NATIONALITEIT	CONSTANTE TEWERK- STELLING
ARM	6,2	11,57	6,2	4,3	5,4	9,35
LAGE MKL	-2,4	3,04	-3,2	-4,0	-2,5	0,47
KERN MKL	-5,6	-6,18	-5,9	-5,0	-5,2	-5,93
HOGE MKL	0,7	-7,65	1,5	3,2	1,2	-4,14
RIJK	1,2	-0,79	1,3	1,4	1,1	0,25

Tabel 11: Eigen berekeningen o.b.v. SEP 1985 en EU-SILC 2017

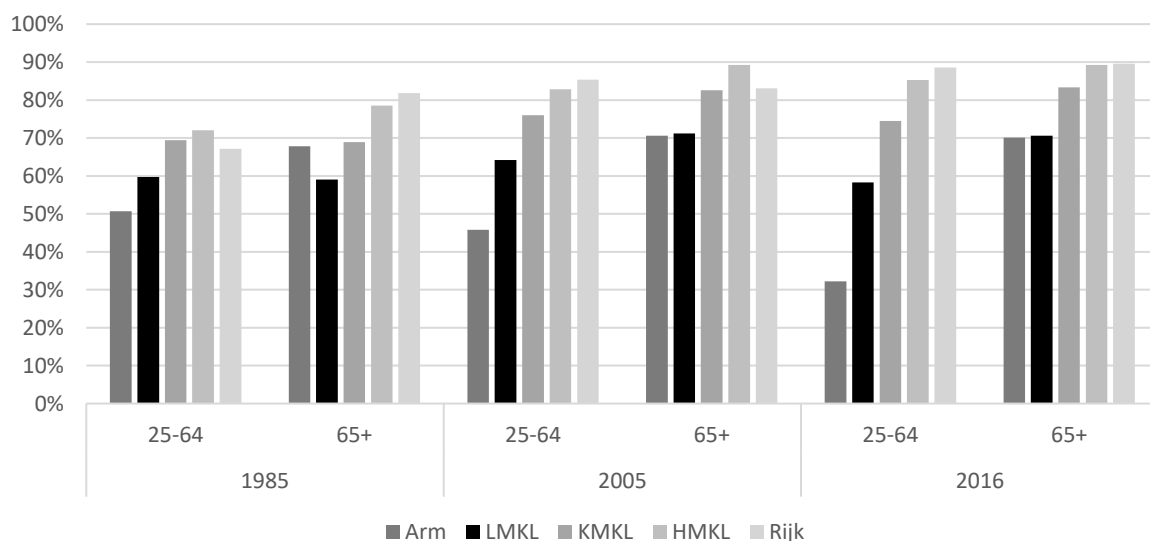
SAMENVATTING

- De samenstelling van de lage middenklasse is sterk veranderd in de voorbije dertig jaar.
- Het meest opvallend is dat de lage middenklasse 'vergrijsd' is. Het aandeel ouderen in de lage middenklasse steeg van 20% in 1985 tot 32% vandaag. Geen andere inkomensklasse heeft zo'n groot aandeel ouderen. In vergelijking daarmee bestaat de groep armen en de kernmiddenklasse meer uit kinderen, jongeren en volwassenen op actieve leeftijd.
- De scholingsgraad is sterk toegenomen. Waar in 1985 laaggeschoolden nog makkelijk tot de hogere inkomensgroepen konden behoren, is laaggeschooldheid vandaag voornamelijk een zaak van armen en van de lage middenklasse.
- Daarmee gerelateerd is de tewerkstelling sterk gestegen. Dat is ook het geval in de lage middenklasse maar niet in de groep armen. Toch, en belangrijk, is het aandeel van de vervangingsinkomens in het totale inkomen gestegen van 18% naar 27%. Het aandeel van de pensioeninkomens voor mensen op actieve leeftijd is gestegen van 5% naar 13%. Ook voor de lage middenklasse zijn overheidstransfers belangrijk om het inkomen aan te vullen.
- Immigratie heeft een duidelijke impact op de samenstelling van de inkomensklassen. Het aandeel Belgen in de lage middenklasse is gedaald van 92% naar 88%. Dit is echter een veel minder sterke daling dan in de groep armen. De groep armen is naar herkomst duidelijk afwijkend van de andere inkomensklassen, en het zijn vooral de recente nieuwkomers die in die groep belanden.
- In de lage middenklasse is het aandeel eenoudergezinnen en het aandeel alleenstaanden bijna verdrievoudigd.
- Alles welbeschouwd is de vergrijzing een proces geweest dat samenhangt met een grotere lage middenklasse ten koste van de hogere middenklasse. De gestegen scholingsgraad daarentegen hangt samen met een grotere hoge middenklasse ten koste van de lage middenklasse.

3.2 LEVENSTANDAARD

In de vorige sectie bespraken we de sociodemografische samenstelling van de verschillende inkomensklassen. Hoewel we een inkomensbenadering verkiezen om de middenklasse af te bakenen, zegt dat in feite weinig over de levensstandaard van mensen die tot de lage middenklasse behoren en over meer subjectieve inschattingen van de onzekerheid en kwetsbaarheid die kunnen gepaard gaan met een laag inkomen. In deze sectie bestuderen we de lage middenklasse vanuit een breder perspectief door zowel de objectieve levensstandaard als de subjectieve inschatting van de mensen zelf onder de loep te nemen.

Een eerste, en zeer belangrijk element in het verwerven van een aanvaardbare levensstandaard is het woonbezit. Een eigen woning vergroot het vermogen van gezinnen, een vermogen dat indien nodig aangewend kan worden om de levensstandaard op peil te houden of te vergroten (zie het doctoraat van Kuypers, 2018). In tegenstelling tot roerende vermogens wordt huisbezit wel goed geregistreerd in de enquêtegegevens waarover wij beschikken. Bovendien stimuleert het Belgische (en vandaag Vlaamse) beleid van oudsher de aankoop van een eigen woning door middel van fiscale voordelen allerhande (zie bijvoorbeeld Heylen, 2016).

Figuur 8: Eigenaars naar leeftijdsgroep, o.b.v. eigen berekeningen SEP, EU-SILC

In bovenstaande Figuur 8 (met een algemeen overzicht van de gehele bevolking in tabel 12) geven we een overzicht van het aandeel eigenaars per leeftijdsgroep voor de jaren 1985, 2005 en 2016. We zien grote verschillen tussen 1) mensen op actieve leeftijd en ouderen; en 2) binnen deze groepen tussen inkomensklassen. In 1985 was 60% van de lage middenklasse eigenaar van een eigen woning, zowel bij ouderen als bij actieven. Vandaag is het aandeel eigenaars in de lage middenklasse gedaald tot 58% bij de actieven maar gestegen tot 71% bij de ouderen. Uiteraard speelt hier niet alleen een cohorte effect maar ook een leeftijdseffect (zie ook verder). Een groot deel van de eigenaars op actieve leeftijd in 1985 heeft vandaag de pensioengerechtigde leeftijd bereikt. Binnen de groep ouderen zien we bovendien beperkte verschillen naar inkomensklasse. Ongeveer 68% van de ouderen binnen de groep armen is eigenaar, en dat stijgt stelselmatig naar 90% bij de ouderen in de groep rijken. Aangezien het bezit van een eigen woning cruciaal is om een hoge levensstandaard aan te houden, in het bijzonder in geval van lage inkomens, is dat een belangrijk inzicht. Zeker als er geen hypotheek meer moet worden afbetaald, en dat is vandaag het geval voor 95% van de groep gepensioneerde

eigenaars die in armoede leven of zich in de lage middenklasse bevinden (bijkomende berekeningen o.b.v. EU-SILC 2016).

Voor mensen op actieve leeftijd is de situatie gans anders. Niet alleen zijn ze minder vaak eigenaar van hun woning, in de lage middenklasse is de meerderheid (55%) van de eigenaars ook nog aan het afbetalen. Het verschil met de groep armen is hier wel groot: daar is slechts 30% eigenaar van de woning, waarbij ook een meerderheid nog aan het afbetalen is (56%). Bovendien is de verschuiving over de tijd zeer opmerkelijk bij de groep armen: van 50% eigenaars in 1985 tot 38% in 2016. Een positie in de middenklasse hangt vandaag veel meer dan vroeger samen met woningbezit.

	1985			2005			2016		
	Eigenaar	Huurder	Andere	Eigenaar	Huurder	Andere	Eigenaar	Huurder	Andere
Arm	50,7%	47,0%	2,3%	45,8%	51,4%	2,8%	32,2%	65,3%	2,5%
Lage MKL	59,7%	38,6%	1,7%	64,2%	33,8%	2,0%	58,3%	40,7%	1,0%
Kern MKL	69,4%	28,5%	2,0%	76,0%	22,0%	2,0%	74,5%	24,1%	1,4%
Hoge MKL	72,0%	26,6%	1,4%	82,8%	16,4%	0,8%	85,3%	13,9%	0,8%
Rijk	67,1%	28,8%	4,1%	85,4%	13,5%	1,2%	88,6%	10,5%	0,9%
Prevalentie	67,0%	31,2%	1,9%	73,8%	24,6%	1,6%	70,9%	27,8%	1,3%

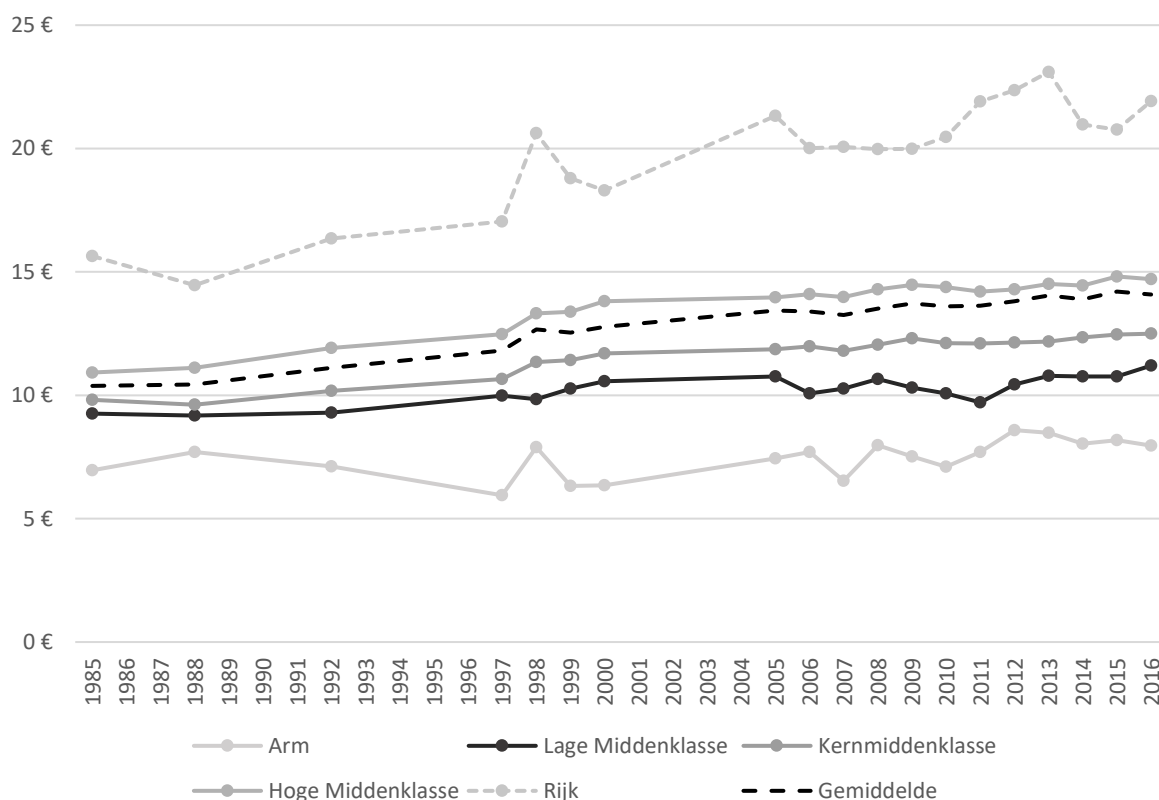
Tabel 12: Middenklasse naar huisvesting (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP en EU-SILC) voor de actieve leeftijd (25-64 jaar).

In Tabel 12 kijken we meer in detail naar de huisvesting in de verschillende enquêtes voor de actieve leeftijd. We maken een onderscheid tussen (1) het bezitten van een woning, (2) het privaat of sociaal huren van een woning en (3) een andere vorm van huisvesting. Deze laatste restcategorie omvat onder meer gratis wonen en de betrekking van een woning die bij de job hoort (bv. conciërges). We zien een algemene toename van het eigenaarschap in dertig jaar tijd. Voor de actieve bevolking zien we allereerst een toename van zeven procentpunten in twintig jaar wat betreft het eigenaarschap, om vervolgens tussen 2005 en 2016 met drie procentpunten te dalen. Toespitsend op de verschillende klassen, zien we bij de lage middenklasse een stijging in het aandeel eigenaars tot en met 2005 om in de jaren daarop te dalen met vier procentpunt tot 58%. Daarnaast blijkt het aandeel hurende lage middenklassers op actieve leeftijd te variëren van 39% (in 1985), naar 34% (in 2005) naar 41% (in 2016). In de kernmiddenklasse is het aandeel huurders veel lager (24%). In de hogere inkomensgroepen is het aandeel huurders sterk gedaald. De situatie in de lage middenklasse verschilt ook sterk van de groep armen. In deze groep is het aandeel huurders aanzienlijk gestegen, van 47% in 1985 tot 65% in 2016.

Een tweede indicator van de levensstandaard die we hier vergelijkend kunnen opnemen is de evolutie van de lonen (Figuur 9). Voor wie werkt, bepaalt het inkomen uit arbeid immers sterk de consumptiemogelijkheden. Tegelijk spreekt het ook voor zich dat de hoogte van de lonen ook mee de positie in de inkomensklassen zullen bepalen. In de grafiek hieronder bekijken we de evolutie van de lonen over de tijd heen. Om het loonconcept zo vergelijkbaar mogelijk te maken over de tijd heen, kijken we naar het gemiddeld netto uurloon per inkomensklasse, uitgedrukt in prijzen van 2013, voor voltijdse werknemers op actieve leeftijd (tussen 25 en 64). Zelfstandigen laten we dus buiten beschouwing. Voltijds is hier gedefinieerd als minstens 30 uur werken per week voor de voornaamste beroepsactiviteit. Zo worden de metingen minder verstoord door de sterke toename van deeltijdarbeid over de jaren heen (Cantillon & Buysse, 2016).

In 1985 bedroeg het gemiddelde netto uurloon ongeveer 10 euro (in prijzen van 2013) en dat is stelselmatig gestegen tot ongeveer 14 euro vandaag (in prijzen van 2013). Dat is een stijging met 36% of 1,1% per jaar. Dat gemiddelde verbergt een zekere divergentie naar inkomensklassen. Het gemiddelde loon van iemand die zich

in de lage middenklasse bevond in 1985 was ongeveer 9 euro, terwijl het gemiddelde loon van iemand die vandaag lid is van de lage middenklasse ongeveer 11 euro bedraagt. Een stijging met 21% of 0,7% per jaar. Dat is net iets beter dan de evolutie in de groep armen. Een werkende arme had in 1985 een gemiddeld uurloon van 7 euro; vandaag is dat 8 euro, een stijging met 14% of 0,5% per jaar. Het uurloon van iemand in de kernmiddenklasse is gestegen van 10 euro in 1985 naar 12,5 euro vandaag, een groei van 27% of 0,9%. In termen van koopkracht is wie vandaag in de lage middenklasse zit en werkt er dus individueel minder sterk op vooruitgegaan. Zoals we eerder zagen hield de groei van het mediane netto gezinsinkomen binnen de lage middenklasse wel gelijke tred met de hogere inkomensgroepen. Dat heeft te maken met de relatieve verhouding van de factor arbeid binnen het gezinsinkomen, het aantal werkenden binnen gezinnen en de sterke toename van de pensioeninkomens.

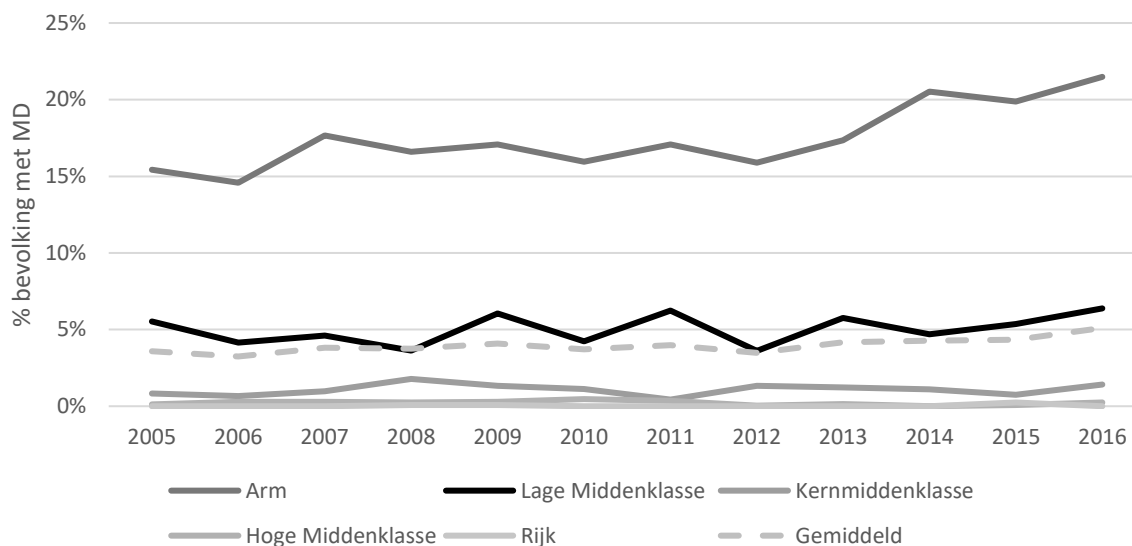

Figuur 9: Reële evolutie van het gemiddeld netto uurloon per inkomensgroep (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP en EU-SILC).

Vervolgens kijken we naar de materiële deprivatie, een veelgebruikte armoede-indicator die op Europees niveau werd gecreëerd om te bekijken of een gezin een minimale levensstandaard kan verwerven via het beschikbare inkomen. Zo stelde men een lijst op van negen basisitems op, waarbij men definieert dat iemand materieel gedepriveerd is indien men minstens vier van de negen items niet kan veroorloven. Het gaat om een (1) maaltijd met vlees, kip, vis of vegetarisch alternatief om de twee dagen, (2) een jaarlijkse vakantie buitenshuis, (3) het kunnen betalen van de rekeningen voor de hypotheek, huur, nutsvoorzieningen of andere aankopen, (4) een wasmachine, (5) een kleuren-tv, (6) een telefoon of gsm, (7) een auto, (8) het huis degelijk kunnen verwarmen en (9) onverwachte financiële uitgaven kunnen doen (Studiedienst van de Vlaamse Regering, 2017).

We bekeken materiële deprivatie voor de EU-SILC jaren, omdat de items geen vergelijking toelaten doorheen de tijd (Figuur 9). Nadien bekijken we echter het item 'een jaarlijkse vakantie buitenshuis' van 1985 tot vandaag.

Deze vraag kan wel gerepliceerd worden over de surveys heen. In België schommelt het aandeel materiaal gedepriveerden sinds 2005 rond de 5%. Dat cijfer is beduidend lager dan het aandeel personen met een risico op armoede. Voor Vlaanderen is dit ongeveer twee procent (Coene, 2018).

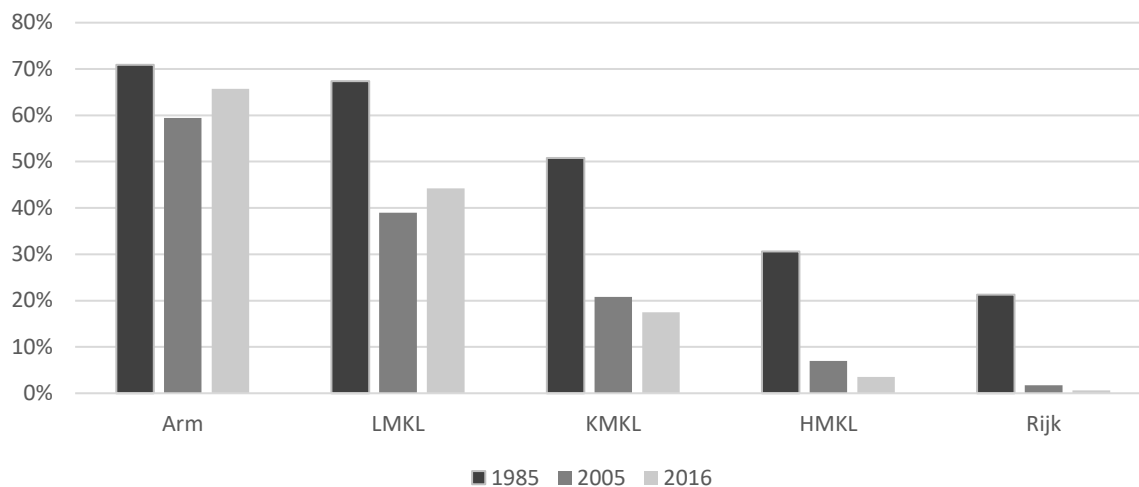

Figuur 10: Middenklasse naar ernstige materiële deprivatie, een gebrek hebben aan vier of meer items (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

Wanneer we materiële deprivatie over de tijd heen bekijken zien we opmerkelijke verschillen tussen de inkomensgroepen. In de beschouwde periode varieerde het percentage van de lage middenklasse dat ernstig materieel gedepriveerd is rond de 5%. Bij de kernmiddenklasse is dat ongeveer 1%, bij de hogere inkomensgroepen is het percentage niet meer te onderscheiden van nul. Voor deze vier inkomensklassen is het percentage over de jaren ook stabiel. Het contrast met de groep armen is groot. In 2005 was 15% van deze groep materieel gedepriveerd, vandaag is dat 22%. Er zijn dus vandaag meer armen, alvast volgens deze indicator, met een lagere levensstandaard dan tien jaar geleden. Ook hier is het contrast tussen mensen op actieve leeftijd en gepensioneerden erg groot. In de lage middenklasse zijn 2% van de gepensioneerden materieel gedepriveerd, in de groep armen 7% en in de kernmiddenklasse 1%. Voor de mensen op actieve leeftijd gaat het om respectievelijk 9%, 26% en 2% (Bijkomende berekeningen o.b.v. EU-SILC 2017).

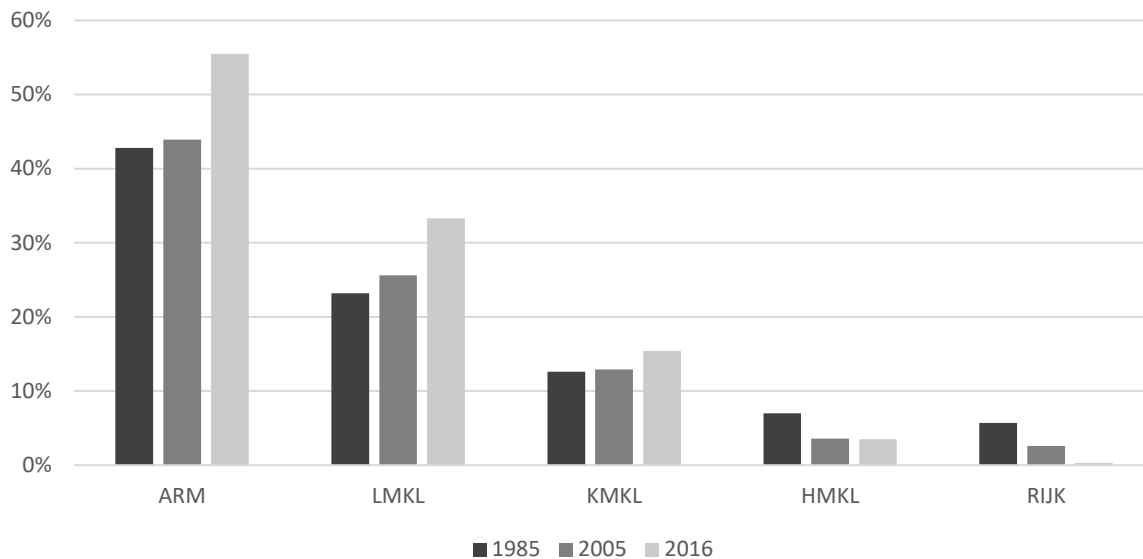
Een item dat we specifiek uit de deprivatie-lijst kunnen reconstrueren voor de voorbije dertig jaar is dat van de jaarlijkse vakantie. De vraag in de verschillende enquêtes in de beschouwde periode luidde: 'Kan je al dan niet een jaarlijkse vakantie buitenshuis veroorloven?'. Figuur 11 toont per inkomensklasse het aandeel dat zich geen jaarlijkse vakantie kan veroorloven. We zien aanzienlijke veranderingen doorheen de verschillende jaren. In 1985 was de levensstandaard in de lage middenklasse gelijkaardig met die van de groep armen, althans volgens deze indicator. Bijna 70% gaf toen aan zich geen jaarlijkse vakantie te kunnen veroorloven. In de kernmiddenklasse was dat de helft, in de hoge middenklasse 31% en zelfs bij de rijken gaf 21% aan geen vakantie te kunnen betalen. De evolutie over de tijd toont een sterke toename in de levensstandaard voor alle inkomensklassen met uitzondering van de groep armen. In de lage middenklasse geeft vandaag 44% aan zich geen vakantie te kunnen veroorloven. Bij de hoogste inkomensgroepen geeft vandaag iedereen aan een jaarlijkse vakantie te kunnen permitteren. Bij de groep armen, echter, valt er nauwelijks enige verbetering te noteren. Het aandeel daalde van 70% tot 59% in 2005, om dan weer toe te nemen tot 66% vandaag. Ook hier zijn er weer duidelijke verschillen tussen gepensioneerden en actieven. Vandaag geeft 39% van de gepensioneerden in de lage middenklasse aan zich geen jaarlijkse vakantie te kunnen veroorloven, versus 45%

bij de actieven. In 1985 was dat 74% bij de gepensioneerden versus 66% bij de actieven (Bijkomende berekeningen o.b.v. de SEP en EU-SILC).

Figuur 11: Aandeel personen die zich geen jaarlijkse vakantie buitenshuis kunnen veroorloven, naar inkomensklasse (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC)

In Figuur 12 bekijken we een meer subjectieve indicator van de levensstandaard voor het inkomensjaar 1985, 2005 en 2016. Hier geven we voor elke inkomensgroep aan of men moeilijkheden ondervindt om rond te kunnen komen met het beschikbare inkomen. Dertig jaar geleden bleken er in elke inkomensklasse wel personen te zijn die het gevoel hadden de eindjes moeilijk aan elkaar te kunnen knopen. Meer dan 20% van de lage middenklassers gaf aan moeilijk rond te kunnen komen, terwijl meer dan 10% van de kernmiddenklasse eenzelfde gevoel had. Vandaag is dat percentage gestegen tot 33% in de lage middenklasse en tot 15% in de kernmiddenklasse. Bij de hoge middenklasse en bij de rijken is het aandeel gedaald. Van de armen ervoer meer dan 40 procent het moeilijk te hebben om rond te komen in 1985, een cijfer dat bleef stijgen tot 55,5% in 2016. Niet onverwacht zijn er ook hier grote verschillen naar leeftijdsgroep. Van de gepensioneerden in de lage middenklasse geeft vandaag 22% aan niet rond te kunnen komen; voor de actieven gaat het om 37%. In 1985 ging het bij de gepensioneerden om 20%, bij de actieven om 22% (Bijkomende berekeningen o.b.v. de SEP en EU-SILC).

Figuur 12: Middenklasse naar de moeilijkheid om eindjes te kunnen knopen (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC)

SAMENVATTING

- In 1985 was 60% van de lage middenklasse eigenaar van een eigen woning, zowel ouderen als actieven. Vandaag is het aandeel eigenaars in de lage middenklasse gedaald tot 55% bij de actieven maar gestegen tot 75% bij de ouderen.
- Ouderen die eigenaar zijn van hun woning hebben die ook bijna altijd al afbetaald.
- Voor mensen op actieve leeftijd is de situatie gans anders. Niet alleen zijn ze minder vaak eigenaar van hun woning, in de lage middenklasse is de meerderheid (55%) van de eigenaars ook nog aan het afbetalen.
- De lonen van de lage middenklasse groeiden trager dan die van de hogere inkomensgroepen. In termen van koopkracht is wie vandaag in de lage middenklasse zit en werkt er individueel niet zo veel op vooruitgegaan.
- De welvaartspositie van de lage middenklasse lijkt op basis van sommige indicatoren aan erosie onderhevig. Meer dan vroeger geven ze aan moeilijker rond te komen, en in de laatste tien jaar is er een stijging van het aantal mensen dat aangeeft zich geen vakantie te kunnen veroorloven. Ook hier zijn er echter grote verschillen tussen actieven en gepensioneerden.
- Maar: de levensstandaard van de lage middenklasse blijkt sterk te verschillen met die van de groep armen. Materiële deprivatie is veel hoger bij de armen, en alleen voor die groep toegenomen. Het aandeel huiseigenaars is er nog veel lager, en een meerderheid kan de eindjes niet aan elkaar knopen of zich geen jaarlijkse vakantie veroorloven.

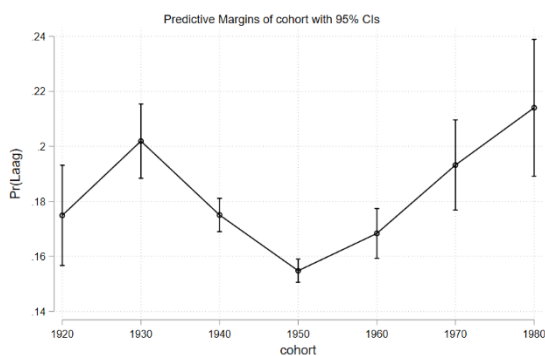
4 COHORTES

In de voorgaande sectie hebben we getoond dat de samenstelling van de inkomensklassen sterk veranderd is. Een opvallende bevinding is bijvoorbeeld dat er vandaag veel meer 65-plussers deel uitmaken van de lage middenklasse dan vroeger, en dat die een hogere levensstandaard kunnen handhaven dan de mensen op actieve leeftijd in diezelfde inkomensgroep. Dit is echter niet eenduidig te interpreteren. Het kan immers zijn dat de kans om tot de lage middenklasse te behoren, samenhangt met ouder worden: een pensioeninkomen relatief ten opzichte van de arbeidsinkomen zorgt ervoor dat veel ouderen afzakken op de inkomensladder. Het zou echter ook kunnen dat oudere generaties een grotere kans hebben om in de lage middenklasse te zitten. Wie geboren is in 1950, is in een andere context op de arbeidsmarkt ingetreden dan iemand die in 1980 is geboren. Die context kan echter de levensloop van een hele generatie mee sturen (Becker, 1991; Chauvel, 2013). Het is belangrijk te weten of ouder worden binnen elke generatie tot een grotere kans leidt om tot de lage middenklasse te behoren, of dat vroegere generaties een grotere kans hebben. Omdat nieuwe generaties over het algemeen jonger zijn dan oudere generaties is het moeilijk om het generatie-effect van het leeftijdseffect te scheiden via beschrijvende analyses. In deze sectie presenteren we daarom een eenvoudige cohorte-analyse.

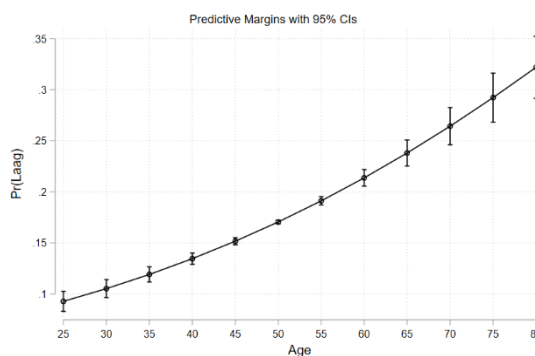
Via een multivariabele regressieanalyse schatten we de kans in voor verschillende generaties of cohortes om tot de lage middenklasse te behoren, waarbij we de variatie die samenhangt met leeftijd en meetmoment van de survey onder controle houden. Dat laatste is nodig om de metingen uit te zuiveren voor het effect van specifieke gebeurtenissen die samenhangen met het meetmoment en zowel cohortes als leeftijdsgroepen kunnen beïnvloeden, zoals een economische crisis. We voegen alle steekproeven waarover we beschikken samen om zoveel als mogelijk observaties te behouden. We doen deze oefening voor zeven geboortegroepen, geboren in 1920, 1930, 1940, 1950, 1960, 1970 en 1980. Voor deze generaties bekijken we cohorte- en leeftijdseffecten voor personen vanaf 25 jaar. We tonen de grafische weergave van de voorspelde kansen, de regressieresultaten zijn te vinden in bijlage.

Figuur 13 toont de leeftijds- en cohorte-effecten om tot de lage middenklasse te behoren. De resultaten tonen dat de kans om deel uit te maken van de lage middenklasse stijgt vanaf de babyboom generatie met ongeveer vijf procentpunt. De grafiek met het leeftijdseffect toont dat hier vooral een leeftijdseffect speelt. De kans voor een 75-jarige om tot de lage middenklasse te behoren is negen procentpunt groter dan de kans voor een 60-jarige. We zien dus dat jongere generaties een grotere kans hebben om tot de lage middenklasse te behoren dan de oudere generaties, maar vooral dat een plek in de lage middenklasse samenhangt met ouder worden.

Cohorte-effect

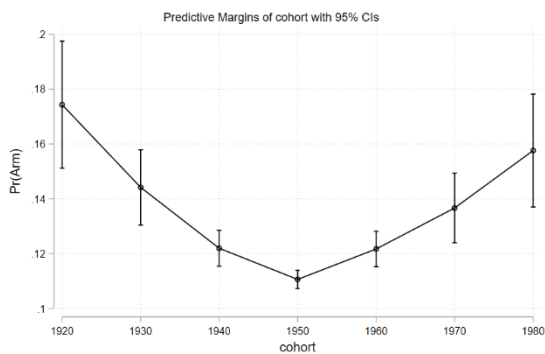
Leeftijdseffect

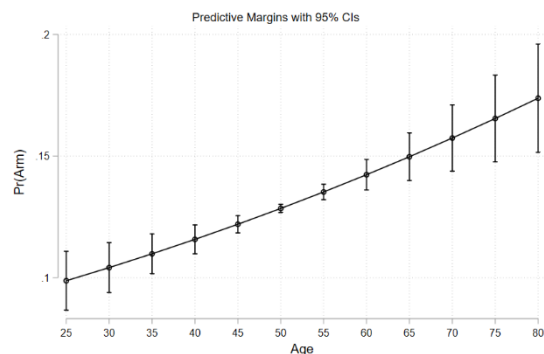
Figuur 13: Cohorte en leeftijdseffect van de voorspelde kans om tot de lage middenklasse te behoren. Eigen berekeningen op basis van SEP, ECHP en EU-SILC. Voorspelde kansen op basis van logistische regressies. Regressie-coëfficiënten in bijlage.

Figuur 14 toont dezelfde oefening, maar dan met de kans om tot de groep armen te behoren. De resultaten tonen dat het leeftijdseffect in de kans om arm te zijn veel kleiner is dan voor de lage middenklasse. Een 75-jarige heeft ongeveer twee procentpunt meer kans om arm te zijn dan een 60-jarige. Er speelt wel een duidelijker cohorte-effect: de kans dat iemand uit de babyboomgeneratie arm is, is vijf procentpunt kleiner dan iemand die geboren is in de jaren tachtig. Over het algemeen zien we een U-vorm bij de cohortes: eerst een afnemende kans om arm te zijn, daarna terug een stijgende kans. Dit strookt met onze beschrijvende observatie dat actieven een groter aandeel van de groep armen innemen dan in 1985. Het bevestigt ook dat ouder worden samenhangt met een grotere kans om in de lage middenklasse te belanden, maar minder om in armoede te verzeilen.

Cohorte-effect

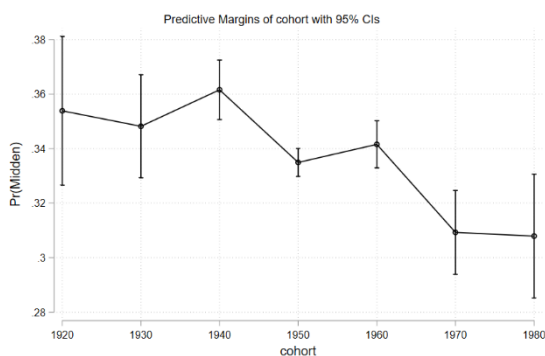
Leeftijdseffect

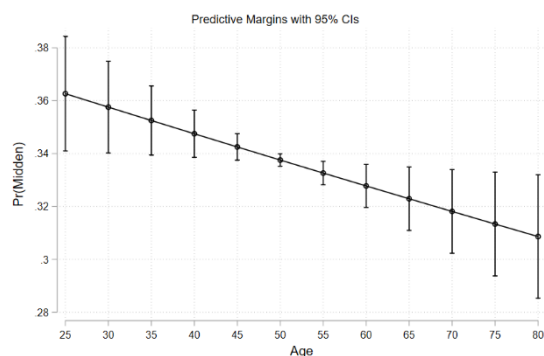
Figuur 14: Cohorte en leeftijdseffect van de voorspelde kans om tot de groep armen te behoren. Eigen berekeningen op basis van SEP, ECHP en EU-SILC. Voorspelde kansen op basis van logistische regressies. Regressie-coëfficiënten in bijlage.

Figuur 15 tenslotte toont de voorspelde kansen om tot de kernmiddenklasse te behoren. Hier zien we dat het cohorte-effect sterker is. Er is nauwelijks een significant verschil naar leeftijd. Tegelijk hebben de meest recente cohortes een kleinere kans om tot de middenklasse te behoren. Zij hebben ongeveer drie procentpunt minder kans om tot de kernmiddenklasse te behoren dan de babyboomgeneratie.

Cohorte-effect

Leeftijdseffect

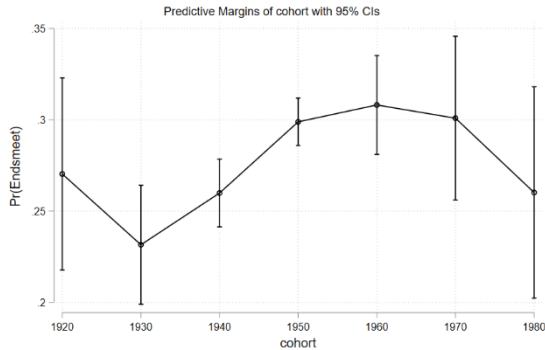

Figuur 15: Cohorte en leeftijdseffect van de voorspelde kans om tot de kernmiddenklasse te behoren. Eigen berekeningen op basis van SEP, ECHP en EU-SILC. Voorspelde kansen op basis van logistische regressies. Regressie-coëfficiënten in bijlage.

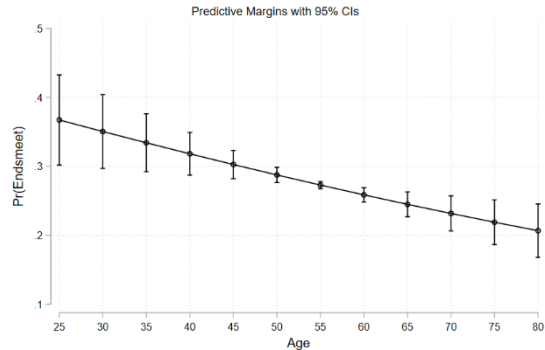
De beschrijvende analyse gaf aan dat de welvaartspositie van de lage middenklasse op basis van sommige indicatoren aan erosie onderhevig is. Meer dan vroeger geven ze aan moeilijker rond te komen, hun lonen groeien trager dan die van de hogere inkomensgroepen, ze zijn minder vaak eigenaar van hun huis dan in de jaren tachtig, en in de laatste tien jaar is er een stijging van het aantal mensen dat aangeeft zich geen vakantie te kunnen veroorloven. Voor twee van onze indicatoren van levensstandaard kunnen we het cohorte-effect van

het leeftijd-effect onderscheiden: subjectieve armoede (het aandeel van de mensen dat aangeeft moeilijk rond te komen) en het zich niet kunnen veroorloven van een jaarlijkse vakantie buitenshuis.

Cohorte-effect

Leeftijdseffect

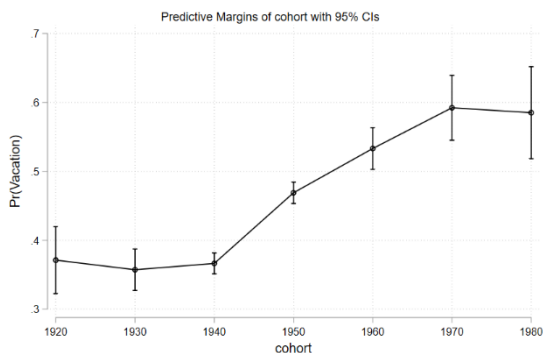

Figuur 16: Cohorte en leeftijdseffect van de voorspelde kans om aan te geven de eindjes niet aan elkaar te kunnen knopen, lage middenklasse. Eigen berekeningen op basis van SEP, ECHP en EU-SILC. Voorspelde kansen op basis van logistische regressies. Regressiecoëfficiënten in bijlage.

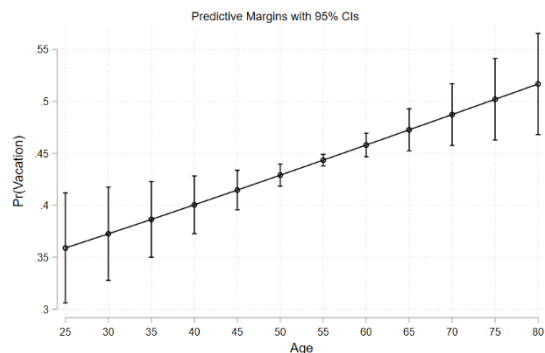
Figuur 16 toont dat het aandeel van de mensen in de lage middenklasse dat aangeeft moeilijk rond te komen relatief stabiel lijkt te blijven (de betrouwbaarheidsintervallen zijn erg ruim en overlappen grotendeels). Er is wel een duidelijk leeftijdseffect. Over de generaties heen hebben jongere mensen een grotere kans om aan te geven dat ze moeilijk rondkomen. Iemand van 50 heeft een meer dan tien procentpunt grotere kans om aan te geven moeilijk rond te komen in vergelijking met een 75-plusser. De stijging van het aandeel mensen in subjectieve armoede lijkt dus voornamelijk verklaard te worden door het grotere risico bij personen op actieve leeftijd, niet door het grotere aandeel van ouderen.

Figuur 17, tenslotte toont dezelfde oefening voor de kans om een jaarlijkse vakantie buitenshuis te kunnen betalen bij de lage middenklassers. Hier zien we een duidelijk cohorte-effect: de meer recente cohortes hebben een grotere kans om geen jaarlijkse vakantie te kunnen betalen. Iemand die geboren is in de jaren 1970 heeft bijna twaalf procentpunt meer kans om geen jaarlijkse vakantie buitenshuis te kunnen betalen dan iemand die geboren is in de jaren 1950. Er is slechts een beperkt leeftijdseffect.

Cohorte-effect

Leeftijdseffect

Figuur 17: Cohorte en leeftijdseffect van de voorspelde kans om tot de lage middenklasse te behoren. Eigen berekeningen op basis van SEP, ECHP en EU-SILC. Voorspelde kansen op basis van logistische regressies. Regressie-coëfficiënten in bijlage.

SAMENVATTING

- Meer recente cohortes hebben een grotere kans om in de lage middenklasse terecht te komen dan oudere cohortes, en daarbij meer aan te geven dat ze zich geen vakantie kunnen veroorloven.
- We stellen vast dat de subjectieve indicator van levensstandaard eerder een leeftijdseffect capteert, waarbij jonge mensen meer kans hebben om aan te geven dat ze minder goed rondkomen. Dat kan te maken hebben met de referentie waarmee deze groep zich vergelijkt, e.g. de levensstandaard van hun ouders.
- Tegelijkertijd is de lage middenklasse ook de inkomensklasse waar men meer in terecht komt naarmate men ouder wordt, in casu bij pensionering.

5 DYNAMIEKEN EN TRANSITIES

In de voorgaande hoofdstukken lag de focus op het statische aspect van het beschrijven van de kenmerken en de levensstandaard van de lage middenklasse, en hoe dat is veranderd over de tijd heen. We hielden er geen rekening mee dat het niet om dezelfde mensen ging, maar telkens om een staalkaart van mensen op een bepaald moment in de tijd. In dit hoofdstuk proberen we de dynamieken van het leven in de lage middenklasse in kaart te brengen waarbij we dezelfde mensen volgen. Om correct in te schatten wat het betekent om tot de lage middenklasse te behoren is het immers belangrijk om te weten of het een springplank is naar hogere inkomensgroepen of eerder een draaideur richting armoede. Als er veel sociale mobiliteit is, dan is een tijdelijk lagere levensstandaard misschien minder problematisch dan een lage levensstandaard zonder veel kans om eruit weg te geraken.

We bekijken achtereenvolgens de rol van de overheidsherverdeling in het 'maken' van de inkomensklassen, de mate van sociale mobiliteit tussen de inkomensklassen heen en tenslotte onderzoeken we welke gebeurtenissen samenhangen met een stijging of daling naar de lage middenklasse.

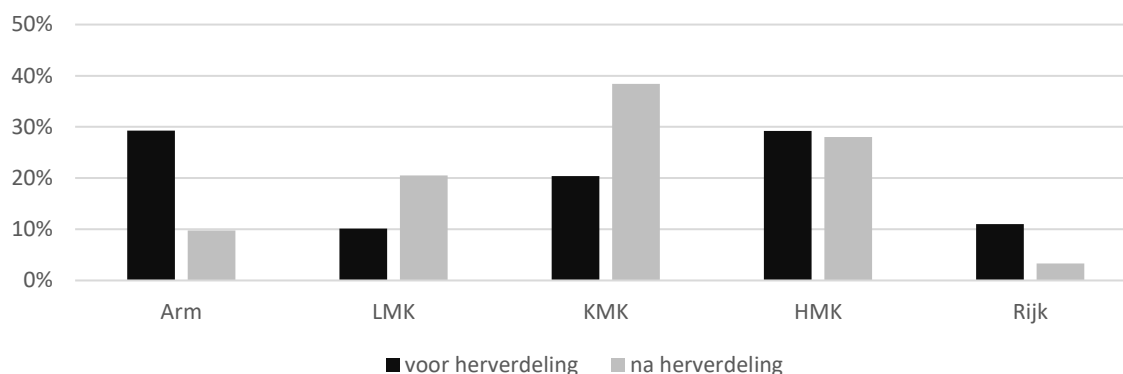
5.1 OVERHEIDSHERVERDELING

In België wordt ongeveer 30% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) gespendeerd aan sociale uitgaven, voornamelijk voor sociale zekerheid en gezondheidszorgen. Samen met een progressief stelsel van inkomstenbelasting betekent dat een enorme herverdelingsmachine. Om de impact van die overheidsherverdeling in te schatten gaan we na welke positie mensen in de inkomensverdeling bezetten voordat de overheid tussenbeide komt (pre-herverdeling) en op welke manier en in welke richting de overheidsverdeling die positie verandert. Om in te schatten welke (pre-herverdelende) positie mensen innemen houden we alleen rekening met de zogenaamde marktinkomens van mensen: de inkomsten uit arbeid (zowel uit loondienst als zelfstandige arbeid) en de inkomsten uit andere private bronnen (zoals inkomsten uit roerende goederen, alimentatiegelden of andere vormen van private inkomsten). Om het herverdelingseffect in te schatten tellen we daar de overheidstransfers bij, en trekken we er de betaalde belastingen weer vanaf.

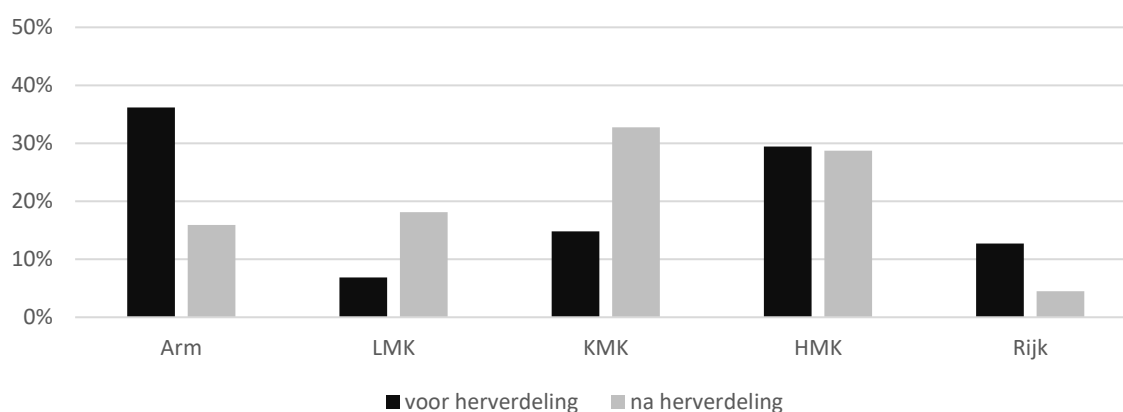
Ook hier is het belangrijk om in te zien dat het een statistische oefening betreft. De overheid komt immers niet alleen tussenbeide om te herverdelen maar bepaalt ook mee de verdeling van de marktinkomens (bijvoorbeeld door minimumlonen vast te leggen). Het valt ook te verwachten dat de verdeling van de marktinkomens anders zou zijn mocht er geen overheidstussenkomst op volgen. Zonder het bestaan van wettelijke pensioenen bijvoorbeeld, kan verwacht worden dat mensen zich anders zullen gedragen op de arbeidsmarkt. De oefening laat ons wel om op een consistente manier over de tijd heen te vergelijken op welke manier de overheidsherverdeling samenhangt met de inkomensklassen in het algemeen en de lage middenklasse in het bijzonder.

Hieronder tonen we de omvang van de verschillende inkomensklassen voor en na overheidsherverdeling, voor 1985, 2005 en 2016. In 1985 had 10% van de bevolking een equivalent marktinkomen tussen 60% en 80% van het mediane equivalente marktinkomen. De tussenkomst van de overheid vergroot de groep tot 20%, een verdubbeling. We zien dat de kernmiddenklasse ook sterk toeneemt, van 20% tot 38%. Dit gaat ten koste van de laagste en de hoogste inkomens. Meer dan de helft van de laagste inkomens is dankzij de overheidsherverdeling beter af; de groep armen reduceert tot 10%. Tegelijk zien we dat ook de groep topinkomens sterk krimpt, van 11% tot 3%. Hier speelt duidelijk het egaliserende effect van de overheidstussenkomst. De inkomensverdeling wordt gelijkjer, en een grote groep mensen schuift door naar de middenklasse. In 2016 zien we dat het patroon veranderd is. De groep armen op basis van de marktinkomens wordt groter, en die groep wordt minder gereduceerd door de overheidsherverdeling. In 2016 was 36% van de

mensen arm op basis van de marktinkomens, en die groep wordt gereduceerd tot 16%. Tegelijk zien we een kleinere kernmiddenklasse, terwijl de lage middenklasse stabiel blijft.

Figuur 18: Omvang van de inkomensklassen voor- en na de overheidsherverdeling in 1985 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP)

Figuur 19: Omvang van de inkomensklassen voor- en na de overheidsherverdeling in 2016 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

Om meer in detail te onderzoeken hoe deze *shuffle* van de inkomens een uitwerking heeft op de verschillende inkomensklassen, tonen de matrices hieronder (Tabellen 13-15) de inkomensklassen voor en na herverdeling voor 1985, 2005 en 2016, voor mensen op actieve leeftijd (25-64). We focussen op de actieve leeftijd om het effect van de pensioenen uit te zuiveren. Een gepensioneerde heeft zelden nog een marktinkomen en is bijgevolg afhankelijk van het overheidspensioen. Het spreekt voor zich dat deze mensen, afhankelijk van de hoogte van hun pensioen en hun gezinssamenstelling, een grote kans hebben om op te klimmen naar de hogere inkomensklassen vanuit armoede nadat de overheidstransfers bij hun inkomen worden geteld.

De diagonale cellen tonen telkens het aandeel van de mensen die tot een bepaalde inkomensklasse behoorden *voor* de overheidsherverdeling en daar ook *na* de overheidsherverdeling toe behoorden (Tabel 13-15). Dat zijn dus de aandelen van de mensen die 'blijven zitten'. We zien dat de grootste stabiliteit te vinden is in de drie middelste groepen. In 1985 blijft 45% van wie tot de lage middenklasse behoorde daar ook toe behoren na overheidstussenkomen. Hetzelfde geldt voor 63% van de kernmiddenklassers en 53% van de hoge middenklasse. 28% van wie arm was, blijft ook arm. De cellen rechts van de diagonaal tonen het aandeel van de groep die naar

een hoger inkomensgroep verschuift door de overheidsherverdeling, de cellen links van de diagonaal tonen de aandelen die naar een lagere inkomensgroep verschuiven. Overheidsherverdeling zorgt ervoor dat 33% van wie arm was op basis van de marktinkomens opklimt tot de lage middenklasse, en 30% tot de kernmiddenklasse. Ongeveer 9% stijgt zelfs tot de hogere middenklasse. Omgekeerd zien we dat 17% van de lage middenklassers afzakt naar de groep armen, terwijl 34% opklimt naar de kernmiddenklasse. Vanuit de kernmiddenklasse wordt er voornamelijk afgedaald: 28% wordt een lage middenklasser, 8% een hoge middenklasser.

In 2005 zien we dat een veel groter aandeel armen ook arm blijft na overheidsherverdeling: 44% (versus 28% in 1985). Tegelijk is de lage middenklasse minder stabiel: 39% blijft zitten (versus 45% in 1985). In de kernmiddenklasse blijft het aantal 'zittenblijvers' stabiel, in de hogere inkomensgroepen neemt dat percentage toe. De groep rijksten bekijken we zoals steeds met enige omzichtigheid, want dit is een kleine groep waar kleine schommelingen procentueel grote gevolgen kunnen hebben. Vanuit de lage middenklasse springen meer mensen naar de kernmiddenklasse dan in 1985 terwijl minder mensen in de groep armen terecht komen vanuit de lage middenklasse.

In 2016 zien we dat de stabiliteit in de groep armen verder is toegenomen. De helft van de groep armen voor overheidsherverdeling blijft dat ook na herverdeling. De doorstroompercentages naar de lage middenklasse en de kernmiddenklasse zijn dienovereenkomstig ook wat kleiner. In vergelijking met 1985 en 2005 zien we wel dat vandaag een groter aandeel uit de lage middenklasse richting armoede valt na overheidsherverdeling. Een kleiner aandeel stijgt naar de kernmiddenklasse. Wanneer we de groep dalers uit de lage middenklasse van naderbij bekijken, dan constateren we dat 97% van deze individuen in een gezin leven waar minstens één arbeidsinkomen aanwezig is. Slechts 11% leeft daarentegen in een gezin waar een vervangingsinkomen of een uitkering uit sociale bijstand aanwezig zijn. De helft van de mensen die afzakken hebben kinderen ten laste. Het betreft dus voornamelijk gezinnen die moeten rondkomen van arbeidsinkomsten (en eventueel kinderbijslag). Zij zijn door het overheidsingrijpen *relatief* slechter af. Bij de mensen die de omgekeerde beweging van de groep armen naar de lage middenklasse maken, zien we het spiegelbeeld: 60% leeft in een gezin waarin niet wordt gewerkt, 80% leeft in een gezin waar vervangingsinkomsten of uitkeringen uit sociale bijstand aanwezig zijn. Slechts 20% van de stijgers heeft kinderen ten laste. Mensen wier kosten lager zijn omdat er geen kinderen zijn en wier inkomens verhogen door het overheidsingrijpen zijn *relatief* beter af.

1985		NA HERVERDELING				
		ARM	LMK	KMK	HMK	RIJK
VOOR HERVERDELING	ARM	28%	33%	30%	9%	0%
	LMK	17%	45%	34%	4%	0%
	KMK	1%	28%	63%	8%	0%
	HMK	0%	0%	46%	53%	1%
	RIJK	0%	0%	0%	72%	27%

Tabel 13: Inkomensklassen voor en na herverdeling voor 1985, voor actieve leeftijd (25-64) (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP)

2005		NA HERVERDELING				
		ARM	LMK	KMK	HMK	RIJK
VOOR HERVERDELING	ARM	44%	29%	22%	4%	0%
	LMK	12%	39%	42%	6%	0%
	KMK	0%	22%	65%	13%	0%
	HMK	0%	0%	39%	61%	1%
	RIJK	0%	0%	0%	59%	41%

Tabel 14: Inkomensklassen voor en na herverdeling voor 2005, voor actieve leeftijd (25-64) (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

2016		NA HERVERDELING				
		ARM	LMK	KMK	HMK	RIJK
VOOR HERVERDELING	ARM	49%	28%	19%	4%	0%
	LMK	28%	40%	27%	6%	0%
	KMK	1%	28%	62%	9%	0%
	HMK	0%	0%	44%	56%	0%
	RIJK	0%	0%	0%	68%	32%

Tabel 15: Inkomensklassen voor en na herverdeling voor 2016, voor actieve leeftijd (25-64) (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

In een recente studie tonen Decoster en collega's (2018) dat de progressiviteit van het overheidsbeleid (de belastingen en de uitkeringen) sinds 1992 is toegenomen. Zij proberen via microsimulatie het effect van het beleidsontwerp te isoleren van andere evoluties die de effectieve herverdeling beïnvloeden zoals de veranderende samenstelling van de bevolking en de loongroei. Zoals we hierboven aantonen is die bevolking zeer sterk veranderd, samen met de risicoprofielen. Onze shift-share analyse suggereert dat het voornamelijk de scholingsgraad, de gestegen tewerkstelling en de vergrijzing zijn die hierbij van groot belang waren. Wat de loongroei betreft zien we dat die sterker gestegen is voor de hogere inkomensgroepen dan voor de lage middenklasse en de groep armen. Wat wij hier bekijken is het geobserveerde 'effect' van de overheidsherverdeling. Het kan dus perfect zo zijn dat het overheidsbeleid iets progressiever is geworden over de jaren heen, maar dat de uiteindelijke effecten toch anders uitdraaien omdat de bevolking sterk veranderd is. De mate van herverdeling is dan ook (in statische zin) een samenspel tussen het beleidsontwerp en de socio-economische samenstelling van de bevolking.

SAMENVATTING

- Overheidsherverdeling bepaalt in belangrijke mate de inkomens van gezinnen, en dus hun positie in de inkomensverdeling. In het bijzonder de lage middenklasse en de kernmiddenklasse groeien door de overheidsherverdeling.
- In dertig jaar tijd is de impact van de overheidsherverdeling op de groep armen afgenomen. In 1985 bleef ongeveer 28% van de armen op basis van hun marktinkomen ook arm na overheidsherverdeling; in 2016 was dat opgelopen tot bijna de helft.
- In vergelijking met 1985 valt vandaag tevens een groter aandeel uit de lage middenklasse richting armoede na overheidsherverdeling. Het gaat hier vooral om gezinnen die voornamelijk moeten rondkomen van arbeidsinkomens (en eventueel kinderbijslag). Het effect van de overheidsherverdeling 'duwt' hen naar beneden. Omgekeerd zijn de mensen die uit de armoede naar de lage middenklasse stijgen, mensen die voornamelijk geen kinderen hebben en wier inkomens verhoogd worden door overheidstransfers.

5.2 SOCIALE MOBILITEIT

In het voorgaande deel onderzochten we hoe de overheidsherverdeling individuen indeelt in inkomensklassen. In de eerste delen van het rapport bekeken we voor een dwarsdoorsnede van de bevolking hoe een aantal indicatoren veranderden over de tijd heen. In deze sectie bekijken we de sociale mobiliteit van dezelfde individuen over de tijd heen na de overheidsherverdeling. We bekijken in eerste instantie in welke mate personen veranderen van inkomensklasse in een periode van vier jaar. Daarna proberen we in te schatten welke levensloopgebeurtenissen samengaan met een daling of stijging uit de lage middenklasse.

We maken in dit onderdeel gebruik van de longitudinale component van de EU-SILC. Deze enquête bevat naast een cross-sectioneel luik ook een panel waarbij huishoudens gedurende een periode van vier jaar gevolgd worden. Door dezelfde huishoudens over een langere periode te volgen is het mogelijk om na te gaan welke veranderingen die huishoudens ervaren over de jaren heen op allerlei dimensies bevroegd in de studie. Omwille van de betrouwbaarheid (zie sectie §1) vertrekken we vanaf de EU-SILC golf 2006, met inkomens voor het jaar 2005.

In deze studie beperken we ons, zoals gewoonlijk is in dit type onderzoek, tot de personen die aangeduid werden als gezinshoofd. We zijn immers geïnteresseerd in de positie in de inkomensverdeling die huishoudens innemen over de jaren heen en welke gebeurtenissen samenhangen met eventuele veranderingen in die inkomenspositie. We maken een onderscheid tussen referentiepersonen op actieve leeftijd (25-64) en op pensioengerechtigde leeftijd (65+).

We focussen op een beperkt aantal gebeurtenissen die kunnen resulteren in een verschuiving van de inkomenspositie van een gezin, met specifieke aandacht voor de positie van de lage middenklassers. Omdat het aantal gebeurtenissen die we waarnemen tussen twee opeenvolgende jaren doorgaans erg beperkt is, voeren we de analyses uit op een gepoolde dataset waarbij we alle informatie uit verschillende jaren samenbrengen om zo tot meer robuuste schattingen te komen. We maken gebruik van de longitudinale wegingscoëfficiënten om te corrigeren voor onder meer selectieve uitval en op die manier een zo goed mogelijke afspiegeling van de populatie te krijgen.

5.2.1 Transities

De positie van een gezin kan stijgen of dalen in de inkomensverdeling. Voor velen is het intuïtief een te verkiezen samenlevingsmodel als er veel sociale mobiliteit is, als mensen door bijvoorbeeld hard te werken hun inkomenspositie kunnen verbeteren. Om na te gaan hoe (im)mobiel onze samenleving is, maken we gebruik van mobiliteitsmatrices waarbij we in de rijen afzetten wat de positie van een huishouden was in jaar t en in de kolommen de positie van *hetzelfde* huishouden in $t+3$. In Tabellen 16,17 en 18 tonen we de transities tussen de inkomensklassen voor de referentiepersonen uit huishoudens (hierna: huishoudens) die telkens vier jaar gevolgd werden en dit voor de periodes 2006-2009, 2009-2012 en 2013-2016. We moeten de resultaten wel met de nodige voorzichtigheid benaderen, gegeven soms kleine aantallen huishoudens en de grote betrouwbaarheidsintervallen (zie bijlage).

2006-2009	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK
ARM	57,9%	23,3%	11,7%	6,4%	0,7%
LMKL	17,2%	38,8%	36,0%	7,9%	0,0%
KMKL	5,8%	11,4%	61,6%	20,8%	0,4%
HMKL	3,1%	4,1%	24,9%	60,3%	7,5%
RIJK	4,3%	0,00%	4,6%	33,0%	58,2%
TOTAAL	14,3%	14,5%	35,5%	30,2%	5,6%

Tabel 16: Mobiliteitsmatrix 2006-2009, actieve leeftijd (25-64) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

2009-2012	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK
ARM	57,2%	26,9%	11,7%	4,2%	0,0%
LMKL	24,8%	39,7%	28,9%	5,5%	1,1%
KMKL	8,1%	10,4%	60,3%	20,7%	0,4%
HMKL	3,9%	5,5%	23,4%	59,2%	8,0%
RIJK	4,2%	4,5%	8,3%	36,3%	46,8%
TOTAAL	15,4%	15,3%	34,2%	29,5%	5,7%

Tabel 17: Mobiliteitsmatrix 2009-2012, actieve leeftijd (25-64) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

2013-2016	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK
ARM	56,4%	26,0%	14,8%	2,4%	0,4%
LMKL	20,6%	45,0%	30,4%	4,0%	0,0%
KMKL	5,0%	14,4%	60,8%	19,2%	0,7%
HMKL	1,6%	3,0%	16,0%	72,0%	7,6%
RIJK	5,5%	0,0%	9,9%	30,5%	54,1%
TOTAAL	12,6%	15,1%	32,3%	34,3%	5,8%

Tabel 18: Mobiliteitsmatrix 2013-2016, actieve leeftijd (25-64) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

2006-2009	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK
ARM	59,4%	31,7%	7,7%	0,0%	1,3%
LMKL	19,1%	61,9%	18,1%	0,9%	0,0%
KMKL	3,5%	17,9%	58,0%	20,1%	0,6%
HMKL	2,2%	10,9%	35,6%	45,6%	5,7%
RIJK	0,0%	0,0%	17,6%	36,8%	45,7%
TOTAAL	21,4%	34,2%	29,0%	12,9%	2,6%

Tabel 19: Mobiliteitsmatrix 2006-2009, (65+) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

2009-2012	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK
ARM	47,9%	38,2%	11,2%	1,3%	1,4%
LMKL	16,3%	62,3%	16,3%	3,8%	1,4%
KMKL	14,5%	13,4%	58,9%	12,6%	0,6%
HMKL	6,1%	10,2%	29,2%	51,8%	2,7%
RIJK	0,0%	13,2%	45,9%	0,0%	40,9%
TOTAAL	20,3%	33,4%	29,7%	14,6%	2,1%

Tabel 20: Mobiliteitsmatrix 2009-2012, (65+) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

2013-2016	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK
ARM	58,3%	33,5%	6,7%	0,0%	1,5%
LMKL	11,2%	74,5%	14,3%	0,0%	0,0%
KMKL	5,6%	17,8%	66,3%	9,0%	1,3%
HMKL	2,2%	3,4%	29,4%	61,7%	3,4%
RIJK	5,9%	12,7%	22,2%	16,0%	43,3%
TOTAAL	16,1%	36,7%	32,2%	12,1%	2,9%

Tabel 21: Mobiliteitsmatrix 2013-2016, (65+) (Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC)

Het valt meteen op dat de lage middenklasse voor mensen op actieve leeftijd de *meest* mobiele klasse is. 38% van de huishoudens die in 2006 tot de lage middenklasse behoorden, waren dat in 2009 nog steeds. 17% zakte af naar de armoede, 44% kon opklimmen. De kernmiddenklasse en de armen zijn veel minder mobiel. 57% van de huishoudens die in 2006 in armoede leefden bevonden zich in 2009 nog steeds in die positie. Een kwart klom op naar de lage middenklasse, 12% naar de kernmiddenklasse en 6% naar de hoge middenklasse. Een gelijkaardig beeld zien we voor de kernmiddenklasse: 61% bleef stabiel, 21% klom op naar de hoge middenklasse, 18% zakte af. Dat beeld blijft min of meer gelijk over de tijd heen, met dat verschil dat er vandaag meer mensen uit de lage middenklasse afzakken naar de groep armen (21% die in 2013 tot de lage middenklasse behoorde is vandaag arm). Ter vergelijking bekijken we ook de mobiliteitsmatrices onder gepensioneerden in Tabellen 19, 20 en 21. Opvallend in deze cijfers is de sterke verankering van de huishoudens met een referentiepersoon van 65 jaar of ouder in de lage middenklasse. 62% van de groep ouderen die in 2006 tot de lage middenklasse behoorde is dat nog steeds in 2009, en dat aandeel neemt zelfs toe tot 75% voor de periode 2013-2016. We zien bijna het spiegelbeeld van de mobiliteit bij de huishoudens op actieve leeftijd: voor gepensioneerden is de lage middenklasse de *minst* mobiele klasse.

In Tabel 22 kijken we op een andere manier naar sociale mobiliteit. De tabel toont het aantal jaren dat een huishouden tot een bepaalde inkomensklasse behoorde als ze minstens één jaar binnen de gevolgde periode tot die klasse behoorden. De resultaten kunnen niet zomaar vergeleken worden doorheen de tijd wegens een te klein aantal observaties. Het gemiddelde over de observatieperiodes heen toont echter dat zowel voor de groep armen als voor de lage middenklasse, de meerderheid slechts voor één jaar tot die groep behoorde. Let op, de percentages kunnen niet zomaar vergeleken worden met de voorgaande resultaten: het gaat hier om huishoudens die minstens één van de jaren binnen de beschouwde periode tot de klasse behoorden (dat kan zowel het eerste als het derde jaar zijn). De resultaten tonen echter vooral dat de persistentie veel sterker is in de groep armen dan in de lage middenklasse: 19% van de gevolgde gezinnen die minstens een jaar arm is geweest, blijft arm voor de volle vier jaar. Binnen de lage middenklasse is dat 8,5%. Ook deze gegevens tonen dat het verloop binnen de lage middenklasse bij de mensen op actieve leeftijd hoger is dan bij de groep armen.

Arm	AANTAL JAREN IN INKOMENSKLASSE			
	1	2	3	4
2006-2009	35,8%	24,4%	18,8%	20,9%
2007-2010	45,2%	17,2%	20,8%	16,8%
2008-2011	36,4%	27,7%	18,7%	17,1%
2009-2012	44,2%	20,3%	18,0%	17,4%

2010-2013	43,8%	21,8%	17,4%	17,1%
2011-2014	45,4%	18,0%	14,3%	22,3%
2012-2015	40,6%	19,5%	20,1%	19,9%
2013-2016	31,5%	25,4%	19,8%	23,5%
Totaal	41,4%	21,8%	18,0%	18,8%
Lage middenklasse				
2006-2009	49,1%	27,3%	15,1%	8,5%
2007-2010	46,0%	27,0%	19,4%	7,6%
2008-2011	47,2%	30,3%	13,7%	8,8%
2009-2012	53,8%	20,4%	18,7%	7,2%
2010-2013	48,0%	31,5%	12,3%	8,2%
2011-2014	49,6%	24,8%	17,4%	8,2%
2012-2015	48,8%	25,1%	14,3%	11,8%
2013-2016	47,4%	26,8%	15,9%	9,9%
Totaal	48,4%	27,0%	16,1%	8,5%

Tabel 22: Aantal jaren in inkomensklasse (25-64 jaar, Eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC).

5.3 LEVENSLLOOPGEBEURTENISSEN

In een laatste stap bekijken we welke levensloopgebeurtenissen samenhangen met opwaartse of neerwaartse mobiliteit. In navolging van de literatuur ter zake focussen we op twee soorten gebeurtenissen: economische en demografische (Bane & Ellwood, 1986; Jenkins & Rigg, 2001). In dit luik bekijken we volgende economische gebeurtenissen:

- Aantal tewerkgestelde individuen op actieve leeftijd (18-64) binnen het huishouden.
- Veranderingen in arbeidsinkomen: daling of stijgen van 5% ten opzichte van het voorgaande jaar.

Daarnaast bekijken we ook volgende demografische gebeurtenissen:

- Veranderingen in het aantal afhankelijke kinderen
- Veranderingen in het type huishouden met focus op eenoudergezinnen

In Tabel 23 brengen we het profiel van dalers, stijgers en blijvers in beeld voor de groep armen, de lage middenklasse en de kernmiddenklasse. Om een maximum aantal observaties te verkrijgen nemen we hierbij alle jaren samen en beperken we ons niet enkel tot de huishoudens die vier jaren gevolgd werden. Ook huishoudens die drie jaar data opleveren worden meegenomen in deze beschrijving. Zoals hierboven reeds beschreven dienen huishoudens minstens drie jaar in het panel aanwezig te zijn om deel te kunnen uitmaken van de selectie. We verliezen immers al de informatie uit het laatste jaar doordat inkomens bevestigd worden van het jaar voorafgaand aan het interview. Daarnaast moet een huishouden minstens twee jaar aanwezig zijn om een transitie doorgemaakt te kunnen hebben. Beide criteria zorgen er dus voor dat we bij deze bespreking en de multivariate schattingen die volgen dus enkel kunnen werken met huishoudens die minstens drie jaar in het panel zitten.

Tabel 23 geeft een overzicht van de eigenschappen van huishoudens en de referentiepersonen die een stijging of daling meemaakten in de periode 2009-2016 en dit telkens bekeken vanuit de startpositie in jaar t en stijgend, dalend of in dezelfde positie in jaar $t+1$. Om de resultaten van de tabel te interpreteren vergelijken we de rijpercentages van een specifieke variabele met de totaalpercentages. We bekijken achtereenvolgens de kenmerken van gezinnen en de levensloopgebeurtenissen.

Bij huishoudens die in jaar t in armoede leefden en in jaar t+1 opklommen naar de lage middenklasse zien we dat de alleenstaande ouders ondervertegenwoordigd zijn: slechts 29% van deze huishoudens klom op in tegenstelling tot 36% van de gezinnen. Er zijn wel opvallende verschillen met de lage middenklasse. Alleenstaande ouders die tot de lage middenklasse behoren blijven meer dan andere gezinstypes zitten. Een vijfde daalt af naar de armoede terwijl een vijfde opklimt naar de kernmiddenklasse. Referentiepersonen met een laag opleidingsniveau doen het beduidend minder goed en zien we minder vaak opstijgen naar een hogere inkomensklasse in de observatieperiode. Waar meer dan vier op tien van de referentiepersonen met een hoog opleidingsniveau vanuit armoede opklimt naar de lage middenklasse lukt dit slechts voor één op drie van de referentiepersonen met geen of weinig scholing. Ook hier zien we een gelijkaardig beeld los van de positie in jaar t. Een hogere opleiding leidt in alle posities tot een grotere kans op klimmen dan dalen. Een kwart van de huurders die in jaar t tot de lage middenklasse behoren zakken in jaar t af naar de groep armen. Bij de eigenaars zien we dat 40% opklimt naar de kernmiddenklasse. Omgekeerd zien we dat 72% van de huurders die in jaar t in armoede leven ook in t+1 arm blijven; bij de eigenaars is dat ongeveer de helft. Referentiepersonen die voltijds of deeltijds tewerkgesteld zijn, tenslotte, zijn oververtegenwoordigd bij de stijgers. Daarentegen zien we dat werkloze referentiepersonen sterk oververtegenwoordigd zijn bij de dalers. Het hebben van een job hangt sterk samen met het al dan niet naar boven schuiven in de inkomensklassen.

Wanneer we de levensloopgebeurtenissen onder de loep nemen, dan zien we vooreerst dat een verandering in het aantal afhankelijke kinderen in het huishouden op het eerste zicht weinig opvallende verschillen in de opwaartse of neerwaartse mobiliteit met zich meebrengt. De mobiliteit is het grootst in de lage middenklasse: een bijkomend kind of een kind dat het huis verlaat zorgt voor meer dan de helft van de gezinnen voor een verandering van de inkomensklasse. Een kind dat het huis verlaat zorgt voornamelijk voor een stijging naar de kernmiddenklasse: een daling van de kosten (en dus een verandering in de equivalentieschaal) leidt tot opwaartse mobiliteit. Toch zien we dat dit voor bijna een kwart van de gezinnen tot een daling tot de armoede leidt. Een kind kan immers ook een extra inkomstenbron betekenen (e.g. kinderbijslag, studentenwerk). Dat zien we eveneens wanneer we kijken naar het al dan niet worden van een alleenstaande ouder. In vergelijking met koppels, hebben alleenstaande ouders een kleinere kans tot opwaartse sociale mobiliteit. Opvallend is wel dat er een andere gezinsdynamiek lijkt te spelen tussen de gezinnen in armoede en de gezinnen uit de lage middenklasse. Een gezin uit de lage middenklasse dat een alleenstaande ouder wordt heeft een kleinere kans om af te zakken naar de armoede dan een alleenstaande ouder die een partner heeft gevonden. Dat hangt samen met het inkomen dat de partner al dan niet met zich meebrengt en het wegvallen van een aantal sociale voordelen voor alleenstaande ouders waardoor het gezin er op basis van het equivalent netto beschikbare gezinsinkomen er niet op vooruit (of zelfs op achteruit) gaat.

Veranderingen in tewerkstellingspatronen op gezinsniveau hangen zowel in de groep armen als in de lage middenklasse samen met mobiliteit. Niet onverwacht leidt een stijging van het inkomen uit arbeid op gezinsniveau met minstens 5% tot een grote kans op opwaartse mobiliteit, een daling tot neerwaartse mobiliteit. Zes op de tien gezinnen in de lage middenklasse waar het aantal werkende volwassenen toeneemt (een eenverdienersgezin wordt een tweeverdienersgezin, bijvoorbeeld) stijgt naar de kernmiddenklasse. Wanneer het omgekeerde gebeurt, dan daalt een kwart van de gezinnen in de lage middenklasse af naar de groep armen. Veranderingen in het aantal werkende volwassenen leidt tot verschillende scenario's, wat erop wijst dat er onderliggende verschillende dynamieken spelen. Zo zien we dat mensen die een jaar later nog steeds in een huishouden wonen waar niemand werkt minder vaak opklimmen, onafhankelijk van hun startpositie. Bij gezinnen met meer volwassenen aan het werk zien we eveneens dat deze oververtegenwoordigd zijn bij de stijgers. Zijn er minder mensen aan de slag dan merken we dat die gezinnen meer vertegenwoordigd zijn bij de dalers wanneer de startpositie de lage middenklasse of kernmiddenklasse is.

	STARTPOSITIE: ARMOEDE			STARTPOSITIE: LAGE MIDDENKLASSE				STARTPOSITIE: KERNMIDDENKLASSE			
	=	+	N	-	=	+	N	-	=	+	N
KENMERKEN	%	%		%	%	%		%	%	%	
HUISHOUDTYPE											
ALLEENSTAANDE < 65 JAAR OF KOPPEL BEIDEN < 65 JAAR, ZONDER KINDEREN	67,6	32,4	878	22,5	52,4	25,1	829	15,5	63,9	20,6	1735
ANDER TYPE HH ZONDER KINDEREN	50,1	49,9	414	13,9	40,0	46,1	472	14,4	55,9	29,7	1156
ALLEENSTAANDE OUDER MET MINSTENS 1 KIND	70,8	29,2	240	20,5	61,3	18,2	215	25,6	65,0	9,4	206
KOPPEL MET MINSTENS 1 KIND	64,6	35,4	316	17,0	47,1	35,9	425	12,1	70,3	17,6	1389
ANDER TYPE HH MET MINSTENS 1 KIND	67,2	32,8	352	20,5	39,1	40,3	321	18,7	68,8	12,6	573
TOTAAL	64,2	35,9	2203	19,2	47,8	32,9	2267	15,1	64,4	20,5	5074
OPLEIDINGSNIVEAU VAN DE REFERENTIEPERSOON											
LAAG	69,3	30,7	910	23,6	51,0	25,4	763	20,5	64,7	14,8	1195
MIDDEL	61,0	39,0	782	17,6	48,7	33,7	961	15,6	66,7	17,7	2129
HOOG	56,1	43,9	395	14,0	42,0	44,0	479	10,2	61,7	28,1	1687
TOTAAL	63,7	36,3	2088	18,9	48,1	33,1	2203	15,0	64,6	20,5	5011
HUISBEZIT											
EIGENAAR	51,2	48,8	706	15,0	45,7	39,3	1156	12,9	64,7	22,4	3312
HUURDER	72,0	28,0	1261	26,1	49,5	24,4	879	22,4	63,2	14,4	1237
TOTAAL	64,6	35,4	2021	19,7	47,4	32,9	2075	15,5	64,3	20,2	4610
TEWERKSTELLING											
VOLTIJDS TEWERKGESTELD	41,9	58,2	542	14,3	41,2	44,6	1021	10,7	67,1	22,2	3624
DEELTIJDS TEWERKGESTELD	51,8	48,2	260	15,1	50,7	34,2	352	18,2	61,4	20,3	699
WERKLOOS	79,3	20,7	675	34,9	48,8	16,2	362	46,0	44,6	9,5	223
INACTIEF	72,1	27,9	706	21,1	59,2	19,8	523	28,3	59,1	12,6	509
TOTAAL	64,4	35,6	2183	19,3	48,0	32,7	2258	15,1	64,5	20,4	5056
LEVENSLIJP GEBEURTENISSEN											
VERANDERING IN AANTAL AFHANKELIJKE KINDEREN (< 25 JR)											
ZELFDE AANTAL	63,8	36,2	1942	19,3	48,8	31,9	2025	14,8	64,5	20,8	4542
MEER KINDEREN IN HET HH	64,3	35,7	129	15,3	45,3	39,2	158	18,5	65,5	16	303
MINDER KINDEREN IN HET HH	69,2	30,8	132	23,7	30,2	46,2	85	16,8	62,2	21	228
TOTAAL	64,2	35,9	2203	19,2	47,8	32,9	2267	15,1	64,4	20,5	5074
TRANSITIES VAN/NAAR ALLEENSTAANDE OUDERS											
GEEN ALLEENSTAANDE OUDER	63,4	36,6	1922	19,0	46,1	34,9	2010	14,5	64,5	21,0	4820
BLIJFT ALLEENSTAANDE OUDER	71,3	28,7	222	21,1	61	17,9	201	25,0	64,8	10,2	188
NIET LANGER ALLEENSTAANDE OUDER	60,1	39,9	41	23,3	63,7	13,0	42	29,7	56,5	13,7	47
WORDT EEN ALLEENSTAANDE OUDER	64,6	35,4	18	11,3	65,3	23,5	14	31,1	67,1	1,9	19
TOTAAL	64,1	35,9	2203	19,2	47,8	32,9	2267	15,1	64,4	20,5	5074
VERANDERINGEN IN TEWERKSTELLING (HH)											
ZELFDE AANTAL VOLWASSENEN AAN HET WERK	47,5	52,5	598	14,8	48,3	36,9	1179	12,0	68,1	19,9	3852
MINDER VOLWASSENEN AAN HET WERK	50,0	50,0	228	24,1	29,5	46,5	259	20,0	54	26,1	458
MEER VOLWASSENEN AAN HET WERK	41,8	58,2	64	10,4	28,0	61,6	118	16,1	52,7	31,2	367
NOG STEEDS EEN WERKLOOS HH	78,0	22,1	1142	26,8	59,6	13,6	602	42,3	50,7	7,0	300
NIET LANGER EEN WERKLOOS HH	57,9	42,1	171	23,5	42,7	33,7	108	27,9	55,2	16,9	98
TOTAAL	64,1	35,9	2203	19,2	47,8	32,9	2267	15,1	64,4	20,5	5074

VERANDERINGEN IN INKOMEN UIT ARBEID (HH)

GEEN VERANDERING	62,6	37,4	88	10,1	67,3	22,6	261	7,3	81,4	11,3	1141
GEEN INKOMEN UIT ARBEID	78,1	21,9	964	26,1	60,7	13,3	507	37,4	55,0	7,6	214
STIJGING IN INKOMEN UIT ARBEID	30,1	69,9	592	4,3	33,9	61,7	874	3,5	59,7	36,8	2163
DALING IN INKOMEN UIT ARBEID	81,3	18,7	322	41,9	47,6	10,5	525	34,3	59,9	5,8	1495
TOTAAL	63,5	36,5	1968	19,2	47,6	33,2	2172	15,0	64,5	20,5	5023

Tabel 23: Transitie naar levensloopgebeurtenissen, 25-64 (2009-2016, o.b.v. eigen berekeningen EU-SILC)

SAMENVATTING

- De lage middenklasse is voor mensen op actieve leeftijd de *meest* mobiele klasse. Voor gepensioneerden is de lage middenklasse de *minst* mobiele klasse.
- Veranderingen in tewerkstellingspatronen op gezinsniveau hangen zowel in de groep armen als in de lage middenklasse samen met mobiliteit.
- Huurders, werklozen, laaggeschoolden, alleenstaanden en alleenstaande ouders hebben minder kans op opwaartse mobiliteit.
- Gezinsveranderingen kunnen zowel tot opwaartse als neerwaartse mobiliteit leiden; een toename van de tewerkstelling of een stijging van het arbeidsinkomen zijn bepalende gebeurtenissen om op te klimmen.

6 CONCLUSIE

Zijn de lage middenklassers échte middenklassers of bijna-armen? Dat is de vraag die voorlag in deze studie die we uitvoerden op vraag van Decenniumdoelen en Denktank Minerva. Het antwoord is, zoals zo vaak in de echte wereld, genuanceerd. Onze voornaamste bevinding is dat leeftijd de belangrijkste breuklijn is. Hoewel de omvang van de lage middenklasse stabiel is gebleven in de voorbije dertig jaar, bestaat deze groep vandaag veel meer dan vroeger uit gepensioneerden. Maar de levensstandaard, de subjectieve onzekerheid en de sociale mobiliteit van deze groep verschilt sterk van die van de mensen op actieve leeftijd die ook tot de lage middenklasse behoren. Onder de definitie van de lage middenklasse gaan dus twee realiteiten schuil.

De eerste realiteit is dat het aandeel ouderen in de lage middenklasse is gestegen van 20% in 1985 tot 32% vandaag. Geen andere inkomensklasse heeft zo'n groot aandeel ouderen. Die ouderen zijn echter vaker dan vroeger eigenaar van hun woning, en ze hebben die woning bijna altijd al afbetaald. Ook de objectieve levensstandaard van de ouderen in de lage middenklasse steeg sterk in de voorbije dertig jaar. In 1985 gaf 74% van de gepensioneerden in de lage middenklasse aan zich geen jaarlijkse vakantie te kunnen veroorloven, vandaag is dat 39%. Het subjectief gevoel van onzekerheid bleef ongeveer stabiel: ongeveer 20% gaf en geeft aan de eindjes niet aan elkaar te kunnen knopen. Tegelijkertijd geeft de cohorte-analyse aan dat jongere mensen in de lage middenklasse een grotere kans hebben dan ouderen om aan te geven dat ze moeilijk rondkomen. Voor het gros van de ouderen, ten slotte, is de lage middenklasse ook het eindstation. Ze belanden er op basis van de hoogte van hun gezinsinkomen (dat voornamelijk uit pensioeninkomen bestaat) relatief ten opzichte van alle andere inkomens die gegeneerd worden in België. Ze zakken echter niet verder door in de armoede. 75% van de ouderen die in 2013 tot de lage middenklasse behoorden maakten er in 2016 nog steeds deel van uit; 14% steeg naar de kernmiddenklasse en slechts 10% werd arm.

De realiteit voor mensen op actieve leeftijd (25-64 jaar) in de lage middenklasse is minder rooskleurig. Niet alleen zijn ze minder vaak eigenaar van hun woning, in de lage middenklasse is de meerderheid van de eigenaars op actieve leeftijd ook nog aan het afbetalen. Hoewel het aandeel werkenden in de lage middenklasse is gestegen, groeiden de lonen van de lage middenklasse trager dan die van de hogere inkomensgroepen. In termen van koopkracht is wie vandaag in de lage middenklasse zit en werkt er individueel niet zo veel op vooruitgegaan. Het gevolg is dat actieven in de lage middenklasse meer dan vroeger aangeven dat ze niet rond kunnen komen, en zien we in de laatste tien jaar een stijging van het aantal mensen dat aangeeft zich geen vakantie te kunnen veroorloven. Bovendien is de lage middenklasse voor deze mensen veelal een tussenstation in plaats van een eindstation. De sociale mobiliteit is er veel groter dan voor de gepensioneerden. 21% zakt door naar de armoede terwijl 34% zich opwerkt. Voor mensen op actieve leeftijd hangen vooral veranderingen in de tewerkstellingspatronen samen met een groter risico op armoede: minder mensen aan het werk in het gezin of een daling in het arbeidskomen gaan samen met een vergrote kans op neerwaartse mobiliteit. Bovendien speelt ook het overheidsoptreden hier een belangrijke rol. Vervangingsinkomens spelen een belangrijke rol in het handhaven van de lage middenklasse. In vergelijking met 1985 valt vandaag echter een groter aandeel uit de lage middenklasse richting armoede na de overheidsherverdeling. Het gaat hier in het bijzonder om gezinnen die voornamelijk moeten rondkomen van arbeidsinkomens (en eventueel kinderbijslag).

Maar, en dat is belangrijk, de lage middenklasse is niet zomaar gelijk te stellen met armoede. Mensen in armoede hebben minder vaak werk, een lagere levensstandaard, ervaren meer subjectieve onzekerheid en kenden in de voorbije tien jaar een duidelijke stijging van de materiële deprivatie. En vooral: wie eenmaal in armoede belandt, raakt daar nog moeilijk uit. Meer dan de helft van de mensen die in armoede belandt, blijft daar minstens drie jaar hangen. Aangezien de lage middenklasse voor een belangrijk deel van de mensen op actieve leeftijd een draaideur is richting armoede, is dat zorgwekkend. Bovendien is de impact van de overheidsherverdeling op de groep armen afgenomen in de voorbije dertig jaar. In 1985 bleef ongeveer 28% van de armen op basis van hun

marktinkomen ook arm na overheidsherverdeling; in 2016 was dat opgelopen tot bijna de helft. Aan te stippen hierbij is dat voor nieuwkomers in onze samenleving het traject vaak in armoede begint.

En dus: veel gepensioneerden in de lage middenklasse zijn echte middenklassers; een belangrijk aandeel van de actieven in de lage middenklasse kunnen beter geclassificeerd worden als bijna-armen. Maar vooral is het ook een groep met een eigen dynamiek die zowel onderzoeks- als beleidsaandacht verdient.

Leuven, december 2018

7 REFERENTIES

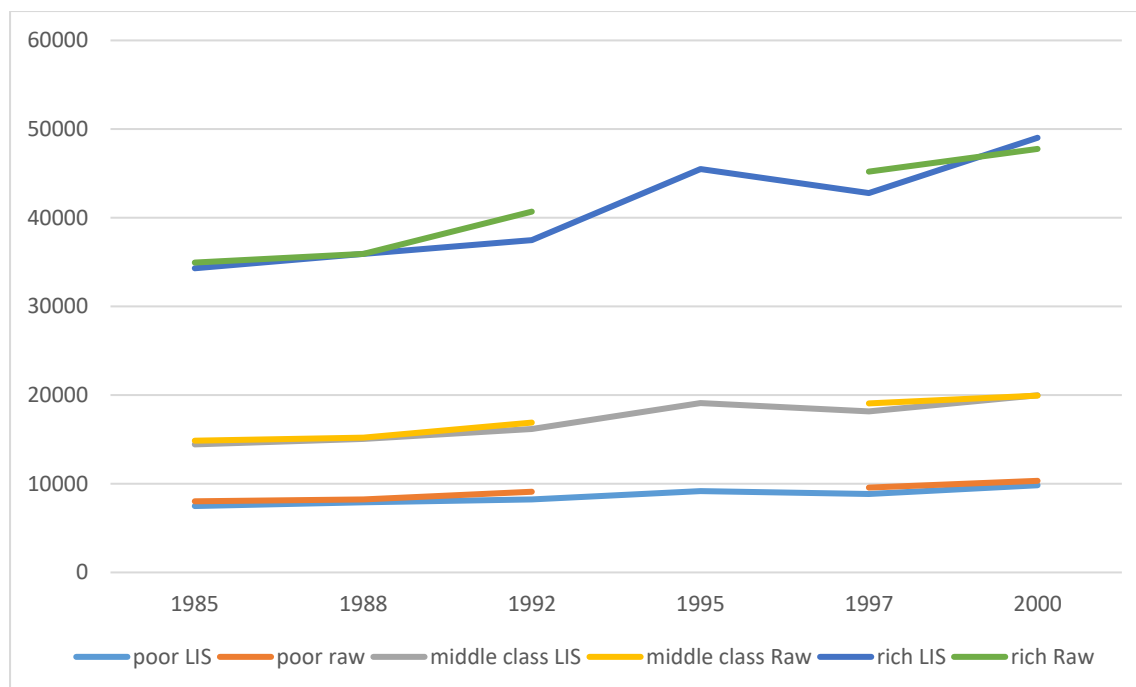
- Atkinson, A., & Brandolini, A. (2013). On the identification of the Middle Class. In J. C. Gornick & M. Jäntti (Eds.), *Income Inequality. Economic Disparities and the Middle Class in Affluent Countries* (pp. 77-100). Stanford, California: Stanford University Press.
- Bane, M. J., & Ellwood, D. T. (1986). Slipping into and out of Poverty: The Dynamics of Spells. *Journal of Human Resources*, 21(1), 1-23.
- Becker, H. A. (1991). Aspecten van generaties en cohorten: een overzicht van het onderzoeksprogramma. In *Sociologische Gids* (Vol. 38, pp. 212-226). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bormans, Y., & Abraham, F. (2018). De impact van supersterbedrijven op de inkomensverdeling. Relatief verlies, absolute winst voor werknemers. Opgehaald van <https://feb.kuleuven.be/VIVES/publications/briefings/Briefings/2018/briefing-201805-impactsupersterbedrijvenopinkomensverdeling>
- Cantillon, B., & Buysse, L. (2016). *De Staat van de Welvaartsstaat*. Leuven: Acco.
- Chauvel, L. (2013). Welfare Regimes, Cohorts and the Middle Classes. In J. C. Gornick & M. Jäntti (Eds.), *Income Inequality. Economic Disparities and the Middle Class in Affluent Countries*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Coene, J. (2018). Armoede en sociale uitsluiting ontcijferd. In J. Coene, P. Raeymaeckers, B. Hubeau, T. Goedemé, R. Remmen, & A. Van Haarlem (Eds.), *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2018* (pp. 377-485). Leuven: Acco
- Corluy, V., & Vandenbroucke, F. (2013). Individual employment, household employment and risk of poverty in the EU. A decomposition analysis. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Decoster, A., Dedobbeleer, K. en Maes, S. (2017), Using fiscal data to estimate the evolution of top income shares in Belgium from 1990 to 2013, Discussion Paper Series DPS 17.18, Department of Economics, Leuven.
- Decoster, A., Goedemé, T., Penne, T., Vandellanoot, D., Vanheukelom, T., & Verbist, G. (2018). 25 jaar herverdeling en adequaatheid van minimuminkomens in België. . In J. Coene, P. Raeymaeckers, B. Hubeau, T. Goedemé, R. Remmen, & A. Van Haarlem (Eds.), *Armoede en Sociale Uitsluiting. Jaarboek 2018*. Leuven: Acco.
- ECHP Working Group. (1999). ECHP Data Quality. https://circabc.europa.eu/webdav/CircaBC/ESTAT/dss/Library/DSS%20meetings/meeting_1999_06/doc1.3 en.doc
- Englert, M., Luyten, S., Mazina, D., & Missinne, S. (2017). *Welzijnsbarometer samenvatting: Brussels armoederapport 2017*. Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad.
- Erikson, R., & Goldthorpe, J. (1992). *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Clarendon.
- Eurostat (2001). *Imputation of income in the ECHP*, DOC: PAN 164/2001-12, European Commission.
- Eurostat. (2005). *The continuity of indicators during the transition between ECHP and EU-SILC*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Eurostat. (2007). *Comparative EU Statistics on Income and Living Conditions: Issues and Challenges*. Proceedings of the EU-SILC conference (Helsinki, 6-8 November 2006). https://circabc.europa.eu/webdav/CircaBC/ESTAT/eusilc/Library/7_publications/SILC.pdf

- Eurostat. (2017). Glossarium: Internationale standaardclassificatie van het onderwijs (ISCED). Statistics Explained [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:International_standard_classification_of_education_\(ISCED\)/nl](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:International_standard_classification_of_education_(ISCED)/nl)
- Goldthorpe, J. H., & McKnight, A. (2006). The economic basis of social class. In S. L. Morgan, D. B. Grusky, & G. S. Fields (Eds.), *Mobility and Inequality: Frontiers of Research in Sociology and Economics*. Stanford: Stanford University Press.
- Gornick, J. C., & Jäntti, M. (2013). *Income Inequality. Economic Disparities and the Middle Class in Affluent Countries*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Grabka, M., & Frick, J. (2008). The Shrinking German Middle Class - Sings of Long-Term Polarization in Disposable Income? . *DIW Berlin Weekly Report*, 4(4), 145-169.
- Hagenaars, A. J. M., & Zaidi, M. A. (1994). *Poverty Statistics in the late 1980s: Research based on micro data*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Hesse, H. (1963). *Steppenwolf* (19th ed.). New York: Henry Holt and Company.
- Heylen, K. (2016). *Woonsubsidies in Vlaanderen. Verdelingsanalyse voor 2013*. Leuven: Steunpunt Wonen. Opgehaald vanuit: https://steunpuntwonen.be/Documenten_2012-2015/Onderzoek_Werkpakketten/WP7_Woonsubsidies_in_Vlaanderen.-Verdelingsanalyse-2013.pdf
- Horemans, J., Pintelon, O., & Vandenbroucke, P. (2011). *Inkomens en inkomensverdeling op basis van Belgische enquêtegegevens: 1985-2007*. UA/Berichten, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleecq. http://www.centreforsocialpolicy.eu/sites/default/files/D%202011%206104%2002_augustus%202011.pdf
- Jenkins, S. P., & Rigg, J. A. (2001). *The Dynamics of Poverty in Britain*. Opgehaald van Essex: <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130314011914/http://research.dwp.gov.uk/asd/asd5/rrep157.pdf>
- Kuypers, S. (2018) *Two sides of the same coin? An investigation into the joint distribution of income and wealth and its applications to the analysis of poverty, inequality and redistribution*, Antwerpen, Universiteit Antwerpen, Faculteit Sociale Wetenschappen, Departement Sociologie, 182 p.
- Kuypers, S. & Marx, I. (2016) *Social concertation and middle-class stability in Belgium*, In: Vaughan-Whitehead, D., *Europe's disappearing middle class? Evidence from the world of work*, Edward Elgar Publishing.
- Kuypers, S., & Marx, I. (2017). *De verdeling van de vermogens in België: een actualisering*. UA/Berichten, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleecq. http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be/sites/default/files/D%202017%206104%2001_juni2017.pdf
- Lafleur, J.-M., Marfouk, A., & Fadil, N. (2018). *Migratie in België in 21 vragen en antwoorden*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Marx, I. & Verbist, G. (2018). *Belgium, a poster child for inclusive growth?* In: Nolan, B., *Inequality and inclusive growth in rich countries : shared challenges and contrasting fortunes*, Oxford: Oxford University Press.
- Newman, K., & Chen, V. T. (2007). *The Missing Class: Portraits of the Near Poor in America*. Boston: Beacon Press.
- Pina, A., Corluy, V., & Verbist, G. (2015). *Improving the Labour Market Integration of Immigrants in Belgium*. Economics Department Working Papers No. 1195, Paris: OECD Publishing.
- Pressman, S. (2007). *The Decline of the Middle Class: An International Perspective*. *Journal of Economic Issues*, 41, 181-200.
- Pressman, S. (2015). *Defining and Measuring the Middle Class.* : <https://www.aier.org/sites/default/files/Files/Documents/Standard/WP007-Middle%20Class.pdf>
- Proost, D., Van Dam, R., & Van den Bosch, K. (1996). *Valideringsstudie van twee Belgische inkomenssurveys*. UA/Berichten, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleecq.

- Ravaillon, M. (2010). The Developing World's Bulging (but Vulnerable) Middle Class. *World Development*, 38(4), 445-454.
- Salverda, W., Nolan, B., Checchi, D., Marx, I., McKnight, A., György Tóth, I., & Van De Werfhorst, H. (2014). *Changing Inequalities in Rich Countries. Analytical and Comparative Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Statbel. (2013). Quality report Belgian SILC2012. Opehaald van: <https://statbel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/Huishoudens/10.7%20Inkomen%20en%20leven%20omstandigheden/10.7.1%20Armoederisico/Plus/NL/BE-QualityReport%20SILC2012.pdf>
- Statbel. (2015). Quality Report Belgian Silc 2014. Opgehaald vanuit Brussel: https://statbel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/Huishoudens/10.7%20Inkomen%20en%20leven%20omstandigheden/10.7.1%20Armoederisico/Plus/FR/BE_FR_QualityReport_SILC2014.pdf
- Storms, B., Penne, T., Vandelannoote, D., & Van Thielen, L. (2015). Referentiebudgetten als benchmark voor het beoordelen van de doeltreffendheid van de minimuminkomensbescherming. Hoe evolueerden inkomens en noodzakelijke uitgaven in de periode 2008-2013. *Belgisch Tijdschrift Sociale zekerheid*, 497-515.
- Studiedienst van de Vlaamse Regering. (2016). Toenemende gezinsverduunning: niet alleen een Vlaams fenomeen. Opgehaald vanuit Brussel: <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/toenemende-gezinsverduunning-niet-alleen-een-vlaams-probleem>
- Studiedienst van de Vlaamse Regering. (2017). Vlaamse Armoedemonitor 2017. Opgehaald vanuit Brussel: <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaamse-armoedemonitor>
- Timmerman, C., Lodewyckx, I., Vanheule, D., & Wets, J. (2004). *Wanneer wordt vreemd, vreemd? De vreemde in beeldvorming, registratie en beleid*. Leuven: Acco.
- Van Hoorebeeck, B., Van den Bosch, K., Van Dam, R., & Cantillon, B. (2003). Sociale indicatoren en ECHP-data. Is de armoede nu hoog maar dalend of laag maar stijgend? UA/Berichten, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck. <http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be/index.php?q=node/1490>
- Vaughan-Whitehead, D., Vazquez-Alvarez, R., & Maitre, N. (2016). Chapter 1. Is the world of work behind middle class erosion? . In D. Vaughan-Whitehead (Ed.), *Europe's Disappearing Middle Class? Evidence from the World of Work*. Geneva: International Labour Office.
- Vermeulen, P. (2014). How fat is the top tail of the wealth distribution? Brussels: European Central Bank. Opgehaald vanuit Brussels: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1692.pdf>

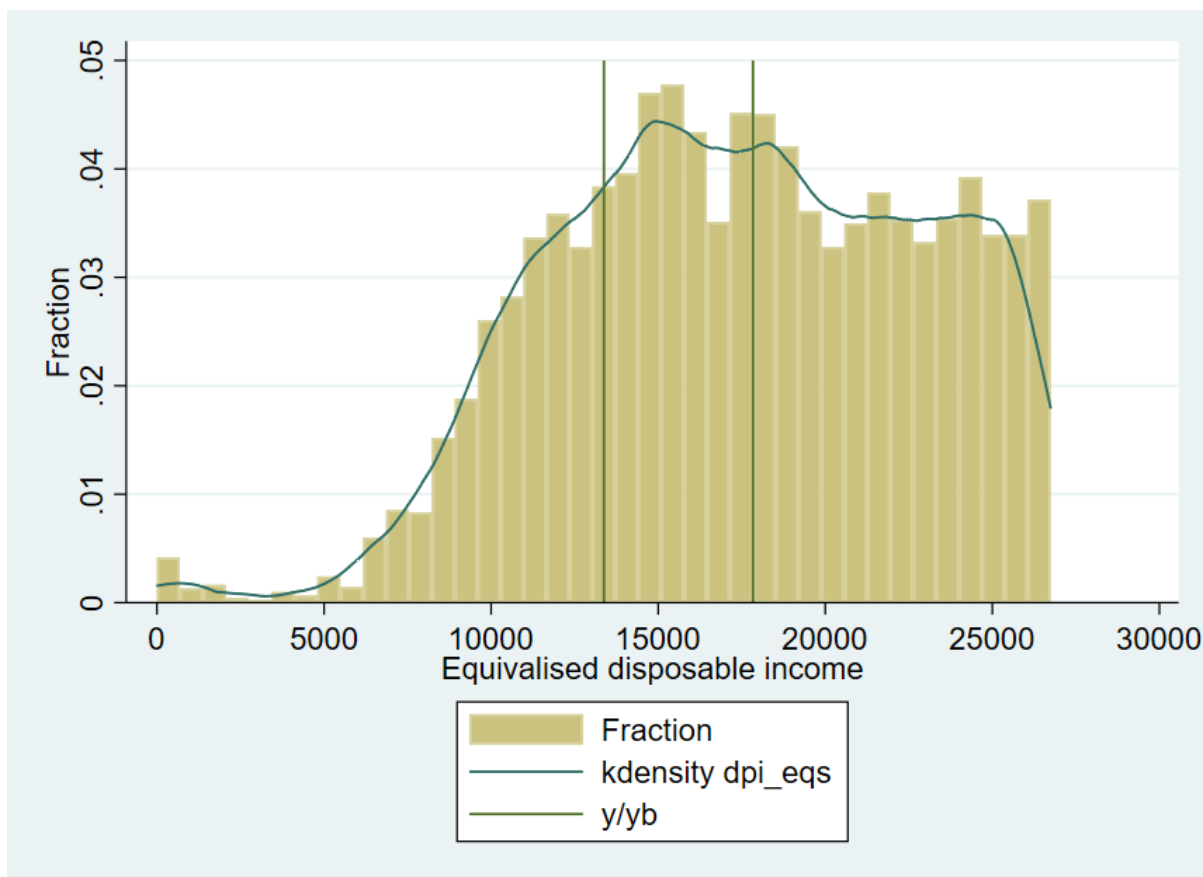
8 BIJLAGEN

8.1 SENSITIVITEITSANALYSE

In deze grafiek vergelijken we de harmonisatie van de inkomens die we in dit rapport hebben toegepast met het resultaat van de harmonisatieprocedure zoals die wordt toegepast in de Luxemburg Income Study database. De lijnen stellen de evolutie van de mediane netto equivalent beschikbare gezinsinkomens voor bij de groep armen, de kernmiddenklasse en de rijken, telkens voor onze harmonisatie ('Raw') en voor de LIS databank.

8.2 GEDETAILLEERDE VERDELING VAN DRIE INKOMENSKLASSEN

Berekeningen op basis van EU-SILC 2016. Grafiek toont histogram met inkomensfracties van het netto equivalent beschikbaar inkomen voor de armen, lage middenklasse en kernmiddenklasse. De verticale lijnen weerspiegelen telkens de grens van de inkomensklasse.

8.3 VOLLEDIGE TABELLEN VAN DE INKOMENSGROEPEN

8.3.1 Inkomensgroepen naar omvang

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ARM	9,8%	9,5%	10,2%	12,6%	12,5%	12,6%	13,4%	14,7%	15,1%	14,7%	14,6%	14,5%	15,3%	15,3%	15,1%	15,5%	14,9%	15,5%	15,9
[95%CI]	[9,3- 10,2]	[8,9- 10,1]	[9,6- 11,0]	[11,9- 13,3]	[11,4- 13,5]	[11,6- 13,7]	[12,2- 14,7]	[14,1- 15,3]	[14,5- 15,8]	[14,1- 15,4]	[13,9- 15,2]	[13,9- 15,2]	[14,7- 16,0]	[14,6- 16,0]	[14,3- 15,8]	[14,7- 16,2]	[14,2- 15,6]	[14,8- 16,2]	[15,2- 16,6]
LMKL	20,5%	20,5%	19,9%	17,9%	20,1%	17,7%	17,9%	18,2%	17,8%	17,4%	18,0%	17,4%	18,2%	18,0%	17,2%	18,0%	18,0%	18,3%	18,1
[95%CI]	[19,9- 21,1]	[19,6- 21,4]	[19,0- 20,8]	[17,1- 18,8]	[18,8- 21,4]	[16,5- 19,0]	[16,6- 19,3]	[17,6- 18,9]	[17,1- 18,4]	[16,8- 18,1]	[17,3- 18,7]	[16,7- 18,1]	[17,5- 19,0]	[17,3- 18,8]	[16,6- 18,0]	[17,3- 18,7]	[17,3- 18,7]	[17,6- 19,1]	[17,4- 18,8]
KMKL	38,4%	36,6%	38,2%	36,8%	35,9%	37,0%	36,1%	33,4%	33,4%	33,4%	34,1%	34,0%	33,4%	32,9%	33,6%	32,2%	33,1%	31,6%	32,8
[95%CI]	[37,7- 39,1]	[35,6- 37,5]	[37,2- 39,2]	[35,8- 37,8]	[34,4- 37,4]	[35,4- 38,6]	[34,4- 37,9]	[32,6- 34,2]	[32,6- 34,2]	[32,6- 34,3]	[33,2- 34,9]	[33,1- 34,9]	[32,5- 34,2]	[32,1- 33,8]	[32,8- 34,5]	[31,4- 33,1]	[32,2- 33,9]	[30,7- 32,4]	[31,9- 33,7]
HMKL	28,0%	29,9%	28,2%	27,6%	26,6%	27,4%	27,5%	28,3%	28,6%	29,2%	28,8%	28,7%	27,9%	28,7%	29,5%	29,8%	29,3%	29,8%	28,7
[95%CI]	[27,4- 28,7]	[29,0- 30,8]	[27,2- 29,1]	[26,7- 28,5]	[25,2- 28,0]	[25,9- 28,8]	[26,0- 29,0]	[27,5- 29,1]	[27,8- 29,4]	[28,4- 30,0]	[28,0- 29,6]	[27,9- 29,5]	[27,1- 28,8]	[27,9- 29,6]	[28,7- 30,3]	[29,0- 30,7]	[28,5- 30,1]	[28,9- 30,6]	[27,9- 29,6]
RIJK	3,3%	3,6%	3,5%	5,1%	5,0%	5,3%	5,2%	5,4%	5,1%	5,3%	4,5%	5,4%	5,2%	5,0%	4,6%	4,5	4,8%	4,8%	4,5
[95%CI]	[3,1- 3,6]	[3,2- 4,0]	[3,1- 3,9]	[4,6- 5,7]	[4,4- 5,7]	[4,6- 6,1]	[4,5- 5,9]	[5,0- 5,8]	[4,8- 5,5]	[4,9- 5,7]	[4,2- 4,9]	[5,0- 5,8]	[4,8- 5,6]	[4,6- 5,4]	[4,2- 4,9]	[4,1- 4,9]	[4,4- 5,1]	[4,5- 5,2]	[4,1- 4,9]

8.3.2 Inkomensgroepen naar opleidingsniveau (+25-jarigen)

	1985	1985	1985	1988	1988	1988	1992	1992	1992	1997	1997	1997	1998	1998	1998
	Laag	Midden	Hoog	L	M	H	L	M	H	L	M	H	L	M	H
ARM	79,9%	14,0%	6,1%	85,1%	10,2%	4,7%	81,9%	14,8%	3,4%	77,3%	16,8%	6,0%	64,8%	25,4%	9,8%
[95%CI]	77,0-82,5	12,0-16,3	4,4-8,5	81,3-88,1	7,6-13,5	3,1-7,2	78,1-85,1	11,7-18,5	2,2-5,0	74,0-80,3	14,1-19,8	4,4-8,0	59,4-69,9	20,8-30,5	6,9-13,7
LMKL	81,3%	14,5%	4,2%	77,8%	14,6%	7,5%	75,7%	17,8%	6,5%	72,6%	20,0%	7,3%	60,7%	31,0%	8,4%
[95%CI]	79,6-82,9	13,1-16,0	3,5-5,1	74,0-81,2	12,6-16,9	4,7-11,9	73,0-78,3	15,5-20,3	5,2-8,0	69,8-75,3	17,7-22,6	5,9-9,1	56,4-64,8	27,1-35,2	6,5-10,7
KMKL	63,1%	24,3%	12,6%	62,2%	22,6%	15,2%	55,6%	27,3%	17,1%	48,2%	30,7%	21,2%	34,9%	37,8%	27,3%
[95%CI]	61,6-64,6	23,0-25,6	11,7-13,6	60,2-64,2	20,9-24,4	13,8-16,8	53,5-57,7	25,5-29,2	15,5-18,8	46,0-50,3	28,7-32,7	19,5-22,9	31,9-38,0	34,7-41,0	24,5-30,3
HMKL	40,7%	28,7%	30,7%	35,8%	28,2%	36,0%	28,5%	30,3%	41,2%	26,8%	31,0%	42,2%	19,1%	29,4%	51,5%
[95%CI]	39,0-42,4	27,1-30,2	29,1-32,3	33,7-38,0	26,3-30,2	33,8-38,2	26,3-30,7	28,2-32,5	38,9-43,6	24,8-28,9	28,9-33,2	39,9-44,6	16,2-22,3	26,2-32,9	47,8-55,2
RIJK	29,4%	27,8%	42,8%	27,9%	29,1%	43,0%	20,7%	23,7%	55,6%	24,7%	25,1%	50,1%	9,7%	32,2%	58,1%
[95%CI]	25,5-33,9	23,8-32,2	38,2-47,5	22,9-33,4	23,5-35,5	37,1-49,1	15,9-26,3	18,9-29,2	49,4-61,7	18,7-31,9	20,7-30,2	44,1-56,1	6,2-14,8	25,4-39,9	50,4-65,4

	1999	1999	1999	2000	2000	2000	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007
	L	M	H	L	M	H	L	M	H	L	M	H	L	M	H
ARM	62,4%	29,4%	8,2%	64,8%	26,6%	8,7%	54,5%	31,5%	14,1%	50,1%	34,6%	15,3%	58,5%	28,2%	13,2%
[95%CI]	56,9-67,6	24,6-34,6	5,5-12,1	58,7-70,3	21,4-32,5	5,9-12,6	51,4-57,4	28,7-34,3	12,2-16,3	47,1-53,2	31,8-37,5	13,3-17,6	55,5-61,5	25,6-31,1	11,3-15,4
LMKL	63,9%	28,8%	7,2%	56,8%	33,1%	10,1%	50,6%	35,0%	14,4%	47,1%	38,3%	14,6%	54,5%	32,2%	13,3%
[95%CI]	59,4-68,2	24,8-33,3	5,4-9,7	51,7-61,8	28,5-38,0	7,2-13,9	48,0-53,1	32,6-37,5	12,8-16,3	44,4-49,8	35,8-40,9	12,8-16,6	51,9-57,2	29,8-34,7	11,6-15,1
KMKL	38,3%	36,5%	25,2%	37,9%	36,4%	25,6%	33,0%	39,5%	27,6%	28,1%	41,8%	30,1%	34,8%	37,8%	27,4%
[95%CI]	35,0-41,7	33,2-39,9	22,4-28,3	34,2-41,9	32,9-40,1	22,5-29,0	31,2-34,8	37,7-41,3	25,9-29,2	26,4-29,8	40,0-43,7	28,4-31,8	33,0-36,6	36,0-39,6	25,7-29,2
HMKL	19,8%	31,0%	49,2%	18,4%	29,4%	52,2%	13,9%	32,6%	53,5%	14,7%	34,0%	51,3%	16,3%	33,2%	50,5%
[95%CI]	17,0-23,0	27,6-34,5	45,5-52,9	15,5-21,7	25,8-33,3	48,1-56,2	12,6-15,3	30,8-34,5	51,5-55,4	13,4-16,1	32,2-35,9	49,3-53,2	14,9-17,8	31,4-35,1	48,6-52,5
RIJK	10,8%	33,6%	55,6%	9,8%	24,8%	65,4%	6,5%	18,6%	74,9%	4,8%	18,7%	76,5%	6,5%	21,0%	72,5%
[95%CI]	7,2-15,8	25,7-42,5	47,1-63,9	6,4-14,8	18,9-31,8	57,9-72,2	4,6-9,0	15,5-22,2	71,0-78,4	3,2-7,0	15,6-22,2	72,7-79,9	4,7-8,9	17,7-24,8	68,5-76,1
	2008	2008	2008	2009	2009	2009	2010	2010	2010	2011	2011	2011	2012	2012	2012
	L	M	H	L	M	H	L	M	H	L	M	H	L	M	H
ARM	63,8%	23,0%	13,2%	61,0%	25,8%	13,1%	55,9%	28,2%	15,8%	54,3%	27,4%	18,2%	54,5%	26,7%	18,8%
[95%CI]	60,9-66,6	20,6-25,5	11,2-15,4	58,1-63,8	23,3-28,5	11,3-15,2	52,9-58,9	25,6-31,0	13,8-18,1	51,2-57,4	24,9-30,2	15,8-20,9	51,0-58,0	23,9-29,6	15,7-22,3
LMKL	58,3%	29,9%	11,8%	58,7%	29,3%	12,1%	51,1%	34,5%	14,5%	53,7%	32,5%	13,8%	52,2%	32,6%	15,1%
[95%CI]	55,7-60,9	27,6-32,4	10,2-13,5	56,1-61,2	26,9-31,7	10,5-13,8	48,4-53,8	32,0-37,0	12,7-16,5	51,0-56,3	30,1-35,0	12,1-15,7	49,6-54,9	30,2-35,2	13,3-17,2
KMKL	37,6%	35,0%	27,4%	35,6%	38,2%	26,2%	31,3%	40,0%	28,6%	29,5%	40,1%	30,4%	30,9%	39,0%	30,1%
[95%CI]	35,8-39,5	33,3-36,8	25,7-29,1	33,8-37,4	36,4-40,1	24,6-27,9	29,6-33,1	38,2-42,0	26,9-30,4	27,8-31,3	38,2-42,0	28,7-32,2	29,1-32,6	37,2-40,9	28,4-31,8
HMKL	19,2%	30,4%	50,5%	17,1%	31,6%	51,3%	13,4%	32,6%	54,0%	13,8%	31,6%	54,6%	11,3%	32,2%	56,5%
[95%CI]	17,7-20,7	28,6-32,2	48,5-52,4	15,7-18,6	29,9-33,5	49,4-53,2	12,1-14,8	30,8-34,5	52,0-56,0	12,4-15,3	29,7-33,5	52,6-56,6	10,1-12,6	30,4-34,1	54,5-58,4
RIJK	8,9%	20,1%	71,0%	5,3%	19,0%	75,7%	6,1%	18,5%	75,4%	4,6%	16,3%	79,1%	3,1%	19,8%	77,1%
[95%CI]	6,6-12,0	16,6-24,1	66,5-75,0	3,7-7,5	15,8-22,7	71,8-79,3	4,3-8,7	15,1-22,4	71,2-79,2	2,9-7,1	13,2-19,9	75,2-82,6	1,9-5,0	16,3-23,8	73,0-80,8

	2013	2013	2013	2014	2014	2014	2015	2015	2015	2016	2016	2016
	L	M	H	L	M	H	L	M	H	L	M	H
ARM	52,1%	30,0%	17,9%	47,5%	33,9%	18,7%	49,8%	32,6%	17,6%	50,7%	32,6%	16,7%
[95%CI]	48,8-55,5	27,1-33,0	15,5-20,6	44,4-50,6	30,9-36,9	16,4-21,2	46,8-52,9	29,8-35,5	15,4-20,0	47,7-53,7	29,9-35,5	14,6-19,0
LMKL	52,8%	33,0%	14,2%	48,3%	35,5%	16,2%	47,9%	35,0%	17,1%	48,0%	35,6%	16,4%
[95%CI]	50,1-55,4	30,6-35,6	12,5-16,1	45,7-50,8	33,1-38,0	14,5-18,2	45,3-50,4	32,6-37,5	15,3-19,1	45,4-50,6	33,1-38,2	14,6-18,3
KMKL	30,1%	39,0%	30,9%	26,3%	41,4%	32,3%	28,2%	39,7%	32,1%	26,5%	38,9%	34,6%
[95%CI]	28,3-31,9	37,1-40,9	29,2-32,7	24,6-28,0	39,6-43,3	30,6-34,1	26,4-30,0	37,8-41,6	30,3-34,0	24,8-28,3	37,0-40,8	32,8-36,5
HMKL	9,8%	31,8%	58,4%	9,3%	32,5%	58,2%	9,0%	30,5%	60,4%	9,7%	29,8%	60,4%
[95%CI]	8,7-11,1	30,0-33,7	56,4-60,3	8,2-10,5	30,7-34,4	56,3-60,1	7,9-10,3	28,7-32,5	58,4-62,4	8,5-11,1	27,9-31,8	58,4-62,5
RIJK	6,3%	14,2%	79,5%	4,4%	14,8%	80,8%	5,0%	16,9%	78,1%	3,5%	16,0%	80,6%
[95%CI]	4,4-9,1	11,2-17,9	75,3-83,0	2,9-6,5	11,9-18,3	77,1-84,1	3,4-7,5	13,6-20,7	74,0-81,7	1,9-6,1	12,4-20,3	76,0-84,5

8.3.3 Prevalentie opleidingsniveau (+25- jarigen)

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
LAAG	60,6%	57,4%	52,8%	48,7%	37,9%	38,9%	38,1%	31,5%	28,5%	33,8%	37,8%	35,8%	31,9%	31,6%	30,7%	29,9%	26,8%	28,1%	28,0%
[95%CI]	59,7-61,5	56,1-58,7	51,5-54,1	47,4-50,0	36,1-39,8	37,0-40,9	36,0-40,2	30,5-32,5	27,5-29,5	32,8-34,9	36,7-38,8	34,8-36,9	30,9-33,0	30,5-32,7	29,7-31,7	28,8-30,9	25,9-27,8	27,1-29,1	27,0-29,0
MIDDEN	22,8%	22,0%	24,9%	26,8%	32,3%	32,5%	31,9%	34,3%	36,4%	33,2%	30,3%	31,9%	33,9%	33,1%	33,1%	33,2%	35,2%	33,8%	33,6%
[95%CI]	22,0-23,6	21,0-23,1	23,8-26,1	25,7-28,0	30,5-34,1	30,7-34,5	29,9-34,0	33,3-35,3	35,4-37,5	32,2-34,2	29,3-31,3	30,9-32,9	32,9-35,0	32,1-34,2	32,1-34,2	32,1-34,2	34,1-36,2	32,8-34,9	32,6-34,7
HOOG	16,6%	20,6%	22,3%	24,5%	29,8%	28,6%	30,0%	34,2%	35,0%	33,0%	32,0%	32,3%	34,1%	35,3%	36,2%	37,0%	38,0%	38,1%	38,4%
[95%CI]	16,0-17,4	19,4-21,8	21,2-23,4	23,4-25,6	28,1-31,6	26,8-30,4	28,1-32,0	33,2-35,2	34,0-36,1	32,0-34,0	31,0-33,0	31,3-33,3	33,1-35,2	34,3-36,4	35,1-37,3	35,9-38,0	36,9-39,0	37,0-39,2	37,3-39,5

8.3.4 Inkomensgroepen naar leeftijd

	1985	1985	1985	1988	1988	1988	1992	1992	1992	1997	1997	1997	1998	1998	1998
	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65
ARM	27,4%	52,5%	20,1%	24,5%	52,8%	22,6%	24,3%	51,8%	23,9%	21,1%	51,7%	27,2%	21,0%	48,0%	30,9%
[95%CI]	25,4-29,6	50,0-54,9	18,0-22,4	21,8-27,5	49,5-56,1	19,9-25,6	21,3-27,6	48,2-55,4	21,0-27,1	18,8-23,7	48,7-54,7	24,5-30,0	17,6-24,8	43,6-52,6	27,1-35,1
LMKL	26,5%	53,9%	19,6%	25,5%	52,3%	22,1%	23,4%	52,7%	23,9%	21,2%	51,6%	27,3%	23,2%	48,2%	28,5%
[95%CI]	25,1-27,9	52,2-55,5	18,2-21,1	23,6-27,6	49,9-54,8	19,6-24,8	21,3-25,7	50,1-55,3	21,6-26,3	19,3-23,2	49,1-54,1	25,0-29,6	20,4-26,3	44,6-51,9	25,4-32,0
KMKL	24,0%	63,4%	12,6%	24,4%	63,6%	12,0%	25,3%	63,2%	11,5%	23,3%	63,5%	13,2%	24,9%	61,1%	14,0%
[95%CI]	23,0-25,0	62,2-64,5	11,7-13,6	23,1-25,7	62,1-65,2	10,9-13,2	23,9-26,7	61,6-64,8	10,4-12,7	21,9-24,7	61,8-65,1	12,1-14,4	22,8-27,1	58,6-63,5	12,3-15,9
HMKL	23,1%	69,6%	7,2%	22,9%	70,1%	7,0%	21,3%	70,9%	7,8%	18,6%	72,1%	9,3%	20,5%	70,8%	8,7%
[95%CI]	22,0-24,3	68,3-70,9	6,5-8,1	21,5-24,4	68,4-71,6	6,2-8,0	19,9-22,9	69,2-72,6	6,8-8,9	17,2-20,1	70,3-73,7	8,3-10,5	18,3-22,9	68,0-73,4	7,1-10,6
RIJK	16,1%	75,3%	8,7%	15,8%	71,3%	12,9%	14,7%	78,3%	7,1%	13,1%	73,8%	13,1%	15,0%	71,7%	13,3%
[95%CI]	13,4-19,1	71,6-78,6	6,5-11,5	12,2-20,2	65,8-76,3	9,1-17,9	11,4-18,6	73,3-82,5	4,4-11,3	10,1-16,9	68,1-78,8	8,9-19,0	11,5-19,4	65,9-76,8	9,5-18,3
	1999	1999	1999	2000	2000	2000	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007
	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65
ARM	17,9%	48,7%	33,4%	19,4%	46,9%	33,6%	22,5%	52,1%	25,4%	24,0%	51,7%	24,3%	24,7%	52,1%	23,2%
[95%CI]	14,8-21,5	44,1-53,3	29,2-37,8	15,8-23,7	41,9-52,0	29,2-38,4	20,7-24,3	49,9-54,4	23,4-27,5	22,2-25,9	49,5-53,9	22,4-26,4	22,7-26,7	49,7-54,4	21,3-25,3
LMKL	24,7%	47,3%	28,0%	19,8%	50,8%	29,4%	20,2%	49,5%	30,4%	21,1%	52,4%	26,6%	19,6%	50,5%	29,8%
[95%CI]	21,6-28,2	43,5-51,1	24,8-31,5	17,0-23,0	46,7-55,0	25,8-33,2	18,7-21,8	47,4-51,5	28,4-32,3	19,5-22,7	50,3-54,4	24,7-28,5	18,0-21,4	48,4-52,7	27,9-31,9
KMKL	24,8%	59,5%	15,7%	26,0%	56,4%	17,6%	22,7%	63,3%	13,9%	22,7%	62,4%	14,9%	22,5%	62,5%	15,0%
[95%CI]	22,6-27,1	56,8-62,2	13,7-17,9	23,5-28,6	53,3-59,4	15,3-20,2	21,6-24,0	61,9-64,7	12,9-15,0	21,6-23,9	61,0-63,8	13,8-16,0	21,2-23,8	61,0-63,9	14,0-16,2
HMKL	20,3%	69,4%	10,3%	21,6%	71,3%	7,1%	21,0%	72,4%	6,6%	20,2%	71,9%	7,9%	19,7%	72,8%	7,5%
[95%CI]	18,1-22,7	66,6-72,1	8,4-12,5	19,2-24,2	68,4-74,0	5,6-9,0	19,8-22,3	71,0-73,8	5,8-7,5	19,0-21,5	70,4-73,3	7,1-8,8	18,4-21,0	71,4-74,3	6,7-8,4
RIJK	13,8%	71,4%	14,8%	19,9%	69,3%	10,7%	18,3%	76,2%	5,5%	14,2%	79,0%	6,8%	19,0%	76,1%	4,9%
[95%CI]	10,3-18,2	65,2-76,9	10,8-20,0	15,3-25,5	63,1-75,0	7,4-15,4	15,5-21,5	72,8-79,3	4,0-7,4	12,0-16,8	76,0-81,7	5,1-8,9	16,4-21,8	73,0-79,0	3,6-6,7

	2008	2008	2008	2009	2009	2009	2010	2010	2010	2011	2011	2011	2012	2012	2012
	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65
ARM	24,0%	52,3%	23,8%	26,3%	52,1%	21,6%	25,6%	53,0%	21,4%	23,8%	55,3%	20,9%	24,0%	55,6%	20,5%
[95%CI]	22,0-26,0	49,9-54,6	21,8-25,9	24,3-28,4	49,8-54,4	19,7-23,5	23,6-27,7	50,6-55,4	19,6-23,4	21,8-26,0	52,8-57,7	19,0-22,9	21,9-26,1	52,9-58,2	18,6-22,5
LMKL	22,8%	49,2%	28,1%	18,8%	50,9%	30,3%	19,8%	50,2%	30,0%	20,0%	50,0%	30,0%	20,9%	49,1%	30,0%
[95%CI]	21,0-24,7	47,0-51,4	26,1-30,1	17,1-20,6	48,6-53,1	28,3-32,4	18,2-21,6	48,0-52,4	27,9-32,1	18,3-21,8	47,8-52,3	27,9-32,1	19,2-22,7	46,9-51,3	28,0-32,0
KMKL	22,1%	63,3%	14,6%	22,2%	62,8%	15,0%	21,4%	63,0%	15,5%	22,2%	61,3%	16,5%	21,8%	61,1%	17,1%
[95%CI]	20,9-23,4	61,8-64,8	13,5-15,7	21,0-23,5	61,3-64,2	14,0-16,1	20,2-22,7	61,5-64,5	14,4-16,7	21,0-23,5	59,7-62,8	15,4-17,7	20,6-23,1	59,6-62,6	16,0-18,3
HMKL	18,2%	73,7%	8,1%	18,9%	73,4%	7,7%	19,5%	73,1%	7,4%	19,5%	73,0%	7,5%	19,4%	72,6%	8,1%
[95%CI]	17,0-19,5	72,3-75,1	7,2-9,0	17,7-20,1	72,0-74,8	6,9-8,6	18,3-20,8	71,6-74,5	6,6-8,3	18,3-20,9	71,5-74,4	6,7-8,4	18,1-20,6	71,1-74,0	7,2-9,0
RIJK	14,1%	79,7%	6,2%	19,1%	73,1%	7,7%	16,5%	78,6%	4,8%	18,5%	75,6%	5,8%	17,0%	76,1%	6,8%
[95%CI]	11,7-17,0	76,4-82,6	4,6-8,3	16,5-22,1	69,9-76,2	6,1-9,8	13,9-19,5	75,5-81,5	3,6-6,5	15,7-21,7	72,2-78,8	4,3-7,9	14,3-20,2	72,7-79,3	5,2-9,0

	2013	2013	2013	2014	2014	2014	2015	2015	2015	2016	2016	2016
	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65	<18	18-65	>65
ARM	25,4%	57,1%	17,6%	25,5%	57,1%	17,5%	23,5%	58,3%	18,2%	24,0%	57,3%	18,7%
[95%CI]	23,3-27,6	54,5-59,6	15,8-19,5	23,6-27,5	54,7-59,4	15,7-19,4	21,6-25,6	55,9-60,6	16,4-20,1	22,1-26,0	55,0-59,6	16,9-20,6
LMKL	20,4%	48,7%	30,9%	20,4%	49,6%	30,0%	18,9%	47,3%	33,8%	20,1%	48,1%	31,8%
[95%CI]	18,7-22,2	46,5-50,9	28,9-32,9	18,8-22,1	47,4-51,7	28,1-32,1	17,3-20,7	45,2-49,5	31,7-35,9	18,4-22,0	45,9-50,4	29,7-33,9
KMKL	21,1%	60,7%	18,3%	21,6%	59,8%	18,7%	19,6%	60,1%	20,3%	19,7%	59,6%	20,8%
[95%CI]	19,9-22,4	59,1-62,2	17,1-19,5	20,4-22,9	58,2-61,3	17,5-19,9	18,4-20,9	58,5-61,7	19,0-21,6	18,5-20,9	58,0-61,1	19,5-22,1
HMKL	19,2%	72,7%	8,1%	19,5%	71,7%	8,9%	21,9%	69,4%	8,7%	20,4%	70,1%	9,5%
[95%CI]	18,0-20,5	71,2-74,1	7,2-9,0	18,2-20,8	70,2-73,1	8,0-9,8	20,6-23,3	67,8-70,9	7,9-9,7	19,0-21,8	68,5-71,7	8,5-10,5
RIJK	15,3%	76,9%	7,9%	15,3%	76,6%	8,1%	12,3%	81,2%	6,5%	16,2%	77,3%	6,5%
[95%CI]	12,4-18,6	73,2-80,2	6,0-10,3	12,9-18,2	73,3-79,6	6,3-10,3	10,1-15,0	78,2-83,9	4,9-8,4	13,4-19,5	73,7-80,6	4,8-8,7

8.3.5 Prevalentie leeftijdsgroepen

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<18	24,3%	23,9%	23,3%	20,8%	22,4%	22,1%	22,5%	21,5%	21,5%	21,3%	21,0%	21,1%	21,0%	21,1%	21,0%	20,8%	21,0%	20,4%	20,5%
[95%CI]	23,7- 25,0	23,1- 24,7	22,5- 24,2	20,0- 21,7	21,2- 23,7	20,8- 23,4	21,1- 23,9	20,8- 22,2	20,8- 22,2	20,6- 22,0	20,3- 21,8	20,4- 21,8	20,3- 21,7	20,4- 21,9	20,3- 21,8	20,1- 21,5	20,3- 21,7	19,7- 21,1	19,8- 21,2
18-65	62,5%	62,5%	62,6%	62,8%	60,0%	59,3%	58,9%	62,4%	62,6%	62,6%	62,9%	62,7%	62,8%	62,4%	62,3%	62,3%	61,8%	61,3%	61,0%
[95%CI]	61,8- 63,2	61,5- 63,5	61,6- 63,7	61,7- 63,8	58,5- 61,5	57,7- 60,9	57,1- 60,6	61,6- 63,2	61,7- 63,4	61,7- 63,5	62,0- 63,8	61,9- 63,6	61,9- 63,7	61,5- 63,3	61,4- 63,2	61,4- 63,2	61,0- 62,7	60,4- 62,1	60,1- 61,9
65+	13,2%	13,6%	14,0%	16,4%	17,6%	18,6%	18,6%	16,1%	16,0%	16,1%	16,1%	16,2%	16,2%	16,5%	16,7%	16,9%	17,2%	18,3%	18,5%
[95%CI]	12,6- 13,7	12,8- 14,5	13,3- 14,8	15,6- 17,3	16,4- 18,8	17,3- 19,9	17,3- 20,1	15,4- 16,8	15,3- 16,6	15,4- 16,8	15,4- 16,8	15,5- 16,8	15,6- 16,9	15,8- 17,2	16,0- 17,4	16,2- 17,6	16,5- 17,8	17,6- 19,1	17,8- 19,3

8.3.6 Inkomensgroepen naar het al dan niet hebben van een Belgische nationaliteit (+25-jarigen)

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ARM	92,3%	90,1%	86,2%	87,1%	91,8%	92,6%	95,7%	85,6%	83,7%	85,2%	79,3%	80,8%	77,6%	78,6%	77,0%	74,1%	74,2%	77,0%	76,9%
[95%CI]	90,8- 93,9	87,4- 92,7	83,0- 89,5	84,9- 89,3	88,9- 94,7	90,0- 95,2	93,9- 97,5	83,7- 87,5	81,6- 85,8	83,2- 87,3	76,9- 81,6	78,5- 83,1	75,1- 80,1	76,0- 81,3	74,0- 80,0	70,9- 77,3	71,4- 77,0	74,5- 79,6	74,3- 79,4
LMKL	92,0%	92,8%	92,3%	92,6%	92,0%	92,1%	91,9%	91,4%	90,3%	90,7%	87,3%	91,6%	89,4%	88,0%	90,8%	89,9%	88,1%	87,8%	88,6%
[95%CI]	90,9- 93,1	91,4- 94,3	90,6- 94,0	90,9- 94,2	89,7- 94,3	89,8- 94,4	88,1- 95,7	90,1- 92,7	88,9- 91,7	89,2- 92,1	85,6- 89,0	90,2- 93,0	87,8- 91,0	86,0- 90,1	89,3- 92,3	88,4- 91,5	86,5- 89,8	86,1- 89,5	86,9- 90,4
KMKL	94,8%	95,6%	94,9%	94,2%	95,6%	95,4%	98,4%	93,8%	94,6%	94,6%	92,9%	93,7%	93,6%	93,1%	92,6%	93,3%	92,1%	92,1%	92,5%
[95%CI]	94,0- 95,5	94,7- 96,5	93,9- 95,9	93,0- 95,4	94,4- 96,9	94,0- 96,8	97,6- 99,2	92,9- 94,7	93,7- 95,5	93,8- 95,4	92,0- 93,9	92,7- 94,6	92,6- 94,6	92,2- 94,1	91,6- 93,6	92,2- 94,4	91,0- 93,2	91,0- 93,3	91,6- 93,5
HMKL	96,2%	95,5%	96,2%	95,6%	96,6%	97,4%	98,1%	95,8%	96,0%	95,0%	94,5%	93,9%	94,6%	94,8%	94,8%	95,1%	94,1%	92,4%	92,9%
[95%CI]	95,5- 96,8	94,5- 96,5	95,3- 97,2	94,7- 96,5	95,5- 97,7	96,4- 98,4	97,1- 99,2	95,0- 96,6	95,2- 96,7	94,1- 96,0	93,5- 95,4	92,9- 94,9	93,7- 95,6	93,9- 95,7	94,0- 95,7	94,3- 96,0	93,2- 95,0	91,2- 93,6	91,8- 94,0
RIJK	95,3%	96,6%	91,7%	96,4%	91,0%	93,7%	96,1%	85,7%	87,0%	89,2%	86,3%	89,5%	88,6%	83,4%	82,1%	82,0%	82,2%	84,5%	83,9%
[95%CI]	93,4- 97,2	94,2- 98,9	87,5- 96,0	94,2- 98,6	87,0- 95,0	90,6- 96,8	93,4- 98,8	82,9- 88,5	84,3- 89,7	86,7- 91,7	83,1- 89,4	86,9- 92,1	86,0- 91,2	80,2- 86,7	78,5- 85,8	78,4- 85,7	78,9- 85,4	81,5- 87,5	80,5- 87,4

8.3.7 Prevalentie Belgische nationaliteit (+25- jarigen)

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BELG	94,4%	94,5%	93,8%	93,6%	94,4%	94,9%	96,6%	92,3%	92,2%	92,4%	90,1%	91,4%	90,5%	90,1%	90,2%	90,0%	89,0%	88,8%	89,2%
[95%CI]	94,0- 94,8	93,9- 95,1	93,1- 94,5	92,9- 94,2	93,6- 95,3	94,1- 95,7	95,8- 97,5	91,8- 92,8	91,7- 92,8	91,9- 93,0	89,5- 90,8	90,8- 92,0	89,9- 91,2	89,4- 90,8	89,5- 90,9	89,3- 90,7	88,3- 89,7	88,1- 89,6	88,5- 90,0

8.3.8 Inkomensgroepen naar geboorteland

	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007	2008	2008	2008	2009	2009	2009
	Local	EU	Other	Local	EU	Other	Local	EU	Other	Local	EU	Other	Local	EU	Other
ARM	77,2%	7,5%	15,4%	74,2%	9,4%	16,4%	73,7%	10,0%	16,3%	73,1%	8,4%	18,5%	68,6%	10,0%	21,4%
[95%CI]	[75,0-79,2]	[6,3-8,9]	[13,7-17,2]	[71,9- 76,4]	[8,1-10,9]	[14,5- 18,4]	[71,3- 76,0]	[8,5-11,7]	[14,4- 18,4]	[70,7- 75,4]	[7,0-9,9]	[16,5- 20,7]	[66,1- 71,0]	[8,6-11,6]	[19,3- 23,8]
LMKL	85,5%	6,7%	7,7%	85,7%	6,9%	7,4%	84,4%	7,7%	7,9%	83,3%	8,6%	8,1%	81,4%	7,9%	10,7%
[95%CI]	[83,9-87,0]	[5,7-7,9]	[6,7-8,9]	[84,0- 87,2]	[5,8-8,1]	[6,4-8,7]	[82,5- 86,0]	[6,5-9,1]	[6,7-9,4]	[81,3- 85,1]	[7,3-10,2]	[6,8-9,5]	[79,3- 83,3]	[6,7-9,3]	[9,1- 12,4]
KMKL	90,0%	5,5%	4,5%	90,8%	5,4%	3,8%	89,8%	5,8%	4,4%	89,2%	5,9%	4,9%	89,2%	6,2%	4,6%
[95%CI]	[88,9-90,9]	[4,8-6,4]	[3,9-5,3]	[89,7- 91,8]	[4,6-6,2]	[3,2-4,6]	[88,6- 91,0]	[5,1-6,7]	[3,5-5,4]	[88,1- 90,3]	[5,1-6,8]	[6,8-9,5]	[88,0- 90,3]	[5,4-7,1]	[3,8-5,4]
HMKL	93,4%	4,3%	2,3%	93,8%	4,3%	1,9%	93,2%	5,4%	1,4%	92,5%	5,5%	1,9%	91,9%	5,6%	2,5%
[95%CI]	[92,4-94,2]	[3,6-5,1]	[1,9-2,9]	[92,9- 94,6]	[3,6-5,1]	[1,4-2,4]	[92,2- 94,1]	[4,6-6,3]	[1,1-2,0]	[91,5- 93,5]	[4,7-6,5]	[1,5-2,5]	[90,8- 92,8]	[4,8-6,5]	[2,0-3,2]
RIJK	84,0%	10,6%	5,4%	84,5%	11,3%	4,3%	89,2%	8,6%	2,2%	84,8%	11,4%	3,8%	86,8%	8,9%	4,3%
[95%CI]	[80,8-86,8]	[8,4-13,1]	[3,7-7,9]	[81,4- 87,1]	[9,0-14,0]	[2,9-6,2]	[86,5- 91,4]	[6,7-11,0]	[1,3-3,8]	[81,3- 87,7]	[8,8-14,6]	[2,6-5,7]	[83,9- 89,2]	[7,0-11,4]	[2,9-6,3]

	2010	2010	2010	2011	2011	2011	2012	2012	2012	2013	2013	2013	2014	2014	2014
	Local	EU	Other	Local	EU	Other	Local	EU	Other	Local	EU	Other	Local	EU	Other
ARM	65,6%	11,1%	23,3%	64,7%	9,9%	25,4%	62,6%	10,0%	27,4%	66,0%	8,9%	25,1%	67,3%	9,9%	22,8%
[95%CI]	[62,9-68,2]	[9,5-13,0]	[21,0-25,7]	[62,0-67,4]	[8,3-11,7]	[23,0-28,0]	[59,4-65,6]	[8,2-12,1]	[24,6-30,4]	[62,9-68,9]	[7,5-10,6]	[22,3-28,1]	[64,5-70,0]	[8,3-11,8]	[20,5-25,3]
LMKL	81,2%	8,0%	10,8%	79,8%	8,5%	11,7%	83,8%	7,0%	9,3%	83,2%	7,7%	9,1%	82,5%	7,5%	10,0%
[95%CI]	[79,2-83,1]	[6,8-9,3]	[9,3-12,5]	[77,5-82,0]	[7,2-10,0]	[9,8-13,8]	[81,8-85,6]	[5,9-8,2]	[7,8-11,0]	[81,4-84,9]	[6,6-9,1]	[7,8-10,5]	[80,6-84,3]	[6,3-8,9]	[8,7-11,5]
KMKL	89,7%	6,4%	3,9%	88,5%	6,3%	5,2%	87,5%	6,7%	5,8%	88,7%	6,0%	5,3%	88,4%	6,2%	5,4%
[95%CI]	[88,6-90,7]	[5,6-7,4]	[3,3-4,6]	[87,3-89,6]	[5,5-7,2]	[4,5-6,1]	[86,2-88,7]	[5,8-7,6]	[5,0-6,8]	[87,4-89,8]	[5,1-7,0]	[4,5-6,3]	[87,2-89,5]	[5,4-7,2]	[4,6-6,2]
HMKL	91,8%	5,0%	3,3%	92,4%	4,6%	3,1%	91,8%	5,3%	2,9%	92,2%	4,8%	3,1%	92,7%	5,1%	2,2%
[95%CI]	[90,7-92,7]	[4,2-5,8]	[2,7-4,0]	[91,3-93,3]	[3,8-5,4]	[2,5-3,8]	[90,8-92,7]	[4,5-6,1]	[2,4-3,6]	[91,1-93,1]	[4,0-5,7]	[2,5-3,8]	[91,7-93,6]	[4,4-5,9]	[4,6-2,8]
RIJK	85,5%	9,6%	4,9%	81,6%	13,0%	5,4%	80,7%	14,6%	4,8%	81,7%	14,4%	3,9%	82,4%	12,9%	4,7%
[95%CI]	[82,5-88,1]	[7,5-12,1]	[3,4-7,0]	[78,2-84,6]	[10,5-16,0]	[3,7-7,7]	[76,8-84,0]	[11,7-18,0]	[3,1-7,3]	[78,0-85,0]	[11,5-17,9]	[2,5-6,1]	[79,0-85,3]	[10,4-15,9]	[3,2-6,8]

	2015	2015	2015	2016	2016	2016
	Local	EU	Other	Local	EU	Other
ARM	62,4%	10,0%	27,6%	63,4%	9,4%	27,2%
[95%CI]	[59,7-65,0]	[8,5-11,9]	[25,2-30,1]	[60,8-66,0]	[7,9-11,0]	[24,9-29,7]
LMKL	79,8%	8,7%	11,5%	80,6%	9,3%	10,0%
[95%CI]	[77,8-81,6]	[7,4-10,3]	[10,2-13,0]	[78,5-82,6]	[7,8-11,0]	[8,7-11,6]
KMKL	88,4%	6,2%	5,4%	88,1%	5,8%	6,1%
[95%CI]	[87,1-89,5]	[5,3-7,1]	[4,6-6,4]	[87,0-89,2]	[5,1-6,6]	[5,3-6,9]
HMKL	89,8%	7,2%	3,0%	91,4%	6,2%	2,4%
[95%CI]	[88,4-91,0]	[6,2-8,4]	[2,4-3,8]	[90,2-92,5]	[5,2-7,2]	[1,9-3,1]
RIJK	84,0%	12,3%	3,7%	82,5%	13,1%	4,4%
[95%CI]	[80,9-86,7]	[9,9-15,1]	[2,5-5,5]	[78,8-85,7]	[10,4-16,3]	[2,8-6,9]

8.3.9 Inkomensgroepen naar immigratiejaar

Gebaseerd op de EU-SILC 2017

	<10j	>10j	>20	>30	>40	>50
Arm	42,0%	27,9%	9,5%	7,9%	8,8%	3,9%
	[37,7-46,3]	[24,3-31,9]	[7,2-12,5]	[6,0-10,4]	[6,7-11,4]	[2,4-6,1]
Lage MKL	29,8%	29,8%	11,8%	9,5%	11,3%	7,8%
	[25,0-35,1]	[24,7-35,4]	[8,7-15,9]	[6,7-13,3]	[8,5-14,9]	[5,4-11,2]
Kern MKL	32,6%	21,2%	16,2%	7,4%	14,1%	8,5%
	[28,3-37,3]	[17,6-25,2]	[13,0-20,0]	[5,4-10,1]	[11,0-17,8]	[6,3-11,5]
Hoge MKL	38,9%	24,5%	12,0%	8,0%	8,2%	8,4%
	[32,6-45,7]	[19,6-30,1]	[8,6-16,5]	[5,0-12,5]	[5,3-12,4]	[5,5-12,8]
Rijk	31,7%	37,3%	15,1%	5,9%	7,5%	2,4%
	[23,3-41,5]	[28,4-47,2]	[9,2-23,7]	[2,5-13,4]	[3,5-15,2]	[0,7-8,1]
Prevalentie	36,1%	26,6%	12,3%	8,0%	10,5%	6,5%
	[33,7-38,6]	[24,5-28,9]	[10,8-14,0]	[6,8-9,5]	[9,1-12,0]	[5,3-7,8]

8.3.10 Inkomensgroepen naar huisvesting (gehele bevolking)

	1985	1985	1985	1988	1988	1988	1992	1992	1992	1997	1997	1997	1998	1998	1998
	Eigen- aar	Huren	Gratis/ Andere	E	H	G/A	E	H	G/A	E	H	G/A	E	H	G/A
ARM	50,0%	47,0%	3,0%	49,9%	47,1%	3,0%	48,8%	41,8%	9,4%	52,4%	43,0%	4,5%	49,7%	43,1%	7,2%
[95%CI]	47,6-52,4	44,6-49,4	2,3-3,9	46,6- 53,3	43,8-50,4	1,8-4,8	45,2- 52,4	38,3-45,4	7,0-12,5	49,4- 55,5	40,0-46,1	3,4-6,1	45,2- 54,1	38,7-47,6	5,2-10,0
LMKL	58,3%	40,1%	1,6%	60,3%	38,1%	1,6%	62,3%	35,9%	1,8%	65,6%	32,2%	2,2%	70,0%	28,2%	1,8%
[95%CI]	56,6-59,9	38,5-41,7	1,2-2,1	57,9- 62,7	35,7-40,4	1,1-2,3	59,5- 64,9	33,3-38,7	1,3-2,6	63,0- 68,0	29,8-34,7	1,6-3,2	66,7- 73,0	25,2-31,4	1,2-2,9
KMKL	68,5%	29,4%	2,1%	71,6%	26,0%	2,3%	72,0%	25,6%	2,4%	75,5%	22,2%	2,3%	81,6%	15,4%	2,9%
[95%CI]	67,3-69,6	28,3-30,5	1,8-2,5	70,1- 73,2	24,6-27,6	1,9-2,9	70,4- 73,5	24,1-27,2	1,9-2,9	73,8- 77,1	20,7-23,8	1,7-3,1	79,6- 83,5	13,7-17,3	2,1-4,0
HMKL	72,3%	26,1%	1,6%	75,1%	23,1%	1,8%	76,0%	22,5%	1,5%	81,6%	17,1%	1,3%	84,1%	14,0%	1,9%
[95%CI]	71,0-73,5	25,0-27,4	1,3-2,0	73,4- 76,7	21,5-24,8	1,3-2,4	74,1- 77,7	20,8-24,3	1,2-2,0	79,9- 83,2	15,5-18,7	1,0-1,8	81,9- 86,0	12,2-16,1	1,3-2,9
RIJK	68,4%	27,3%	4,3%	83,8%	15,2%	1,0%	80,6%	18,1%	1,3%	85,7%	12,8%	1,5%	87,7%	10,1%	2,2%
[95%CI]	64,6-72,0	23,9-31,0	3,0-6,2	79,3- 87,5	11,6-19,5	0,3-3,9	75,5- 84,8	14,0-23,2	0,5-3,2	81,9- 88,8	9,8-16,5	0,8-2,9	83,4- 91,0	7,2-14,0	1,0-5,1

	1999	1999	1999	2000	2000	2000	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007
	E	H	G/A	E	H	G/A	E	H	G/A	E	H	G/A	E	H	G/A
ARM	50,6%	45,0%	4,4%	57,6%	38,7%	3,7%	49,9%	47,5%	2,6%	47,9%	49,9%	2,2%	48,6%	49,2%	2,2%
[95%CI]	46,0-55,2	40,5-49,6	3,0-6,5	52,6-62,4	34,1-43,6	2,4-5,7	47,7-52,1	45,3-49,7	1,9-3,5	45,7-50,1	47,7-52,1	1,6-3,0	46,3-50,9	46,8-51,5	1,7-3,1
LMKL	68,7%	29,2%	2,2%	73,0%	22,2%	4,7%	65,7%	32,2%	2,1%	62,1%	36,2%	1,7%	64,4%	33,6%	2,0%
[95%CI]	65,0-72,1	25,8-32,8	1,4-3,4	69,3-76,4	19,2-25,7	3,2-7,0	63,7-67,6	30,3-34,1	1,6-2,8	60,0-64,0	34,3-38,3	1,2-2,4	62,3-66,4	31,6-35,6	1,4-2,9
KMKL	81,2%	15,8%	3,0%	81,7%	15,6%	2,7%	77,0%	21,0%	2,0%	77,1%	21,6%	1,3%	75,6%	23,2%	1,2%
[95%CI]	79,1-83,1	14,1-17,7	2,2-4,0	79,4-83,8	13,6-17,8	1,9-3,8	75,7-78,2	19,8-22,3	1,6-2,4	75,8-78,4	20,3-22,8	1,0-1,7	74,3-76,9	21,9-24,5	0,9-1,5
HMKL	86,8%	12,1%	1,1%	87,2%	12,7%	0,1%	84,9%	14,2%	0,8%	86,0%	13,1%	0,9%	85,0%	14,0%	1,0%
[95%CI]	84,8-88,6	10,3-14,1	0,7-1,8	85,0-89,1	10,8-14,9	0,0-0,3	83,7-86,1	13,1-15,4	0,6-1,2	84,9-87,1	12,0-14,2	0,6-1,2	83,7-86,2	12,8-15,3	0,7-1,3
RIJK	87,5%	10,3%	2,2%	93,0%	5,9%	1,1%	86,7%	11,8%	1,5%	83,5%	14,9%	1,5%	89,7%	9,7%	0,6%
[95%CI]	82,7-91,1	7,1-14,7	0,9-5,0	89,1-95,5	3,7-9,5	0,3-3,9	84,0-89,0	9,6-14,3	0,9-2,7	80,5-86,2	12,3-18,0	0,9-2,6	87,0-91,9	7,6-12,2	0,2-2,4

	2008	2008	2008	2009	2009	2009	2010	2010	2010	2011	2011	2011	2012	2012	2012
	E	H	G/A	E	H	G/A	E	H	G/A	E	H	G/A	E	H	G/A
ARM	46,1%	50,7%	3,2%	43,4%	54,1%	2,5%	40,5%	57,9%	1,7%	41,0%	57,4%	1,6%	37,3%	60,5%	2,2%
[95%CI]	43,8-48,5	48,3-53,1	2,4-4,3	41,1-45,7	51,8-56,4	1,9-3,4	38,2-42,8	55,5-60,2	1,2-2,4	38,6-43,4	55,0-59,8	1,2-2,3	34,9-39,9	57,9-63,0	1,5-3,2
LMKL	62,7%	35,5%	1,9%	60,8%	37,8%	1,3%	58,8%	39,4%	1,8%	58,4%	40,0%	1,6%	60,3%	38,0%	1,7%
[95%CI]	60,5-64,8	33,3-37,7	1,4-2,5	58,6-63,0	35,6-40,1	0,9-1,9	56,6-61,1	37,2-41,6	1,3-2,5	56,1-60,6	37,8-42,3	1,1-2,4	58,0-62,5	35,8-40,3	1,2-2,5
KMKL	76,0%	22,7%	1,2%	74,7%	23,9%	1,5%	78,3%	20,8%	1,0%	78,3%	20,6%	1,0%	77,1%	22,2%	0,7%
[95%CI]	74,7-77,4	21,4-24,1	0,9-1,6	73,2-76,1	22,5-25,3	1,2-1,9	76,8-79,6	19,4-22,2	0,7-1,3	77,0-79,7	19,3-22,0	0,8-1,4	75,7-78,5	20,9-23,6	0,4-1,0
HMKL	85,7%	13,3%	1,1%	85,9%	13,1%	1,0%	86,9%	11,7%	1,4%	88,0%	10,8%	1,2%	89,1%	9,5%	1,4%
[95%CI]	84,3-86,9	12,1-14,6	0,8-1,5	84,7-87,1	12,0-14,3	0,7-1,4	85,7-88,1	10,6-12,9	1,0-1,8	86,8-89,2	9,7-12,0	0,9-1,7	87,9-90,1	8,5-10,6	1,1-1,9
RIJK	89,3%	9,6%	1,1%	90,4%	9,4%	0,2%	89,0%	10,7%	0,3%	90,9%	8,0%	1,0%	91,5%	7,9%	0,5%
[95%CI]	86,2-91,7	7,3-12,5	0,5-2,7	87,6-92,6	7,2-12,2	0,0-0,7	86,3-91,2	8,5-13,4	0,1-1,0	88,3-93,0	6,1-10,5	0,5-2,1	88,7-93,7	5,8-10,8	0,2-1,3

	2013	2013	2013	2014	2014	2014	2015	2015	2015	2016	2016	2016
	E	H	G/A	E	H	G/A	E	H	G/A	E	H	G/A
ARM	37,9%	60,3%	1,8%	37,9%	60,3%	1,9%	34,7%	64,3%	1,0%	38,2%	59,1%	2,8%
[95%CI]	35,5-40,3	57,8-62,7	1,2-2,9	35,6-40,2	57,9-62,6	1,3-2,7	32,5-37,0	62,0-66,6	0,7-1,4	35,9-40,4	56,8-61,4	2,1-3,6
LMKL	56,8%	41,0%	2,2%	57,6%	39,8%	2,6%	63,1%	34,9%	2,0%	63,4%	35,1%	1,4%
[95%CI]	54,6-59,0	38,8-43,2	1,6-3,0	55,5-59,7	37,7-41,9	1,9-3,4	61,0-65,1	32,9-37,0	1,4-2,7	61,3-65,5	33,1-37,3	1,0-2,0
KMKL	77,8%	21,5%	0,7%	76,5%	22,7%	0,8%	76,1%	23,2%	0,7%	78,8%	19,8%	1,4%
[95%CI]	76,3-79,2	20,1-22,9	0,5-1,1	75,1-77,9	21,4-24,1	0,6-1,1	74,6-77,4	21,9-24,7	0,5-1,0	77,5-80,1	18,6-21,1	1,0-1,8
HMKL	89,6%	9,7%	0,6%	87,7%	11,3%	1,0%	87,6%	11,0%	1,4%	88,1%	11,0%	0,8%
[95%CI]	88,5-90,7	8,7-10,8	0,4-0,9	86,5-88,8	10,2-12,4	0,7-1,5	86,4-88,8	9,9-12,1	1,0-1,9	86,9-89,3	9,9-12,2	0,6-1,2
RIJK	91,4%	7,3%	1,3%	91,5%	8,2%	0,3%	88,4%	11,3%	0,4%	90,5%	8,8%	0,7%
[95%CI]	88,9-93,4	5,5-9,6	0,6-2,8	89,3-93,3	6,4-10,5	0,1-1,0	85,6-90,6	9,0-14,0	0,1-1,2	87,9-92,6	6,8-11,4	0,3-1,8

8.3.11 Prevalentie huisvesting (gehele bevolking)

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EIGENAAR	65,7%	68,7%	69,1%	73,0%	76,3%	77,0%	79,0%	73,7%	72,9%	73,2%	72,6%	71,8%	71,9%	72,4%	72,4%	72,0%	71,4%	71,3%	72,8%
[95%CI]	64,9- 66,4	67,7- 69,7	68,0- 70,2	72,0- 74,0	74,9- 77,5	75,6- 78,3	77,6- 80,4	73,0- 74,5	72,1- 73,7	72,4- 74,0	71,8- 73,5	70,9- 72,6	71,0- 72,8	71,6- 73,3	71,5- 73,3	71,1- 72,9	70,5- 72,2	70,5- 72,2	71,9- 73,6
HUREN	32,3%	29,2%	28,2%	24,7%	20,8%	20,5%	18,6%	24,5%	25,7%	25,4%	25,8%	26,8%	26,8%	26,3%	26,3%	26,8%	27,3%	27,5%	25,8%
[95%CI]	31,6- 33,0	28,3- 30,2	27,2- 29,2	23,8- 25,7	19,6- 22,1	19,3- 21,9	17,3- 19,9	23,8- 25,3	24,9- 26,5	24,6- 26,2	25,0- 26,6	26,0- 27,7	25,9- 27,6	25,4- 27,1	25,4- 27,2	26,0- 27,7	26,5- 28,2	26,7- 28,4	25,0- 26,7
GRATIS/ ANDERE	2,0%	2,0%	2,7%	2,3%	2,9%	2,5%	2,4%	1,7%	1,4%	1,4%	1,6%	1,4%	1,3%	1,3%	1,3%	1,2%	1,3%	1,2%	1,4%
[95%CI]	1,8-2,2	1,7-2,4	2,3-3,1	1,9-2,7	2,5-3,5	2,0-3,0	1,9-3,0	1,5-2,0	1,2-1,6	1,2-1,6	1,4-1,8	1,2-1,6	1,1-1,5	1,1-1,5	1,1-1,5	1,0-1,4	1,1-1,6	1,0-1,4	1,2-1,6

8.3.12 Inkomensgroepen naar huisvesting voor de actieve leeftijd

	1985	1985	1985	2005	2005	2005	2016	2016	2016
	Eigen- aar	Huren	Gratis/ Andere	E	H	G/A	E	H	G/A
ARM	50,7%	47,0%	2,3%	45,8%	51,4%	2,8%	32,2%	65,3%	2,5%
[95%CI]	47,2-54,3	43,4-50,5	1,4-3,6	42,5-49,1	48,1-54,8	1,8-4,2	29,1-35,5	62,0-68,5	1,7-3,6
LMKL	59,7%	38,6%	1,7%	64,2%	33,8%	2,0%	58,3%	40,7%	1,0%
[95%CI]	57,3-62,1	36,2-41,0	1,2-2,5	61,3-67,1	30,9-36,7	1,3-3,0	54,9-61,7	37,3-44,2	0,5-1,9
KMKL	69,4%	28,5%	2,0%	76,0%	22,0%	2,0%	74,5%	24,1%	1,4%
[95%CI]	67,9-70,9	27,1-30,0	1,6-2,5	74,2-77,7	20,3-23,7	1,5-2,7	72,5-76,4	22,2-26,1	1,0-2,1
HMKL	72,0%	26,6%	1,4%	82,8%	16,4%	0,8%	85,3%	13,9%	0,8%
[95%CI]	70,3-73,5	25,1-28,2	1,0-1,9	81,2-84,3	14,9-18,0	0,5-1,3	83,6-86,9	12,4-15,6	0,5-1,3
RIJK	67,1%	28,8%	4,1%	85,4%	13,5%	1,2%	88,6%	10,5%	0,9%
[95%CI]	62,4-71,5	24,6-33,4	2,6-6,5	82,0-88,2	10,7-16,7	0,5-2,7	85,1-91,4	7,8-13,9	0,3-2,4

8.3.13 Prevalentie huisvesting (25-64)

	1985	2005	2016
EIGENAAR	67,0%	73,8%	70,9%
[95%CI]	66,0-67,9	72,7-74,8	[70,0-72,1]
HUREN	31,2%	24,6%	27,8
[95%CI]	30,2-32,1	23,6-25,6	[26,7-29,0]
GRATIS/ ANDERE	1,9%	1,6%	1,3
[95%CI]	1,6-2,2	1,4-2,0	[1,0-1,6]

8.3.14 Inkomensgroepen naar huisvesting (65+)

	1985	1985	1985	2005	2005	2005	2016	2016	2016
	Eigen- aar	Huren	Gratis/ Andere	E	H	G/A	E	H	G/A
ARM	67,8%	26,9%	5,3%	70,6%	25,8%	3,6%	70,1%	26,5%	3,4%
[95%CI]	61,1-73,8	21,0-33,6	3,2-8,8	65,8-75,0	21,7-30,5	2,0-6,1	65,0-74,7	22,1-31,5	1,9-5,9
LMKL	59,0%	38,5%	2,5%	71,2%	25,9%	2,9%	70,6%	26,7%	2,8%
[95%CI]	54,7-63,1	34,4-42,8	1,5-4,2	67,3-74,8	22,4-29,7	1,8-4,7	66,9-74,0	23,4-30,3	1,8-4,3
KMKL	68,9%	28,6%	2,5%	82,6%	15,0%	2,3%	83,3%	14,3%	2,4%
[95%CI]	64,7-72,7	24,8-32,7	1,5-4,4	79,2-85,6	12,2-18,4	1,3-3,9	80,4-85,9	11,9-17,1	1,5-3,8
HMKL	78,5%	19,3%	2,1%	89,2%	9,9%	0,9%	89,2%	9,7%	1,2%
[95%CI]	73,5-82,9	15,2-24,2	0,9-5,2	84,4-92,6	6,6-14,6	0,2-3,5	85,2-92,2	6,8-13,6	0,4-3,2
RIJK	81,8%	13,9%	4,3%	83,1%	11,7%	5,3%	89,6%	8,9%	1,5%
[95%CI]	65,9-91,3	5,7-29,9	1,1-15,8	68,9-91,6	4,8-25,6	1,7-15,5	76,0-95,9	3,1-22,7	0,2-10,0

8.3.15 Prevalentie huisvesting (65+)

	1985	2005	2016
EIGENAAR	67,4%	76,7%	78,2%
[95%CI]	65,0-69,7	74,6-78,7	[76,4-80,0]
HUREN	29,7%	20,6%	19,3
[95%CI]	27,4-32,0	18,7-22,6	[17,7-21,1]
GRATIS/ ANDERE	2,9%	2,7%	2,5%
[95%CI]	2,2-3,9	2,0-3,6	[1,9-3,2]

8.3.16 Inkomensgroepen naar inkomens vanuit tewerkstelling (25-64- jarigen)

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ARM	26,1%	21,8%	21,2%	16,8%	31,4%	34,3%	29,9%	27,2%	27,3%	32,6%	30,1%	31,2%	26,2%	29,6%	29,9%	28,7%	28,6%	29,1%	31,6%
[95%CI]	23,0-29,2	17,5-26,1	16,6-25,7	13,5-20,0	24,4-38,3	27,2-41,5	22,0-37,9	24,3-30,2	24,4-30,2	29,2-35,9	26,7-33,4	27,9-34,5	23,1-29,4	26,2-32,9	26,1-33,7	25,2-32,1	25,4-31,8	26,0-32,2	28,3-34,9
LMKL	37,1%	38,9%	41,9%	38,3%	49,9%	54,2%	54,8%	46,8%	49,0%	49,2%	49,1%	46,0%	48,3%	51,3%	49,3%	50,3%	48,3%	51,3%	51,9%
[95%CI]	34,8-39,4	35,7-42,0	38,0-45,9	34,7-42,0	44,3-55,6	48,0-60,4	47,8-61,7	43,8-49,9	46,0-52,0	45,9-52,5	45,7-52,4	42,6-49,4	44,9-51,8	47,8-54,9	45,8-52,7	46,8-53,8	45,0-51,6	47,8-54,7	48,3-55,4
KMKL	56,8%	59,5%	65,8%	69,5%	74,9%	75,5%	78,7%	74,3%	74,2%	73,7%	76,2%	75,4%	76,7%	76,6%	79,3%	78,0%	76,5%	75,3%	78,5%
[95%CI]	55,2-58,4	57,3-61,6	63,6-67,9	67,5-71,6	71,6-78,2	72,1-79,0	74,8-82,6	72,6-76,0	72,5-76,0	71,9-75,5	74,4-77,9	73,5-77,2	74,9-78,5	74,8-81,0	77,7-81,0	76,2-79,7	74,6-78,3	73,2-77,3	76,7-80,4
HMKL	77,6%	80,2%	82,2%	82,4%	84,5%	88,7%	87,6%	88,0%	87,6%	89,7%	88,3%	88,0%	88,9%	89,3%	90,3%	90,6%	89,9%	91,2%	91,7%
[95%CI]	76,1-79,1	78,4-82,0	80,3-84,1	80,6-84,2	81,3-87,8	85,9-91,4	84,4-90,9	86,7-89,2	86,3-88,9	88,5-90,8	87,1-89,6	86,7-89,4	87,6-90,1	88,1-90,6	89,1-91,4	89,4-91,8	88,7-91,1	89,9-92,4	90,5-92,9
RIJK	77,3%	78,5%	82,6%	82,2%	87,1%	78,0%	82,7%	88,0%	87,6%	91,8%	91,2%	89,6%	90,6%	94,1%	92,3%	92,5%	93,1%	93,3%	92,1%
[95%CI]	73,1-81,4	73,4-83,6	77,7-87,5	78,2-86,1	81,1-93,2	68,6-87,5	75,9-89,6	85,2-90,7	84,9-90,3	89,6-94,0	88,7-93,7	87,0-92,2	88,0-93,1	92,0-96,2	89,8-94,8	90,1-94,9	91,0-95,3	91,0-95,5	89,4-94,8

8.3.17 Prevalentie inkomens vanuit tewerkstelling (25-64- jarigen)

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
INKO- MEN	58,4%	61,4%	64,6%	64,8%	70,9%	73,1%	73,8%	70,5%	70,4%	72,4%	72,2%	71,5%	71,3%	72,4%	73,5%	72,9%	72,1%	72,3%	73,6%
[95%CI]	57,4- 59,4	60,1- 62,7	63,2- 66,0	63,5- 66,1	68,8- 73,0	70,9- 75,2	71,4- 76,2	69,5- 71,6	69,4- 71,5	71,4- 73,5	71,2- 73,3	70,3- 72,6	70,2- 72,5	71,3- 73,6	72,3- 74,7	71,8- 74,1	70,9- 73,2	71,2- 73,5	72,5- 74,8

8.3.18 Inkomensgroepen naar huishoudtypes

	1985	1985	1985	1985	1985	1988	1988	1988	1988	1988	1992	1992	1992	1992	1992	1997	1997	1997	1997	1997
	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand- de ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand- de ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand- de ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand- de ouders	Koppel met kinderen	Andere
ARM	10,2%	21,0%	4,7%	36,9%	27,3%	12,9%	19,4%	5,3%	34,5%	27,9%	15,3%	23,9%	6,0%	27,5%	27,2%	17,5%	28,4%	7,9%	25,5%	20,6%
[95%CI]	8,4- 12,3	19,1- 23,0	3,8-5,7	34,6- 39,2	25,3- 29,5	10,5- 15,7	17,0- 22,1	4,0-7,0	31,4- 37,7	25,2- 30,9	12,7- 18,3	21,1- 26,9	4,4- 8,3	24,4- 30,8	24,2- 30,5	15,2- 20,1	25,8- 31,2	6,1- 10,2	23,1- 28,1	18,5- 23,0
LMKL	9,3%	21,7%	3,7%	43,1%	22,1%	11,4%	19,6%	4,7%	41,7%	22,7%	13,2%	24,8%	7,2%	36,8%	17,9%	14,5%	28,5%	6,7%	36,1%	14,2%
[95%CI]	8,2- 10,6	20,4- 23,1	3,2-4,4	41,4- 44,7	20,8- 23,5	9,1- 14,2	17,8- 21,4	3,6-6,0	39,4- 44,0	20,9- 24,6	11,3- 15,5	22,6- 27,1	5,4- 9,6	34,5- 39,2	16,2- 19,7	12,6- 16,7	26,4- 30,7	5,3- 8,5	33,8- 38,4	12,7- 15,8
KMKL	7,8%	19,0%	2,7%	44,9%	25,6%	5,4%	19,9%	1,9%	45,3%	27,5%	6,9%	18,6%	3,8%	46,0%	24,6%	9,6%	20,8%	5,1%	45,6%	18,9%
[95%CI]	7,1- 8,7	18,0- 19,9	2,3-3,1	43,7- 46,1	24,6- 26,7	4,6- 6,4	18,6- 21,3	1,5-2,5	43,7- 46,8	26,1- 28,9	6,0-8,1	17,4- 19,9	3,2- 4,5	44,4- 47,7	23,3- 26,0	8,4- 11,0	19,5- 22,2	4,2- 6,2	43,9- 47,3	17,8- 20,1
HMKL	4,3%	20,9%	1,3%	49,2%	24,3%	3,6%	22,7%	1,3%	48,1%	24,2%	4,5%	26,8%	1,5%	45,5%	21,7%	6,5%	26,8%	1,6%	40,4%	24,7%
[95%CI]	3,8- 5,0	19,8- 22,0	1,0-1,6	47,9- 50,6	23,1- 25,5	2,9- 4,5	21,2- 24,3	0,9-1,9	46,3- 49,9	22,7- 25,8	3,6-5,8	25,1- 28,6	1,0- 2,1	43,6- 47,4	20,2- 23,2	5,3- 8,0	25,2- 28,5	1,2- 2,2	38,6- 42,2	23,1- 26,3
RIJK	8,7%	35,7%	2,4%	38,8%	14,3%	9,3%	33,2%	1,5%	33,7%	22,3%	9,1%	35,2%	0,6%	34,3%	20,9%	11,4%	35,5%	0,2%	32,3%	20,6%
[95%CI]	6,6- 11,5	32,0- 39,6	1,5-3,9	35,0- 42,7	11,8- 17,3	5,5- 15,3	28,5- 38,3	0,6-3,5	29,0- 38,8	18,5- 26,7	5,5- 14,6	30,2- 40,5	0,1- 2,3	29,5- 39,4	17,2- 25,2	7,1- 17,8	31,0- 40,2	0,1- 0,9	27,6- 37,3	17,5- 24,2

	1998	1998	1998	1998	1998	1999	1999	1999	1999	1999	2000	2000	2000	2000	2000	2005	2005	2005	2005	2005
	Alleen- staand	Koppel	Alleenstaan- de ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleen- staand	Koppel	Alleenstaan- de ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleen- staand	Koppel	Alleenstaan- de ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleen- staand	Koppel	Alleenstaan- de ouders	Koppel met kinderen	Andere
ARM	18,0%	28,9%	12,0%	30,4%	10,8%	17,4%	31,2%	11,2%	29,9%	10,2%	15,1%	30,7%	9,7%	29,4%	15,2%	23,3%	24,7%	13,2%	25,6%	13,1%
[95%CI]	14,9- 21,5	25,1- 33,1	9,7-14,8	26,4- 34,7	7,7- 14,8	14,5- 20,9	27,1- 35,6	9,1- 13,9	25,9- 34,3	7,2- 14,4	12,3- 18,4	26,4- 35,3	7,6- 12,3	24,9- 34,3	11,0- 20,6	21,3- 25,5	22,9- 26,7	11,8- 14,7	23,8- 27,5	11,7- 14,7
LMKL	16,0%	21,4%	8,1%	35,4%	19,0%	18,0%	20,8%	8,8%	39,6%	12,8%	17,1%	26,6%	7,1%	38,6%	10,6%	20,7%	28,2%	8,5%	28,6%	13,9%
[95%CI]	13,7- 18,6	18,8- 24,4	6,5-9,9	32,1- 38,9	15,8- 22,7	15,4- 20,9	18,0- 24,0	7,1- 10,8	35,9- 43,4	10,2- 15,9	14,5- 20,1	23,1- 30,4	5,5- 9,0	34,7- 42,7	7,5- 14,8	19,0- 22,6	26,5- 30,1	7,5- 9,6	26,9- 30,4	12,6- 15,3
KMKL	9,8%	17,7%	3,6%	50,0%	18,9%	9,6%	19,9%	3,5%	48,4%	18,6%	10,3%	18,7%	3,8%	51,7%	15,5%	12,7%	22,0%	5,5%	42,1%	17,7%
[95%CI]	8,5- 11,3	15,8- 19,7	2,9-4,5	47,5- 52,6	16,7- 21,3	8,3- 11,1	17,9- 22,1	2,7- 4,4	45,7- 51,1	16,1- 21,4	8,8- 12,0	16,6- 21,0	3,0- 4,9	48,6- 54,7	12,8- 18,7	11,6- 13,9	20,8- 23,2	4,9- 6,2	40,6- 43,5	16,6- 18,9
HMKL	8,0%	22,4%	1,4%	47,8%	20,4%	8,0%	22,2%	2,0%	46,2%	21,6%	6,4%	21,4%	1,2%	48,7%	22,3%	8,8%	26,1%	1,9%	45,3%	17,9%
[95%CI]	6,6- 9,6	20,0- 24,9	1,0-2,1	44,8- 50,9	17,6- 23,5	6,6- 9,7	19,8- 24,9	1,3- 2,9	43,2- 49,2	18,7- 24,7	5,1- 8,0	18,8- 24,1	0,7- 2,0	45,5- 51,9	19,3- 25,6	7,9- 9,9	24,7- 27,5	1,5- 2,4	43,7- 46,9	16,7- 19,1
RIJK	10,8%	34,8%	1,0%	36,8%	16,6%	10,0%	34,2%	2,5%	31,0%	22,2%	8,9%	36,1%	1,6%	39,0%	14,3%	9,8%	26,7%	1,2%	40,0%	22,2%
[95%CI]	7,5- 15,3	28,8- 41,3	0,4-2,8	31,1- 42,8	11,6- 23,3	6,7- 14,7	27,8- 41,2	1,3- 4,7	25,4- 37,3	15,4- 30,9	6,0- 13,0	29,7- 43,2	0,8- 3,4	32,9- 45,5	10,3- 19,5	7,7- 12,5	23,6- 30,0	0,7- 2,1	36,3- 43,8	19,3- 25,4

	2006	2006	2006	2006	2006	2007	2007	2007	2007	2007	2008	2008	2008	2008	2008	2009	2009	2009	2009	2009
	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand- ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand- ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand- ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand- ouders	Koppel met kinderen	Andere
ARM	25,0%	21,6%	14,5%	29,4%	9,4%	23,0%	22,0%	15,7%	28,9%	10,4%	22,7%	24,6%	15,7%	28,0%	9,0%	19,3%	22,6%	15,4%	31,7%	11,0%
[95%CI]	23,0- 27,2	19,9- 23,4	13,2- 16,0	27,4- 31,5	8,3- 10,7	21,0- 25,2	20,3- 23,9	14,2- 17,4	26,8- 31,0	9,0- 11,9	20,6- 25,0	22,6- 26,6	14,2- 17,4	25,9- 30,2	7,8- 10,4	17,4- 21,4	20,8- 24,4	13,7- 17,3	29,6- 33,8	9,7- 12,5
LMKL	20,3%	25,4%	9,7%	30,9%	13,7%	22,3%	26,0%	8,7%	29,2%	13,8%	21,5%	23,6%	8,8%	33,2%	12,9%	24,9%	24,9%	9,1%	26,5%	14,6%
[95%CI]	18,6- 22,2	23,7- 27,1	8,7-10,9	29,1- 32,7	12,4- 15,3	20,4- 24,3	24,2- 27,9	7,7- 9,8	27,3- 31,2	12,3- 15,4	19,7- 23,5	21,8- 25,4	7,7- 9,9	31,1- 35,3	11,4- 14,6	22,9- 27,0	23,1- 26,8	8,0- 10,4	24,6- 28,5	13,0- 16,3
KMKL	12,8%	23,4%	5,4%	40,6%	17,8%	12,6%	23,3%	5,0%	42,3%	16,8%	13,6%	21,6%	5,6%	41,4%	17,8%	13,4%	22,6%	6,5%	40,9%	16,6%
[95%CI]	11,7- 14,0	22,3- 24,7	4,8-6,0	39,2- 42,0	16,7- 19,0	11,6- 13,8	22,0- 24,5	4,5- 5,7	40,8- 43,8	15,6- 18,0	12,4- 14,8	20,4- 22,9	4,9- 6,2	39,9- 42,9	16,6- 19,1	12,3- 14,6	21,4- 23,8	5,8- 7,3	39,4- 42,4	15,4- 18,0
HMKL	8,8%	27,5%	1,3%	44,4%	18,1%	10,4%	27,3%	1,3%	42,1%	18,9%	9,1%	30,4%	1,4%	41,5%	17,5%	9,6%	27,0%	1,6%	44,4%	17,4%
[95%CI]	7,8- 9,9	26,1- 28,9	1,0-1,6	42,8- 46,0	16,9- 19,3	9,3- 11,5	25,9- 28,8	1,0- 1,6	40,5- 43,7	17,7- 20,3	8,1- 10,3	28,9- 32,0	1,0- 1,9	39,9- 43,2	16,3- 18,9	8,6- 10,8	25,6- 28,5	1,2- 2,0	42,8- 46,0	16,2- 18,7
RIJK	11,3%	31,8%	0,9%	35,2%	20,7%	10,6%	31,9%	0,8%	42,1%	14,6%	13,5%	34,4%	1,0%	35,1%	16,0%	10,6%	32,5%	0,2%	43,7%	13,0%
[95%CI]	9,1- 14,1	28,5- 35,3	0,4-2,2	31,9- 38,7	17,8- 23,9	8,3- 13,5	28,6- 35,5	0,3- 1,7	38,6- 45,7	12,2- 17,4	10,8- 16,8	30,5- 38,4	0,4- 2,5	31,4- 39,0	13,0- 19,5	8,3- 13,4	29,1- 36,1	0,1- 0,8	40,0- 47,4	10,8- 15,6

	2010	2010	2010	2010	2010	2011	2011	2011	2011	2011	2012	2012	2012	2012	2012	2013	2013	2013	2013	2013
	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand-de ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand-de ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand-de ouders	Koppel met kinderen	Andere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand-de ouders	Koppel met kinderen	Andere
ARM	21,2%	23,9%	16,7%	27,7%	10,5%	20,1%	23,0%	14,4%	31,2%	11,3%	24,5%	20,1%	15,2%	31,4%	8,9%	21,7%	17,1%	16,1%	33,5%	11,5%
[95%CI]	19,1-23,5	22,0-25,8	14,9-18,6	25,8-29,8	9,2-12,0	17,9-22,4	21,1-25,0	12,7-16,3	29,1-33,5	9,9-12,9	21,8-27,4	18,2-22,1	13,5-17,1	29,0-33,8	7,6-10,4	19,3-24,3	15,4-19,1	14,3-17,9	31,2-36,0	10,2-13,1
LMKL	25,1%	22,6%	10,2%	27,4%	14,6%	25,9%	23,8%	12,0%	28,9%	9,5%	24,6%	23,7%	12,6%	28,3%	10,8%	24,3%	23,8%	13,0%	30,5%	8,4%
[95%CI]	23,1-27,3	20,9-24,4	9,0-11,6	25,5-29,4	12,9-16,5	23,8-28,1	22,0-25,6	10,6-13,4	27,0-30,9	8,1-11,0	22,7-26,7	21,9-25,6	11,1-14,3	26,5-30,2	9,4-12,3	22,4-26,3	22,0-25,6	11,5-14,6	28,6-32,5	7,2-9,7
KMKL	12,0%	23,3%	5,4%	42,0%	17,3%	12,9%	23,1%	5,3%	42,1%	16,6%	12,2%	24,4%	5,1%	42,6%	15,7%	12,9%	25,3%	5,0%	42,1%	14,7%
[95%CI]	10,9-13,2	22,1-24,7	4,7-6,1	40,5-43,6	16,1-18,6	11,7-14,1	21,8-24,4	4,6-6,0	40,6-43,7	15,5-17,9	11,1-13,4	23,1-25,7	4,5-5,8	41,1-44,2	14,6-16,9	11,7-14,1	24,0-26,7	4,4-5,6	40,6-43,7	13,6-15,9
HMKL	9,9%	25,1%	1,2%	45,0%	18,8%	9,2%	26,7%	1,2%	45,3%	17,6%	8,8%	25,4%	1,6%	44,8%	19,5%	8,5%	26,0%	1,0%	46,3%	18,2%
[95%CI]	8,8-11,1	23,7-26,6	0,9-1,5	43,4-46,7	17,5-20,1	8,2-10,4	25,2-28,2	0,9-1,6	43,6-46,9	16,3-19,0	7,8-9,8	24,0-26,8	1,3-2,1	43,2-46,4	18,1-20,8	7,6-9,6	24,6-27,5	0,8-1,4	44,6-47,9	16,9-19,6
RIJK	12,1%	35,3%	1,8%	38,3%	12,4%	11,1%	28,5%	1,1%	42,8%	16,5%	9,0%	31,5%	1,3%	41,4%	16,8%	12,2%	34,6%	1,9%	38,7%	12,5%
[95%CI]	9,5-15,3	31,7-39,1	0,9-3,6	34,7-42,0	10,1-15,2	8,6-14,1	25,1-32,0	0,5-2,3	39,0-46,7	13,6-20,0	6,8-11,8	27,9-35,4	0,7-2,4	37,5-45,4	13,8-20,4	9,6-15,4	30,7-38,7	1,2-3,0	34,7-42,9	10,1-15,5

	2014	2014	2014	2014	2014	2015	2015	2015	2015	2015	2016	2016	2016	2016	2016
	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaan- de ouders	Koppel met kinderen	Anderere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaan- de ouders	Koppel met kinderen	Anderere	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaan- de ouders	Koppel met kinderen	Anderere
ARM	21,6%	17,2%	16,9%	33,5%	10,8%	20,7%	18,4%	15,3%	31,8%	13,7%	20,2%	18,6%	15,2%	31,0%	15,0%
[95%CI]	19,4- 23,9	15,5- 19,1	15,2-18,7	31,4- 35,8	9,4-12,3	18,7- 22,9	16,6- 20,3	13,8- 17,1	29,7- 34,1	12,1- 15,5	18,3- 22,2	16,8- 20,5	13,7- 16,9	28,9- 33,2	13,4- 16,8
LMKL	24,4%	23,4%	11,0%	29,5%	11,7%	25,2%	24,6%	7,6%	29,3%	13,3%	24,7%	22,3%	8,9%	28,0%	16,1%
[95%CI]	22,6- 26,4	21,7- 25,2	9,8-12,3	27,6- 31,4	10,3- 13,3	23,3- 27,1	22,9- 26,5	6,8-8,6	27,3- 31,3	11,7- 15,1	22,8- 26,7	20,6- 24,2	7,9- 10,0	26,0- 30,0	14,3- 18,0
KMKL	13,1%	23,8%	6,0%	42,0%	15,1%	13,2%	26,0%	4,4%	39,1%	17,3%	12,8%	26,4%	4,7%	39,7%	16,3%
[95%CI]	12,0- 14,2	22,6- 25,2	5,4-6,8	40,5- 43,5	13,9- 16,3	12,1- 14,4	24,6- 27,4	3,9-5,0	37,6- 40,7	16,0- 18,7	11,7- 13,9	25,0- 27,8	4,2-5,4	38,2- 41,3	15,1- 17,7
HMKL	8,9%	27,7%	1,4%	45,6%	16,4%	7,4%	25,1%	1,4%	48,0%	18,1%	8,2%	28,2%	1,2%	44,4%	18,0%
[95%CI]	7,9-9,9	26,3- 29,2	1,1-1,8	43,9- 47,2	15,2- 17,8	6,5-8,3	23,7- 26,5	1,1-1,8	46,3- 49,7	16,7- 19,7	7,3-9,2	26,7- 29,8	0,9-1,6	42,6- 46,1	16,6- 19,5
RIJK	12,3%	37,6%	2,6%	34,9%	12,5%	10,2%	36,8%	2,7%	30,7%	19,7%	9,5%	28,4%	3,8%	39,5%	18,7%
[95%CI]	9,9- 15,2	33,9- 41,4	1,8-3,9	31,4- 38,7	10,1- 15,5	8,0- 12,8	33,1- 40,7	1,8-4,0	27,2- 34,3	16,4- 23,4	7,4-12,3	24,8- 32,3	2,7-5,5	35,4- 43,8	15,3- 22,7

8.3.19 Prevalentie huishoudtypes

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ALLEEN-STAAND	7,4%	7,0%	8,5%	10,7%	11,6%	11,7%	11,0%	14,5%	14,8%	15,1%	15,1%	15,0%	15,2%	15,2%	15,0%	15,0%	15,1%	14,7%	14,7%
[95%CI]	7,0-7,9	6,2-7,7	7,7-9,2	10,0-11,6	10,7-12,6	10,7-12,7	10,1-12,0	13,8-15,2	14,1-15,5	14,4-15,8	14,4-15,8	14,3-15,8	14,5-16,0	14,4-15,9	14,3-15,8	14,2-15,7	14,4-15,8	14,0-15,4	14,0-15,3
KOPPEL	20,8%	21,1%	23,3%	25,6%	21,9%	22,9%	23,3%	24,9%	25,1%	25,2%	25,5%	24,8%	24,4%	24,5%	24,2%	24,4%	24,6%	24,8%	25,0%
[95%CI]	20,2-21,4	20,3-21,9	22,4-24,2	24,7-26,4	20,7-23,2	21,6-24,3	21,9-24,8	24,2-25,7	24,4-25,8	24,5-26,0	24,7-26,3	24,0-25,5	23,6-25,2	23,7-25,3	23,5-25,0	23,6-25,2	23,8-25,3	24,0-25,6	24,3-25,8
ALLEEN-STAANDE OUDER	2,7%	2,6%	3,9%	4,5%	4,8%	4,9%	4,4%	5,9%	6,1%	5,9%	6,2%	6,5%	6,6%	6,5%	6,7%	6,8%	7,0%	5,7%	6,1%
[95%CI]	2,5-2,9	2,3-3,0	3,4-4,5	4,0-5,1	4,3-5,4	4,4-5,6	3,8-5,0	5,6-6,3	5,8-6,5	5,6-6,3	5,8-6,6	6,1-6,9	6,2-7,1	6,1-7,0	6,2-7,2	6,4-7,3	6,6-7,5	5,4-6,1	5,7-6,5
KOPPEL MET KINDEREN	44,7%	43,9%	41,7%	39,2%	43,4%	43,0%	44,9%	38,0%	38,0%	38,0%	37,7%	38,2%	37,8%	39,0%	39,0%	39,8%	39,2%	38,4%	37,5%
[95%CI]	44,0-45,5	42,9-44,9	40,7-42,8	38,2-40,2	41,9-44,9	41,4-44,6	43,2-46,6	37,2-38,8	37,2-38,8	37,1-38,8	36,9-38,6	37,3-39,1	37,0-38,7	38,1-39,9	38,2-39,9	38,9-40,7	38,3-40,1	37,5-39,3	36,6-38,4
ANDERE	24,3%	25,4%	22,6%	20,0%	18,2%	17,5%	16,4%	16,6%	16,1%	15,8%	15,5%	15,5%	15,9%	14,8%	15,0%	14,0%	14,1%	16,4%	16,7%
[95%CI]	23,7-25,0	24,6-26,2	21,8-23,4	19,2-20,7	16,8-19,7	16,1-19,1	14,8-18,1	16,0-17,3	15,4-16,7	15,2-16,5	14,8-16,2	14,8-16,2	15,3-16,6	14,1-15,5	14,3-15,7	13,4-14,7	13,5-14,8	15,6-17,1	15,9-17,4

8.3.20 Inkomensgroepen naar subjectieve armoede

Hier bekijken de inkomensgroepen naar het percentage dat meldt (zeer) moeilijk te kunnen rondkomen ('To make ends meet').

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ARM	42,8%	44,4%	41,2%	43,3%	35,2%	30,6%	31,2%	43,9%	47,3%	52,2%	53,4%	50,7%	51,6%	50,8%	55,8%	55,1%	58,1%	59,5%	55,5%
[95%CI]	40,3- 45,3	41,0- 47,7	37,6- 44,9	40,3- 46,3	31,0- 39,5	26,5- 34,7	26,8- 35,7	41,7- 46,1	45,1- 49,5	49,9- 54,6	51,1- 55,8	48,3- 53,0	49,3- 54,0	48,3- 53,2	53,1- 58,4	52,6- 57,7	55,8- 60,5	57,1- 61,9	53,2- 57,9
LMKL	23,2%	31,5%	20,6%	25,5%	16,6%	18,3%	16,1%	25,6%	23,0%	31,9%	32,2%	36,1%	33,9%	35,4%	31,7%	33,1%	32,3%	32,7%	33,3%
[95%CI]	21,8- 24,6	29,2- 33,8	18,2- 23,1	23,3- 27,8	14,2- 19,1	15,5- 21,0	13,3- 18,8	23,9- 27,4	21,3- 24,7	29,9- 34,0	30,1- 34,4	34,0- 38,3	31,7- 36,1	33,2- 37,6	29,6- 33,7	30,9- 35,2	30,2- 34,3	30,6- 34,8	31,1- 35,5
KMKL	12,6%	15,7%	8,7%	12,1%	10,7%	7,2%	8,6%	12,9%	9,5%	19,2%	17,2%	16,1%	14,7%	18,1%	17,3%	13,7%	14,2%	15,7%	15,4%
[95%CI]	11,8- 13,4	14,5- 16,9	7,6- 9,7	11,0- 13,2	9,2- 12,3	5,9- 8,4	6,9- 10,3	11,9- 13,8	8,7- 10,4	17,9- 20,5	16,0- 18,4	14,9- 17,3	13,6- 15,8	16,9- 19,4	16,1- 18,6	12,6- 14,9	13,2- 15,3	14,5- 16,9	14,2- 16,5
HMKL	7,0%	5,2%	2,8%	4,0%	3,3%	3,5%	2,7%	3,6%	3,1%	5,9%	5,2%	5,2%	5,7%	6,2%	4,1%	4,1%	4,3%	4,6%	3,5%
[95%CI]	6,3- 7,7	4,3- 6,0	2,2- 3,4	3,2- 4,7	1,9- 4,7	2,4- 4,7	1,9- 3,5	3,0- 4,2	2,6- 3,6	5,1- 6,8	4,5- 6,0	4,4- 5,9	4,9- 6,5	5,4- 7,0	3,5- 4,8	3,4- 4,7	3,6- 5,0	3,9- 5,3	2,8- 4,1
RIJK	5,7%	6,0%	1,6%	3,7%	1,8%	2,4%	2,4%	2,6%	0,8%	3,3%	2,5%	2,5%	4,8%	2,1%	0,9%	1,8%	2,9%	0,4%	0,3%
[95%CI]	3,9- 7,6	3,6- 8,4	0,3- 2,9	1,8- 5,6	0,4- 3,1	0,5- 4,4	0,7- 4,2	1,5- 3,7	0,2- 1,4	1,9- 4,7	1,3- 3,6	1,5- 3,6	3,0- 6,5	1,0- 3,3	0,2- 1,7	0,7- 3,0	1,5- 4,2	-0,1- 0,9	0,0- 0,6

8.3.21 Prevalentie subjectieve armoede

Ook hier weergeven we het percentage dat aangeeft moeilijk tot zeer moeilijk te kunnen rondkomen.

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
INKO-MEN	15,9%	18,1%	12,5%	15,8%	12,5%	10,9%	11,0%	16,6%	15,3%	21,6%	21,1%	20,7%	20,8%	22,0%	21,0%	20,2%	20,6%	21,5%	20,9%
[95%CI]	15,3- 16,4	17,3- 19,0	11,6- 13,3	15,0- 16,5	11,5- 13,6	9,9- 11,8	9,9- 12,0	15,9- 17,2	14,7- 16,0	20,8- 22,3	20,3- 21,8	20,0- 21,5	20,1- 21,6	21,2- 22,8	20,1- 21,8	19,4- 21,0	19,8- 21,3	20,8- 22,3	20,1- 21,7

8.3.22 Inkomensgroepen naar jaarlijkse vakantie

Hier bekijken we de inkomensgroepen naar het percentage dat meldt jaarlijks niet te kunnen gaan op een wekelijkse vakantie buitenshuis.

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ARM	70,9%	76,7%	71,7%	64,3%	43,9%	52,4%	43,1%	59,4%	57,9%	62,0%	63,5%	64,3%	68,8%	63,2%	66,4%	64,6%	64,7%	68,9%	65,7%
[95%CI]	68,7- 73,2	73,7- 79,6	68,6- 74,7	61,4- 67,2	39,5- 48,4	47,7- 57,0	38,2- 48,1	57,2- 61,6	55,7- 60,1	59,8- 64,3	61,2- 65,9	62,1- 66,5	66,7- 71,0	60,9- 65,6	64,0- 68,8	62,2- 67,0	62,4- 66,9	66,7- 71,1	63,5- 67,8
LMKL	67,4%	63,7%	59,1%	57,9%	28,3%	29,9%	26,2%	39,0%	37,7%	43,3%	42,7%	46,9%	44,1%	48,0%	44,0%	45,9%	46,9%	42,6%	44,2%
[95%CI]	65,9- 69,0	61,2- 66,3	56,6- 61,7	55,5- 60,3	25,1- 31,4	26,5- 33,2	22,7- 29,6	37,1- 41,0	35,7- 39,7	41,1- 45,4	40,5- 44,9	44,7- 49,2	41,9- 46,4	45,8- 50,3	41,8- 46,2	43,7- 48,2	44,8- 49,0	40,4- 44,8	42,0- 46,5
KMKL	50,8%	48,7%	40,7%	39,5%	13,9%	14,5%	15,8%	20,8%	18,7%	22,6%	22,2%	22,0%	20,5%	20,8%	22,1%	20,2%	21,1%	20,9%	17,5%
[95%CI]	49,6- 52,0	47,1- 50,4	39,1- 42,4	37,8- 41,1	12,3- 15,6	12,5- 16,5	13,3- 18,3	19,6- 22,0	17,5- 19,8	21,3- 24,0	20,9- 23,5	20,6- 23,4	19,2- 21,8	19,5- 22,0	20,7- 23,4	18,9- 21,5	19,8- 22,4	19,5- 22,2	16,3- 18,8
HMKL	30,6%	31,1%	21,3%	21,7%	7,1%	5,8%	6,0%	7,0%	5,8%	5,9%	5,9%	6,1%	7,9%	6,9%	7,2%	5,9%	5,0%	4,0%	3,5%
[95%CI]	29,4- 31,9	29,4- 32,8	19,8- 22,9	20,1- 23,3	5,3- 8,9	4,2- 7,4	4,3- 7,7	6,2- 7,9	5,1- 6,6	5,1- 6,7	5,2- 6,7	5,3- 6,9	7,0- 8,8	6,0- 7,8	6,3- 8,1	5,1- 6,7	4,2- 5,7	3,3- 4,6	2,9- 4,2
RIJK	21,3%	18,5%	11,0%	17,6%	2,8%	3,0%	5,9%	1,7%	1,6%	2,2%	2,0%	2,1%	1,9%	3,2%	3,2%	2,2%	1,2%	1,5%	0,6%
[95%CI]	18,0- 24,6	14,4- 22,6	7,4- 14,7	11,8- 23,4	0,8- 4,8	1,2- 4,8	2,6- 9,3	0,8- 2,6	0,7- 2,5	1,1- 3,4	0,8- 3,2	0,9- 3,4	0,7- 3,1	1,8- 4,6	1,8- 4,7	0,8- 3,6	0,3- 2,0	0,5- 2,4	0,0- 1,2

8.3.23 Prevalentie jaarlijkse vakantie

In onderstaande tabel weergegeven we het percentage dat aangeeft financieel zich niet te kunnen permitteren om jaarlijks op vakantie buitenshuis te gaan.

	1985	1988	1992	1997	1998	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
VAKANTIE	49,5%	47,8%	41,1%	39,9%	18,2%	19,0%	18,1%	24,8%	23,4%	26,1%	26,3%	26,9%	27,7%	27,3%	27,3%	26,6%	26,5%	26,3%	25,2%
[95%CI]	48,8- 50,3	46,8- 48,8	40,0- 42,1	38,9- 40,9	17,0- 19,4	17,7- 20,3	16,7- 19,5	24,1- 25,6	22,7- 24,2	25,3- 26,9	25,5- 27,1	26,0- 27,7	26,9- 28,6	26,4- 28,1	26,4- 28,1	25,8- 27,5	25,7- 27,3	25,5- 27,2	24,4- 26,1

8.4 MOBILITEITSMATRICES (25-64 JAAR)

2006-2009	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK	TOTAAL
ARM	57,9	23,3	11,8	6,4	0,7	100,0
[CI-95%]	[48,7-66,6]	[16,5-31,8]	[7,0-19,0]	[3,1-12,8]	[0,1-5,0]	
LMKL	17,2	38,8	36,0	7,9	0,0	100,0
[CI-95%]	[11,5-24,9]	[30,7-47,6]	[28,1-44,8]	[4,1-14,7]		
KMKL	5,8	11,4	61,6	20,8	0,4	100,0
[CI-95%]	[3,5-9,5]	[8,0-15,9]	[55,3-67,5]	[16,1-26,5]	[0,1-2,6]	
HMKL	3,1	4,2	24,9	60,3	7,5	100,0
[CI-95%]	[1,5-6,4]	[2,2-7,6]	[19,9-30,8]	[54,1-66,2]	[4,9-11,4]	
RIJK	4,3	0,0	4,6	33,0	58,2	100,0
[CI-95%]	[1,1-15,5]		[1,1-17,1]	[20,1-49,0]	[42,5-72,4]	
TOTAAL	14,3	14,5	35,5	30,2	5,6	100,0
[CI-95%]	[12,0-16,9]	[12,2-17,1]	[32,2-38,9]	[27,0-33,5]	[4,2-7,4]	

2009-2012	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK	TOTAAL
ARM	57,2	26,9	11,7	4,2	0,0	100,0
[CI-95%]	[46,7-67,0]	[18,7-37,1]	[6,3-20,7]	[1,4-11,6]		
LMKL	24,8	39,7	28,9	5,5	1,1	100,0
[CI-95%]	[17,9-33,4]	[31,1-49,1]	[21,4-37,7]	[2,6-11,2]	[0,2-7,3]	
KMKL	8,1	10,4	60,3	20,7	0,4	100,0
[CI-95%]	[5,2-12,5]	[7,1-15,1]	[53,8-66,5]	[15,9-26,6]	[0,1-2,8]	
HMKL	3,9	5,5	23,4	59,2	8,0	100,0
[CI-95%]	[2,0-7,5]	[3,1-9,5]	[18,3-29,5]	[52,5-65,5]	[5,1-12,4]	
RIJK	4,2	4,5	8,3	36,3	46,8	100,0
[CI-95%]	[1,0-15,5]	[1,0-17,5]	[3,0-20,7]	[23,6-51,2]	[32,7-61,3]	
TOTAAL	15,4	15,3	34,2	29,5	5,7	100,0
[CI-95%]	[12,9-18,2]	[12,8-18,2]	[30,7-37,8]	[26,2-33,0]	[4,2-7,6]	

2013-2016	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK	TOTAAL
ARM	56,4	26,0	14,8	2,4	0,4	100,0
[CI-95%]	[47,1-65,2]	[18,8-34,8]	[9,1-23,1]	[0,7-7,8]	[0,1-3,0]	
LMKL	20,6	45,0	30,4	4,0	0,0	100,0
[CI-95%]	[14,3-28,9]	[36,1-54,2]	[22,6-39,5]	[1,6-9,5]		
KMKL	5,0	14,4	60,8	19,2	0,7	100,0
[CI-95%]	[3,0-8,4]	[10,6-19,2]	[54,5-66,6]	[14,8-24,5]	[0,2-2,7]	
HMKL	1,6	3,0	16,0	72,0	7,6	100,0
[CI-95%]	[0,6-3,7]	[1,4-6,0]	[12,2-20,6]	[66,5-76,9]	[5,1-11,1]	
RIJK	5,5	0,0	9,9	30,5	54,1	100,0
[CI-95%]	[1,4-19,6]		[3,7-23,8]	[18,6-45,7]	[39,1-68,4]	
TOTAAL	12,6	15,1	32,3	34,3	5,8	100,0
[CI-95%]	[10,5-15,0]	[12,8-17,7]	[29,0-35,7]	[31,1-37,7]	[4,4-7,6]	

8.5 MOBILITEITSMATRICES (65+ JAAR)

2006-2009	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK	TOTAAL
ARM	59,4	31,7	7,7	0,00	1,3	100,0
[CI-95%]	[48,0-69,8]	[22,2-43,0]	[3,6-15,7]		[0,2-8,4]	
LMKL	19,1	61,9	18,1	0,9	0,0	100,0
[CI-95%]	[12-8,27,6]	[52,3-70,7]	[11,8-26,8]	[0,2-5,8]		
KMKL	3,5	17,9	58,0	20,1	0,6	100,0
[CI-95%]	[1,3-9,3]	[11,4-26,9]	[48,0-67,4]	[13,2-29,3]	[0,1-3,9]	
HMKL	2,2	10,9	35,6	45,6	5,7	100,0
[CI-95%]	[0,3-14,1]	[4,6-23,7]	[23,3-50,1]	[32,2-59,7]	[1,8-16,4]	
RIJK	0,0	0,0	17,6	36,8	45,7	100,0
[CI-95%]			[4,4-49,6]	[14,8-66,1]	[21,2-72,5]	
TOTAAL	21,4	34,2	29,0	12,9	2,6	100,0
[CI-95%]	[17,3-26,1]	[29,2-39,5]	[24,5-34,1]	[9,8-16,8]	[1,4-4,7]	

2009-2012	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK	TOTAAL
ARM	47,9	38,2	11,2	1,3	1,4	100,0
[CI-95%]	[36,2-59,9]	[27,1-50,6]	[5,5-21,3]	[0,2-8,8]	[0,2-9,5]	
LMKL	16,3	62,3	16,3	3,8	1,4	100,0
[CI-95%]	[10,2-25,0]	[52,3-71,3]	[10,2-25,1]	[1,4-9,7]	[0,4-5,6]	
KMKL	14,5	13,4	58,9	12,6	0,6	100,0
[CI-95%]	[8,6-23,5]	[7,8-21,9]	[48,4-68,7]	[7,0-21,5]	[0,1-4,3]	
HMKL	6,1	10,2	29,2	51,8	2,7	100,0
[CI-95%]	[2,2-15,8]	[4,5-21,4]	[18,9-42,1]	[39,2-64,2]	[0,6-10,8]	
RIJK	0,0	13,2	45,9	0,0	40,9	100,0
[CI-95%]		[1,7-57,8]	[12,1-83,9]		[10,0-81,2]	
TOTAAL	20,3	33,4	29,7	14,6	2,0	100,0
[CI-95%]	[16,2-25,0]	[28,3-38,8]	[24,9-35,0]	[11,1-18,9]	[1,0-4,1]	

2013-2016	ARM	LMKL	KMKL	HMKL	RIJK	TOTAAL
ARM	58,3	33,5	6,7	0,0	1,5	100,0
[CI-95%]	[46,7-69,0]	[23,7-44,9]	[2,8-15,4]		[0,2-10,0]	
LMKL	11,2	74,5	14,3	0,0	0,0	100,0
[CI-95%]	[6,9-17,8]	[66,5-81,1]	[9,3-21,2]			
KMKL	5,6	17,8	66,3	9,0	1,3	100,0
[CI-95%]	[2,6-11,5]	[12,2-25,0]	[57,9-73,8]	[5,2-15,2]	[0,3-5,2]	
HMKL	2,2	3,4	29,4	61,7	3,4	100,0
[CI-95%]	[0,3-13,7]	[0,8-12,5]	[19,1-42,4]	[48,6-73,3]	[0,8-12,6]	
RIJK	5,9	12,7	22,2	16,0	43,3	100,0
[CI-95%]	[0,8-32,0]	[3,2-39,0]	[8,2-47,6]	[5,1-40,2]	[22,1-67,2]	
TOTAAL	16,1	36,7	32,2	12,1	2,9	100,0
[CI-95%]	[12,8-20,0]	[32,2-41,5]	[27,9-36,9]	[9,3-15,6]	[1,6-5,1]	

8.6 REGRESSIONS

Dep. Var.	Poor		Lower middle class		Middle class		Making ends meet		Holiday away from home	
	b	(se)	b	se	b	se	b	se	b	se
age	0.012***	(0.00)	0.028***	(0.00)	-0.004*	(0.00)	-0.015**	(0.00)	0.013**	(0.00)
Survey year (ref. = 1985)										
1988	-0.104	(0.06)	-0.035	(0.04)	-0.027	(0.03)	0.417***	(0.09)	-0.118	(0.08)
1992	-0.034	(0.06)	-0.060	(0.05)	0.008	(0.04)	-0.241*	(0.11)	-0.512***	(0.09)
1997	0.303***	(0.06)	-	(0.05)	-0.070	(0.04)	0.048	(0.11)	-0.600***	(0.09)
			0.224***							
1998	0.338***	(0.08)	-0.097	(0.06)	-0.114*	(0.05)	-0.163	(0.14)	-1.716***	(0.12)
1999	0.425***	(0.08)	-	(0.06)	-0.053	(0.05)	-0.003	(0.14)	-1.698***	(0.13)
			0.272***							
2000	0.381***	(0.08)	-	(0.07)	-0.115*	(0.05)	-0.170	(0.15)	-1.851***	(0.13)
			0.190***							
2005	0.632***	(0.07)	-0.156**	(0.06)	-	(0.05)	0.270*	(0.12)	-1.475***	(0.11)
					0.191***					
2006	0.651***	(0.07)	-	(0.06)	-	(0.05)	0.089	(0.13)	-1.555***	(0.11)
			0.225***		0.179***					
2007	0.568***	(0.07)	-	(0.06)	-0.158**	(0.05)	0.542***	(0.13)	-1.365***	(0.12)
			0.275***							
2008	0.590***	(0.08)	-	(0.06)	-0.155**	(0.05)	0.542***	(0.13)	-1.361***	(0.12)
			0.253***							
2009	0.583***	(0.08)	-	(0.07)	-0.157**	(0.05)	0.698***	(0.14)	-1.327***	(0.12)
			0.268***							
2010	0.628***	(0.08)	-	(0.07)	-0.155**	(0.06)	0.562***	(0.14)	-1.383***	(0.13)
			0.277***							
2011	0.670***	(0.08)	-	(0.07)	-0.136*	(0.06)	0.612***	(0.15)	-1.329***	(0.13)
			0.254***							
2012	0.604***	(0.09)	-	(0.07)	-0.128*	(0.06)	0.490**	(0.15)	-1.432***	(0.14)
			0.258***							
2013	0.622***	(0.09)	-0.218**	(0.07)	-0.163**	(0.06)	0.551***	(0.15)	-1.408***	(0.14)
2014	0.567***	(0.09)	-0.231**	(0.08)	-0.152*	(0.06)	0.554***	(0.16)	-1.330***	(0.14)
2015	0.630***	(0.09)	-0.207**	(0.08)	-0.173**	(0.06)	0.606***	(0.16)	-1.490***	(0.15)
2016	0.664***	(0.09)	-0.251**	(0.08)	-0.118	(0.06)	0.595***	(0.17)	-1.511***	(0.15)
Cohorts (ref. = 1920)										
1930	-	(0.04)	0.182***	(0.04)	-0.025	(0.03)	-0.211**	(0.07)	-0.064	(0.06)
	0.228***									
1940	-	(0.06)	0.001	(0.05)	0.034	(0.04)	-0.055	(0.11)	-0.022	(0.10)
	0.423***									
1950	-	(0.08)	-0.150*	(0.07)	-0.084	(0.06)	0.143	(0.15)	0.425**	(0.13)
	0.534***									
1960	-	(0.11)	-0.047	(0.10)	-0.054	(0.08)	0.188	(0.19)	0.695***	(0.18)
	0.425***									
1970	-0.291*	(0.13)	0.125	(0.12)	-0.202*	(0.09)	0.153	(0.24)	0.948***	(0.22)
1980	-0.122	(0.16)	0.258	(0.14)	-0.208	(0.11)	-0.053	(0.29)	0.917***	(0.26)
Constant	-2.681	(0.17)	-2.807	(0.15)	-0.255	(0.12)	-0.584	(0.30)	-0.020	(0.27)
N	159687		159687		159687		28362		28374	

Note: Logistic regressions. Robust standard errors in parentheses. * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001.